

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Józef ROSTAFIŃSKI (1850–1928) – profesor botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, badacz roślin niższych (glonów i śluzowców), historyk botaniki, autor klasycznych prac z wielu dziedzin, m.in. monografii śluzowców, opracowań na temat początków botaniki i polskiego nazewnictwa botanicznego oraz sławnych podręczników botaniki, m.in. *Przewodnika do oznaczania roślin* (21 wydań).

Fotografia, wielkość: 7,3 x 11,3 cm (Zakład Fotograficzny J. Sebalda, Kraków). Właściciel: Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków. Z daru wnuka Józefa, Wojciecha Rostafińskiego.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

Józef ROSTAFIŃSKI (1850–1928) z dziećmi: Zofią (1884–1924) i Janem (1882–1966)

Fotografia, wielkość: 10,7 x 16,3 cm (Zakład Fotograficzny J. Mieczkowskiego, Warszawa, 1890 r.).
Właściciel: Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny
Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków. Z daru wnuka Józefa, Wojciecha Rostafińskiego.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

ROZSTANIA • OBITUARIES

ŻYCIE I DZIEŁO
PROFESORA STANISŁAWA DOMAŃSKIEGO
(1916–1993)

Life and works of Professor Stanisław Domański
(1916–1993)

Fot. 1. S. Domański (ok. 1960)

Phot. 1. S. Domański (c. 1960)

KORZENIE

Stanisław Domański pochodził z niezwyklej, patriotycznej rodziny. Jego dziadek, Franciszek Domański był nauczycielem ludowym. Miał pięcioro dzieci. Maria i Melania były ofiarnymi działaczkami społecznymi. Ignacy – pracownik Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu – był kierownikiem wydawnictwa znakomitego miesięcznika katolickiego *Tęcza* oraz bardzo po-

pularnego w całej Polsce i na emigracji *Poradnika Katolickiego*. Julian – to znany lekarz w Klecku k. Gniezna. Największą sławę zyskał jednak trzeci syn Franciszka, ksiądz Bolesław Domański (1872–1939), doktor teologii i filozofii, logik i matematyk, władający pięcioma językami, profesor filozofii w Wyższym Seminarium Duchownym w Pielnie, wieloletni proboszcz w Zakrzewie k. Złotowa (obecnie woj. pilskie), patron Ludowego Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech i prezes centrali Związku Polaków w tym kraju. Domagał się praw dla półtoramilionowej społeczności polskiej w Rzeszy Niemieckiej. Walczył o polskość pod zaborem pruskim w czasach Bismarcka, potem w Niemczech rządzonych przez Hindenburga i Hitlera. Zmarł na obczyźnie, w hitlerowskim Berlinie. Piękną książkę biograficzną o stryju prof. Stanisława Domańskiego napisał Edward Osmańczyk [4].

Doktor Julian Domański ożenił się z nauczycielką, Anną z Lubińskich. To rodzice Stanisława Domańskiego.

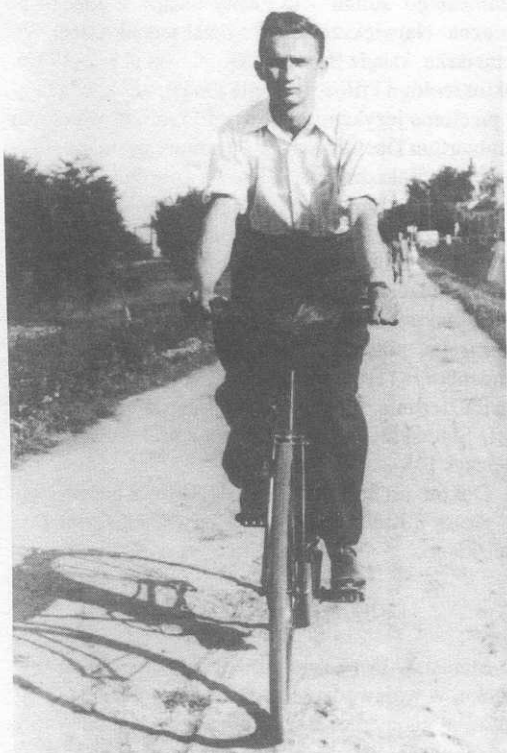
DZIECIŃSTWO I MŁODOŚĆ

Stanisław Domański urodził się 8 maja 1916 r. w Klecku, w województwie poznańskim, gdzie jego ojciec miał gabinet lekarski. Tam uczęszczał do szkoły podstawowej. Szkołę średnią ukończył w 1935 r. w Gnieźnie. W 1936 r. odbył służbę wojskową w podchorążówce w Zambrowie.

Jego ojciec pragnął by syn, tak jak on, poświęcił się medycynie. Stanisław wybrał inną drogę. W latach 1937–1938 studiował wychowanie fizyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Uzyskał tam duże osiągnięcia sportowe, m.in. w biegu na 100 m oraz w skokach w dal i wżwyz. W 1938 r. przeniósł się jednak na Wydział Rolniczo-Leśny (kierunek leśny) Uniwersytetu Poznańskiego. Jak się potem okazało, była to już decyzja na całe życie.

Studia leśne przerwał wybuch drugiej wojny światowej. W Wielkopolsce zaczęły się represje polskiej ludności. W grudniu 1939 r. Stanisław Domański wraz z rodziną został wysiedlony do Krakowa. Tu pracował najpierw jako robotnik w ogrodach na Prądniku, później był konwojentem w niemieckim przedsiębiorstwie rybnym. W tym tak bardzo ciężkim okresie spotkało Go jeszcze jedno wielkie nieszczęście: w 1941 r. umarł Jego ojciec.

Po zakończeniu wojny w 1945 r. wrócił do Poznania, by kontynuować przerwane studia leśne. Ukończył je w 1947 r. i na podstawie pracy „Grzyby paszyńnicze i saprofityczne Państwowego Nadleśnictwa

Fot. 2. S. Domański w czasie okupacji
Phot. 2. S. Domański during II World War

Zielonka, zebrane w latach 1946–1947” uzyskał dyplom magistra inżyniera nauk leśnych. Był uczniem wybitnego mikologa i fitopatologa poznańskiego, prof. K. Zaleskiego.

PRZEBIEG PRACY NAUKOWEJ

W latach 1948–1949 był asystentem, w latach 1950–51 starszym asystentem i p.o. kierownika w Stacji Bioekologicznej Instytutu Badań Leśnych w Wielkopolskim Parku Narodowym, w Ludwikowie k. Poznania. Stację tę sam zorganizował, a w styczniu 1951 r. został jej kierownikiem. W maju 1951 r., na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, na podstawie rozprawy pt. ”Badania nad przyczynami obumierania starszych drzewostanów sosnowych w Wielkopolskim Parku Narodowym w Ludwikowie” uzyskał stopień doktora nauk leśnych. Promotorem pracy był wspomniany wcześniej prof. Zaleski. W la-

tach 1951–1954 S. Domański był adiunktem. W dniu 15 grudnia 1951 otrzymał tytuł docenta. W latach 1954–1967 pracował na stanowisku docenta w Stacji Entomologiczno-Fitopatologicznej Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach k. Kępna, należącej wtedy do Katedry Ochrony Lasu Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Był organizatorem i kierownikiem tej Stacji.

W tym czasie w Krakowie reaktywowano (po wcześniejszej likwidacji) Wydział Leśny Wyższej Szkoły Rolniczej. Stanisławowi Domańskiemu zaproponowano zorganizowanie Zakładu Fitopatologii Leśnej na tym Wydziale. Propozycję przyjął. Do Krakowa przyjechał 1 września 1964 r. najpierw sam, bez rodziny. Nie dostał mieszkania i przez jakiś czas nocował w uczelni, w ciasnym pokoju, w którym codziennie pracował. Kierownikiem Zakładu był w latach 1964–1968, w latach 1968–1970 kierował Zakładem Ochrony Lasu, w latach 1970–1981 był dyrektorem Instytutu Ochrony Lasu AR. Od 1981 r., aż do

Fot. 3. S. Domański (ok. 1940)
Phot. 3. S. Domański (c. 1940)

przejścia na emeryturę w 1986 r., był kierownikiem Katedry Fitopatologii Leśnej. W latach 1969–1972 był dziekanem Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie.

W międzyczasie, 22.XII.1967 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego nauk leśnych, 12.VII.1982 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Stworzony przez niego Zakład to obecnie prężna Katedra Fitopatologii Leśnej kierowana przez prof. Stefana Kowalskiego, którego prof. Domański ściągnął do Krakowa z Poznania. Przygotował sobie dobrego następcę. Katedra ta mieści się teraz w nowym gmachu Wydziału Leśnego krakowskiej Akademii Rolniczej. Zasluga Profesora jest powstanie tego nowoczesnego budynku, którego plany tworzył wtedy, gdy był dziekanem Wydziału Leśnego. Żadna inna naukowa instytucja biologiczna w Krakowie nie ma tak korzystnych warunków pracy jak właśnie Wydział Leśny AR.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Już w latach 1953–1954 prowadził wykłady i ćwiczenia z fitopatologii leśnej dla studentów drugiego roku Wydziału Leśnego WSR w Poznaniu, a w latach 1954–1957 wykłady monograficzne dla magistrantów na Wydziale Rolniczym WSR we Wrocławiu.

W czasie pracy w Krakowie w latach 1964–1986 stale wykładał fitopatologię (także mikrobiologię) oraz prowadził seminaria z ochrony lasu. Dojeżdżał do Wrocławia z wykładami monograficznymi dla magistrantów Wydziału Rolniczego tamtejszej Wyższej Szkoły Rolniczej. Był opiekunem wielu prac magisterskich i promotorem kilku prac doktorskich.

Do wszystkich zajęć dydaktycznych przygotowywał się niezwykle starannie. Unikał werbalizmu. Wykłady swoje starał się ilustrować bogato zestawionymi pomocami naukowymi, m.in. tablicami, które często sam przygotowywał.

W krakowskiej placówce kierowanej przez profesora Domańskiego dwóch pracowników uzyskało nominacje profesorskie, a pięciu otrzymało stopień doktora habilitowanego [3].

Czynnie uczestniczył w rozwoju kadry naukowej, nie tylko w tych instytucjach, w których sam pracował. Był konsultantem i recenzentem prac wielu młodych mikologów i fitopatologów z całej Polski. Recenzował kilkanaście rozpraw habilitacyjnych, kilkanaście doktorskich. Opiniował bardzo wielu obecnych profesorów – mikologów i fitopatologów, w trakcie postępowania o nadanie im tytułu. Każdy z nas ma Mu coś do zawdzięczenia. Do Niego wiele osób

zwracało się z prośbą o oznaczenie lub weryfikację oznaczenia trudniejszych grzybów z rzędu *Aphyllphorales*, w szczególności z rodziny *Polyporaceae*.

NIKTÓRZY UCZNIOWIE PROFESORA

Dr Anna Orlicz-Luthardt, absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskała stopień doktora na Akademii Rolniczej w Krakowie w 1973 r. Wraz z Profesorem Domańskim jest współautorką kilku bardzo interesujących prac dotyczących taksonomii grzybów polyporoidalnych; sama pisała m.in. o *Tyromyces gloeocystidiatus*, = *Oligoporus leucomallelus*, = *Postia leucomallella*. Obecnie mieszka i pracuje w Erfurcie, w Niemczech. W czasie weryfikacji pracowników naukowych byłej NRD, na podstawie dyplomu doktorskiego, który uzyskała pod opieką Profesora, bez zastrzeżeń została zaangażowana bezterminowo w naukową instytucję fitopatologiczną. Najlepszą rekomendacją w tym środowisku było nazwisko Mistra.

Doc. dr hab. Tadeusz Kowalski jest magistrantem i doktorantem Profesora. Od 1974 r. pracuje w Katedrze Fitopatologii Leśnej Akademii Rolniczej w Krakowie. W 1987 uzyskał stopień doktora habilitowanego. Wyróżniono zarówno jego pracę doktorską jak i habilitacyjną. Dwa lata spędził na stypendium Humboldta w Monachium. Jest znanym i cenionym fitopatologiem, znawcą mikroskopijnych grzybów pasożytniczych. Opisał 1 nowy rodzaj i 10 nowych gatunków. Jest autorem i współautorem ponad 150 publikacji, w tym ok. 40 w czasopiśmie zagranicznych. Często jest zapraszany przez różne ośrodki naukowe w Austrii, Niemczech, Szwajcarii i Szwecji, z którymi współpracuje. Tam uczestniczy w sympozjach, prowadzi wykłady i wygłasza referaty.

UCZESTNICTWO PROFESORA W RADACH, KOMISJACH I INNYCH GREMIACH NAUKOWYCH

Był członkiem Komisji Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej Powiatowej Rady Narodowej w Kępnie, a w ciągu 8 lat był wiceprzewodniczącym tej Komisji. Był członkiem wielu Rad Naukowych, m.in. Wydziału Leśnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, Wydziału Leśnego Wyższej Szkoły Rolniczej (potem Akademii Rolniczej) im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN w Krakowie (1971–1976). Od 1978 r. wchodził w skład Rady Naukowej Instytutu Badawczego Leśnictwa w

Fot. 4. Wyprawa mikologiczna do Puszczy Białowieskiej w 1959 r. Od lewej: D. Przebój-Pieniak, W. Truszkowska, M. Lisiewska, woźnica, S. Domański, B. Gumińska (fot. W. Wojewoda).

Phot. 4. Mycological excursion to the Białowieża Forest, 1959. From left: D. Przebój-Pieniak, W. Truszkowska, M. Lisiewska, carter, S. Domański, B. Gumińska (phot. W. Wojewoda).

Warszawie. Od 1967 r. był członkiem Komisji Nauk Rolniczych i Leśnych Krakowskiego Oddziału PAN, a od 1972 r. Komitetu Nauk Leśnych PAN w Warszawie. W czerwcu 1973 r. jako delegat reprezentował Akademię Rolniczą w Krakowie na II Kongresie Nauki Polskiej w Warszawie.

PROFESOR S. DOMAŃSKI JAKO FITOPATOLOG

Profesor zajmował się chorobami drzew powodowanymi przez grzyby, głównie polyporooidalne, odgrywające doniosłą rolę w gospodarce leśnej i ogromnie ważne z gospodarczego punktu widzenia. Badał m.in. choroby jesionu, olszy, topoli, sosny i świerka. Szczególną uwagę poświęcił najgroźniejszemu pasożytom, takim jak np. *Armillaria mellea* i *Heterobasidion annosum*.

Badania prowadził w dwóch kierunkach. Pierwszy z nich obejmował prace fizjograficzno-ekologiczne nad rozmieszczeniem i szkodliwością tych grzybów w wybranych kompleksach leśnych oraz nad ich biologią i metodami ich zwalczania. Drugi kierunek

stanowił badania biotaksonomiczne. Stosując nowoczesne metody badawcze odkrył, zbadał i opisał po raz pierwszy chorobotwórcze znaczenie wielu nie znanych dotychczas pod tym względem grzybów, np. *Inonotus triqueter*, = *Mucronoporus tomentosus* var. *circinatus*, = *Onnia triqueter*, który poraża korzenie sosny i jest głównym sprawcą zgnilizny tego drzewa w niektórych regionach Polski.

Badał grzyby fitopatogeniczne obszarów najlepiej w Polsce zachowanych, np. Puszczy Białowieskiej, Bieszczadów, Beskidu Niskiego, a równocześnie terenów, w których drzewostany zostały bardzo zniszczone: Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i silnie uprzemysłowionej aglomeracji Krakowa. Poszukiwał przyczyn powstawania posuszu w drzewostanach sosnowych w Wielkopolskim Parku Narodowym. Badania prowadził wraz z zespołem współpracowników. Wyniki tych badań mają duże znaczenie praktyczne. Stały się podstawą opracowania wytycznych w celu ochrony drzew przed chorobami powodowanymi przez grzyby, m.in. w przemysłowych regionach południowo-zachodniej Polski.

PROFESOR DOMAŃSKI JAKO TAKSONOM I FLORYSTA

Drugą główną dziedziną, którą zajmował się prof. Domański, obok fitopatologii, była taksonomia grzybów. Większość jego bogatego dorobku publikacyjnego poświęcona jest taksonomii grzybów zaliczanych do niedawna do rzędu *Aphyllphorales*.

Prof. Domański w swoich badaniach opierał się nie tylko na makro- i mikromorfologii owocników. Równocześnie uwzględniał typ zgnilizny wywoływanej przez dany grzyb w drewnie oraz badał mikrostrukturę, a zwłaszcza system strzępek jego grzybni, stosując hodowle czystych kultur na sztucznych pożywkach w laboratorium.

Prof. Domański nie przyjmował biernie ujęć taksonomicznych wcześniej ustanowionych czy też narzuconych przez innych. Sam szukał nowych dróg w systematyce grzybów, z zastosowaniem nowoczesnych metod i kryteriów. Efektem jest aż 105 nowych taksonów i nowych kombinacji nomenklaturowych zaproponowanych przez niego. Pełną ich listę z komentarzami zestawiał autor tego artykułu [7].

Dwa nowe gatunki grzybów opisane przez prof. Domańskiego otrzymały nazwy od Białowieży i bieszczadzkiej Wetliny. Kolcowniczek białowiejski *Dentipratulum bialowiesense* potem został znaleziony we Francji i na Wyspach Kurylskich w Azji. Odgiętka wetlińska *Resupinatus wetlinianus* dotychczas znana jest wyłącznie z polskich Bieszczadów. W tym miejscu zwracam się z apelem do Dyrekcji i Rad Naukowych Parków Narodowych: Białowiejskiego i Bieszczadzkiego o uczczenie pamięci prof. Domańskiego przez nazwanie jednego z rezerwatów w Puszczy Białowiejskiej lub w Bieszczadach Jego Imieniem. Bardzo sobie na to zasłużył.

Profesor Domański jest autorem (lub głównym autorem) klasycznych dzieł: kilku tomów z serii *Grzyby. Flora Polska. Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych*. Opracował w nich grzyby polyporoidalne, hydroidalne i stereoidalne, z rodzin *Polyporaceae*, *Hymenochaetaceae*, *Ganodermataceae*, *Fistulinaceae*, *Bondarzewiaceae*, *Thelephoraceae*, *Corticaceae* s.l., *Hydnaceae* i pokrewnych grup. Dwa tomy zostały przetłumaczone na język angielski. Dzieła te zostały wysoko ocenione przez specjalistów zagranicznych i często są przez nich cytowane.

Napisał i zredagował pierwszy tom *Małej Flory Grzybów*, złożony z siedmiu książek (części), w których na 2345 stronach zamieścił klucze do oznaczania i opisy większości znanych z całej Ziemi gatunków grzybów z rzędu *Aphyllphorales*. Dzieło to jest ewenementem na skalę światową.

Fot. 5. Wyprawa mikologiczna w Bieszczady. Ustrzyki Górne, 1960 r. Od lewej: B. Gumińska, S. Domański, W. Wojewoda.

Phot. 5. Mycological excursion to the Bieszczady Mts. Ustrzyki Górne, 1960. From left: B. Gumińska, S. Domański, W. Wojewoda.

Był jednym z najlepszych w świecie znawców grzybów zaliczanych do wymienionego rzędu. W szczególności dotyczy to grzybów polyporoidalnych. Dzięki jego opracowaniom Polska należy do krajów, w których rodzina *Polyporaceae* jest doskonale poznana. Profesor Domański ilustrował swoje książki bardzo dobrymi rysunkami i pięknymi fotografiami, które niestety czasem były psute przez niewłaściwą poligrafie.

Większość prac Profesora miała (przynajmniej częściowo) charakter taksonomiczny. Jest autorem także prac florystycznych. Dzięki Niemu niektóre regiony Polski mają bardzo dobrze opracowaną florę wielkoowocnikowych grzybów nadrzewnych. Dotyczy to zwłaszcza Puszczy Białowiejskiej (w szczególności Białowiejskiego Parku Narodowego) i Bieszczadów, po części także Sudetów, Świętokrzyskiego Parku Narodowego i niektórych obszarów na Mazurach i w Wielkopolsce. Prace te w odniesieniu do *Polyporaceae* i pokrewnych rodzin z *Aphyllphorales* mają w Polsce charakter pionierski. Oprócz wielu nowych opisanych przez Niego taksonów, jest odkrywcą całego szeregu gatunków grzybów nowych dla Polski, a nawet dla Europy.

Wiele polskich prac mikoflorystycznych to wykazy grzybów stwierdzonych w poszczególnych obszarach, zawierające tylko nazwy grzybów i dane o zbiorowisku roślinnym, podłożu i ewentualnie fenologii, a najczęściej zupełnie pozbawione dokumentacji w po-

staci rysunków, fotografii, czy przynajmniej (lub równocześnie) opisu najważniejszych cech makro- i mikroskopijnych grzybów. Niektórzy mikolodzy zagraniczni uważają, że prace takie nie mają żadnej wartości i traktują je wręcz jako „naukową makulaturę”. W pracach Profesora dokumentacji jest bardzo dużo. Nawet jeśli takson jest krytyczny, lub zmienia się z jakichś powodów jego nazwa lub przynależność systematyczna, dysponując dobrym opisem stosunkowo łatwo można stwierdzić, z jakim grzybem mamy do czynienia. Bardzo często Profesor cytował podstawową literaturę źródłową i najważniejsze synonimy.

Pisał po polsku, po angielsku i po łacinie. Jego dorobek publikacyjny jest bardzo bogaty. Obejmuje on 100 pozycji. Są to prawie wyłącznie oryginalne opracowania naukowe. Recenzje pisał bardzo rzadko.

ZBIORY NAUKOWE

Prof. Domański zgromadził bardzo bogate i niezwykle cenne zbiory zielnikowe, liczące ok. 20 tysięcy numerów. W tej kolekcji najliczniej reprezentowane są grzyby polyporoidalne. Jest to najbogszy zielnik tej grupy grzybów w Polsce. W swoich zbiorach miał także kolekcję ponad 1000 czystych kultur różnych grzybów rozkładających drewno. Prowadził stałą wymianę zbiorów (zasuszonych okazów zielnikowych oraz czystych kultur) z różnymi ośrodkami zagranicznymi, np. z Laboratorium Mikologicznym w Lyonie, z Królewskim Muzeum Biologicznym w Sztokholmie, Instytutem Badań Biosystematycznych w Ottawie, z Nowojorskim Uniwersytetem Stanowym w Syracuse oraz z Instytutem Zoologii i Botaniki w Tartu [3].

Zbiory te Rodzina Profesora przekazała Katedrze Fitopatologii Leśnej Akademii Rolniczej w Krakowie.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA I REDAKCYJNA

Prof. Domański w ciągu wielu lat był członkiem Rady Redakcyjnej i zastępcą redaktora naczelnego naukowego czasopisma mikologicznego *Acta Mycologica*, wydawanego przez Polskie Towarzystwo Botaniczne. Sam redagował wspomnianą wyżej kilkakrotnie *Małą Florę Grzybów*. Doprowadził do wydania 2 tomów złożonych z 8 książek.

DZIAŁALNOŚĆ W TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH

Od 1951 r. Prof. Domański był członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Należał do Pol-

skiego Towarzystwa Fitopatologicznego, od 1973 r. był członkiem Zarządu Głównego tego Towarzystwa, a wcześniej czynnie uczestniczył w jego zakładaniu.

ODZNACZENIA I NAGRODY

Prof. Domańskiego uhonorowano wieloma odznaczeniami i nagrodami, m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim (według niektórych źródeł – Oficerskim) Orderu Odrodzenia Polski, dwukrotnie nagrodą indywidualną I stopnia Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk, czterokrotnie nagrodą indywidualną I stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za swoje książki z serii *Grzyby. Flora Polski. Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych*, angielskie wersje tych dzieł oraz za *Małą Florę Grzybów*. Za wyniki swoich badań w lasach Górnośląskiego i Krakowskiego Okręgu Przemysłowego otrzymał odznakę „Zasłużony dla Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego.” Nagrodzono Go również Medalem Komisji Edukacji Naukowej i Medalem Pamiątkowym w setną rocznicę powstania Polskiego Towarzystwa Leśnego.

RODZINA

Prof. Domański miał troje rodzeństwa. Brat Jan jest emerytowanym profesorem Akademii Rolniczej w Poznaniu, siostra Helena jest doktorem medycyny i działaczem społecznym, siostra Maria jest nauczycielką.

W 1950 r. zawarł związek małżeński. Żona Zofia, absolwentka Wydziału Rolniczo-Leśnego (kierunek rolniczy) Uniwersytetu Poznańskiego, była stałym Jego współpracownikiem, pomocnikiem, sekretarzem i prawą ręką. Chociaż poprzestała na tytule magistra i skromnie pracowała w cieniu Męża, jej wkład w twórczość naukową i organizatorską Profesora jest ogromny. Państwo Domańscy otrzymali w Krakowie mieszkanie dopiero w kwietniu 1967 r., po prawie trzech latach pracy Profesora w krakowskiej uczelni. Miało ono zaledwie 50 m². Żyła w nim, pracowała i uczyła się 5-osobowa rodzina. Profesor mieszkał tam aż do śmierci. W czasie bardzo ciężkiej, nieuleczalnej choroby, Pani Domańska z największym poświęceniem opiekowała się Mężem w domu. Nigdy nie pozwoliła na oddanie Go do szpitala.

Profesor Domański był ojcem trojga dzieci. Mimo trudnych warunków finansowych i mieszkaniowych wszystkie zostały wykształcone i dobrze przygotowane do życia. Syn Jacek poszedł po części w ślady Ojca i ukończył studia zootechniczne na Akademii Rolni-

Fot. 6. Wyprawa mikologiczna w Bieszczady. Zatwarnica, 1965 r. Od lewej: S. Domański, A. Skirgiełło, M. Lisiewska, W. Truszkowska, dwie studentki z Uniwersytetu Warszawskiego, T. Majewski (fot. W. Wojewoda).

Phot. 6. Mycological excursion to the Bieszczady Mts. Zatwarnica, 1965. From left: S. Domański, A. Skirgiełło, M. Lisiewska, W. Truszkowska, two students from Warsaw University, T. Majewski (phot. W. Wojewoda).

czej w Krakowie, potem przez wiele lat kierował gospodarstwem rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Polance-Haller k. Skawiny. Córki nawiązały do tradycji dziadka lekarza – Juliana Domańskiego i wybrały pracę w służbie zdrowia. Maria Gierowska pracuje w Ośrodku Psychiatrii Środowiskowej, w Oddziale Leczenia Domowego, w Krakowie, na Krowodrzy. Jest specjalistką w bardzo trudnej, ale jakże ważnej i potrzebnej dziedzinie. Jej mąż jest psychologiem. Doro- ta Kęcka jest farmaceutką i wraz z mężem, również farmaceutą pracuje na Podhalu.

Profesor Domański doczekał się jeszcze sześciorga dorodnych wnuków.

PROF. DOMAŃSKI JAKO CZŁOWIEK

Był niezwykle pracowity. W czasie wspólnych badań terenowych w Białowieży lub w Bieszczadach obserwowałem Go, jak do późnej nocy opisywał i niezwykle starannie porządkował zebrane w ciągu dnia grzyby. Każda torebka otrzymywała odrębny numer, notowany w grubym zeszycie. Myliłby się jednak ten, kto by sądził, że materiał badawczy traktował tylko biurokratycznie. Profesor łączył wzorowy warsztat

pracy z pewnego rodzaju romantyzmem naukowym. Był entuzjastą. Ciągłe jeszcze widzę jego przejętą twarz i błyszczące oczy, kiedy np. w Bieszczadach (Fot 6.) znalazł jakiś bardzo rzadki lub nowy dla Polski gatunek grzyba. Był wtedy uradowany i prawie wzruszony. Dziś, u progu XXI wieku, w epoce komputerów, biologii molekularnej i przeliczania nauki na pieniądze, coraz rzadziej spotyka się takich pasjonatów.

Był stałym gościem w bibliotece Instytutu Botani- ki przy ul. Lubicz, gdzie całymi godzinami pracowicie przeglądał katalogi i książki, które następnie wypożyczał. Zebrał bardzo bogatą bibliotekę mikologiczną. Nie zawsze mógł zdobyć oryginalne wydania, ze względu na brak możliwości ich nabycia lub zbyt wysoką cenę. W takich przypadkach starał się uży- skać kopię.

Bardzo wymagający i surowy, ale nie tylko dla in- nych, również dla siebie, czasem nieco szorstki, równo- cześnie jednak dobry i życzliwy, a przede wszystkim szczerzy i wyjątkowo prawdomówny oraz sprawiedliwy. Byłem świadkiem jego tolerancji w stosunku do stude- ntów, którzy mieli kłopoty z zaliczeniami lub egzamina- mi. Jako profesor i dziekan nigdy nie obniżał wymagań, ale dawał młodym ludziom szansę poprawki.

Fot. 7. IV Kongres Mikologów Europejskich w Polsce, 1966 r. Wycieczka do Puszczy Kampinoskiej. Prof. Domański w rozmowie z wybitnym holenderskim mikologiem M. A. Donkiem (fot. W. Wojewoda).

Phot. 7. 4th Congress of European Mycologists, Poland, 1966. Excursion to the Kampinos Forest. Professor Domański talks with distinguished Dutch mycologist M. A. Donk (phot. W. Wojewoda).

Z natury rzeczy pogodny i wesoły, lubił opowiadać dobre dowcipy. Z przyjemnością słuchało się Go, gdy mówił.

Prof. Domański umarł 22 listopada 1993 r. Pogrzeb odbył się w dniu 2 grudnia tegoż roku, na zabytkowym Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Spoczywa w kwaterze LXIII.

Odszedł jeden z najbardziej zasłużonych polskich mikologów i fitopatologów. Profesor rozmawiając kiedyś z młodymi mikologami powiedział, że nauka to pomnik, który budujemy krajowi. Nasze prace to kamienie, które tworzą ten monument. Czasem są to niewielkie kamyki, też ważne i potrzebne, ale powinniśmy się starać, by były one jak największe i najlepsze, najmocniejsze. Profesor Domański może stanowić wzór dla młodych adeptów nauki. Jego prace naukowe, publikacje, działalność dydaktyczna, organizatorska i redakcyjna to wielkie kamienie do pomnika nauki polskiej, której poświęcił się bez reszty. Dzieła Profesora zawsze będą służyć mikologom i fitopatologom, zarówno w kraju, jak za granicą.

Mówi się, że nie ma ludzi niezastąpionych. Pewnie to prawda. Może ktoś kiedyś zastąpi Profesora i będzie tak świetnym znawcą grzybów polyporoidalnych w Pol-

sce jak On. Na razie nie ma nikogo takiego. Zapewne na dłuższy czas powstała luka w tej dziedzinie.

Sylwetkę i dorobek naukowy profesora Domańskiego przedstawiono dotychczas w kilku artykułach biograficznych [1, 2, 3, 5, 6]. W dwóch z nich [3, 6] zamieszczono pełną bibliografię prac Profesora, w niektórych [1, 2, 3, 5, 6] zamieszczono Jego portrety. Do bibliografii konieczne jest wprowadzenie drobnych poprawek. W bibliografii opracowanej przez prof. Kowalskiego [3], na str. 102, przy pozycji 9, trzeba dopisać brakujące strony 289–294, a przy pozycji 10, strony 281–288. Te same poprawki należy wprowadzić w bibliografii zestawionej przez W. Wojewodę [6] w dwu pozycjach na początku str. 140. W obydwu bibliografiach brak pozycji: BŁASZCZAK W., DOMAŃSKI S., GLASER T., MAŃKA K., ZALESKI K. [przekład] GÄUMANN E. 1959. Nauka o infekcyjnych chorobach roślin [tytuł oryginału] Pflanzliche Infektionslehre. 1951. PWRiL, Warszawa, ss. 748.

Bardzo serdecznie dziękuję Małżonce Profesora, Pani Mgr Zofii Domańskiej, za udostępnienie fotografii prof. Domańskiego, książki E. Osmańczyka oraz za wiele cennych informacji, które zostały wykorzystane w tym artykule.

LITERATURA

- [1] ANONIMOWO 1983. Prof. dr hab. Stanisław Domański. *Las Polski* 5(1983): 34.
- [2] GORLACH E. (red.) 1990. Profesorowie i docenci Studium Rolniczego i Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wyższej Szkoły Rolniczej i Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie 1890–1990. Wyd. Resovia, Rzeszów, s. 71–72.
- [3] KOWALSKI S. 1994. Wspomnienie o profesorze dr. Stanisławie Domańskim. *Sylvan* 138(5): 93–103.
- [4] OSMĄCZYK E. 1989. Niezlomny proboszcz z Zakrzewa. Rzec o Księdzu Patronie Bolesławie Domańskim. Czytelnik, Warszawa, ss. 383.
- [5] WOJEWODA W. 1994. Profesor Stanisław Domański (1916–1993). *Acta Mycol.* 29(1): 3–4.
- [6] WOJEWODA W. 1994. Stanisław Domański (1916–1993) mycologist and phytopathologist. *Acta Mycol.* 29(2): 129–138.
- [7] WOJEWODA W. 1997. New taxa of fungi described by S. Domański. *Acta Mycol.* (w druku).

Władysław WOJEWODA

MGR IRENA MAZARAKI (1912–1995)

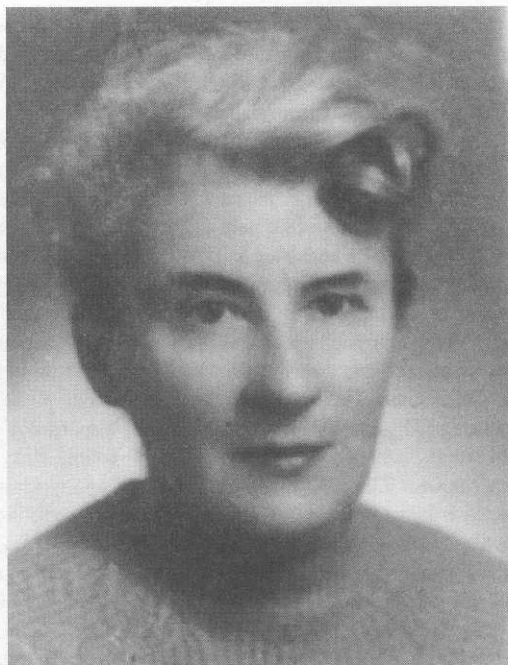
Irena Mazaraki z domu Maksymowicz urodziła się 11 sierpnia 1912 w Sierszy Wodnej (dawniej odrębna miejscowość w powiecie chrzanowskim, w województwie krakowskim, obecnie część miasta Trzebinia w województwie katowickim).

Do szkoły podstawowej Sióstr Urszulanek w Krakowie zaczęła uczęszczać w 1919 r., później była uczennicą Państwowego Gimnazjum Żeńskiego w Krakowie, w którym zdała maturę w 1931 r. W tym samym roku rozpoczęła studia biologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Dyplom magistra filozofii uzyskała w 1938 r. na podstawie pracy pt. „Rodzaj *Nicotiana* ze szczególnym uwzględnieniem uprawy tytoniu.”

Po ukończeniu studiów pracowała najpierw w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin pod kierunkiem prof. K. Piecha, potem jako stypendystka w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin, kierowanej przez prof. W. Szafera. Tę dopiero zaczynającą się działalność naukową przerwał wybuch drugiej wojny światowej.

W czasie wojny, dopóki to było możliwe, starała się utrzymać kontakty naukowe, poza tym brała udział w tajnym nauczaniu i uczestniczyła w akcjach charytatywnych.

Po zakończeniu wojny zrezygnowała z pracy naukowej. W dniu 28.IX.1946 r. zawarła związek małżeński z Mieczysławem Mazarakim, a od października 1946 r. została nauczycielką biologii i matematyki w Gimnazjum i Liceum im. Stanisława Staszica w

Chrzanowie, gdzie pracowała razem z mężem. Równocześnie działała społecznie w szkolnym Kole Ligi Ochrony Przyrody i starała się ratować przed zniszczeniem zagrożone zbiorowiska roślinne i zabytkowe drzewostany w regionie chrzanowskim.

Panią Profesor Mazaraki poznałem w 1948 r. To Ona wprowadziła mnie w świat nauki o roślinach. Uczyla mnie botaniki. Była pedagogiem niezwykle opowanym, wyjątkowo delikatnym, spokojnym i wyrozumiałym. Nigdy nie podnosiła głosu, nie okazywała zdenerwowania.

W 1950 r. w Chrzanowie powstał Komitet Organizacyjny Muzeum Ziemi Chrzanowskiej (Ziemia Chrzanowska to dawny powiat chrzanowski, obejmujący także obszar dzisiejszego miasta Jaworzna). Zapoczątkowano gromadzenie pierwszych zbiorów. Irena Mazaraki od 1952 r. wraz z mężem uczestniczyła bardzo czynnie w tych pracach. Zajęła się m.in. inwentaryzacją zbiorów, głównie przyrodniczych, a zwłaszcza zielnikowych. Muzeum Ziemi Chrzanowskiej powstało w lipcu 1960 r. W 1965 r. otrzymało obecną nazwę „Muzeum w Chrzanowie”.

Irena Mazaraki przez jakiś czas łączyła pracę pedagogiczną w Liceum z działalnością w Muzeum, ostatecznie jednak przeniosła się na stałe do tej drugiej instytucji. Początkowo była kustoszem, potem starszym kustoszem. Prof. M. Mazaraki został dyrektorem Muzeum.

Już w 1952 r. w tworzącym się Muzeum, z ramienia Krakowskiego Oddziału PAN działała Komisja do spraw Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. W biuletynie nr 1 tej Komisji, pod redakcją prof. W. Szafera, I. Mazaraki napisała rozdział dotyczący zwałów powstałych z odpadów hut żelaza na Górnym Śląsku i opracowała wytyczne zagospodarowania tych hałd [8]. W 1957 r. opublikowała artykuł [1] o sławnych araukarytach kwaczalskich. Postulowała utworzenie rezerwatu ochraniającego teren, w którym występują skamieniałe pnie.

W następnych latach, z inicjatywy prof. W. Szafera rozpoczęła się współpraca Muzeum w Chrzanowie z Ośrodkiem Dokumentacji Fizjograficznej Krakowskiego Oddziału PAN. W ramach tej współpracy I. Mazaraki przeprowadziła wieloletnie badania flory i roślinności Ziemi Chrzanowskiej. Ich wyniki zamieściła w kilku pracach. W latach 1973–1979 opublikowała florę roślin naczyniowych Ziemi Chrzanowskiej [3, 4] obejmującą 892 gatunki, zebrane lub zanotowane na ponad 2000 stanowisk. Osobną pracę [5] poświęciła roślinom wodnym i błotnym dolin Wisły i Przemszy, na ich odcinkach w regionie Chrzanowa. Opracowała także zbiorowiska roślin kserotermicznych Ziemi Chrzanowskiej [6]. Wraz z M. Mazarakiem wydała broszurę [7], w której zestawiono rzadkie i ginące rośliny i zwierzęta regionu chrzanowskiego. Praca ta zawiera m.in. obszerny wykaz literatury botanicznej i zoologicznej dotyczącej przyrody Ziemi Chrzanowskiej.

Spśród nie publikowanych prac I. Mazaraki należy wymienić jeszcze dwie, znajdujące się w dokumentacji naukowej Muzeum w Chrzanowie. Pierwsza – to wykaz roślin powiatu chrzanowskiego, zebranych w latach 1966–1970 [9], wraz z uwagami dotyczącymi zmian we florze tego obszaru, druga – to spis okazów roślin naczyniowych znajdujących się w zbiorach Muzeum [10].

Irena Mazaraki nie ograniczała się wyłącznie do botaniki. Jest także autorką pracy etnograficznej [2], poświęconej zapasce ludowej regionu chrzanowskiego. W tym opracowaniu znajdują się m.in. piękne rysunki ręcznych haftów, wykonane przez I. Mazaraki.

Mgr I. Mazaraki ma wielkie zasługi jako pedagog i wychowawca, jako badacz flory i roślinności okolic Chrzanowa oraz współtwórca Muzeum w Chrzanowie i organizator działu przyrodniczego tego Muzeum.

Pani Irena była zawsze wiernym współpracownikiem i pomocnikiem swego Męża, prof. Mieczysława Mazarakiiego, wychowawcy wielu polskich przyrodników: botaników, zoologów, farmakologów. To właśnie z chrzanowskiego Liceum wyszli m.in. dr Ja-

nusz Bigaj, zoolog, specjalista w zakresie mikroskopów elektronowych, pracownik Akademii Rolniczej w Krakowie, prof. dr hab. Jan Grzybek, dziekan Wydziału Farmacji Akademii Medycznej w Krakowie, później Collegium Medicum UJ (zmarł w 1996 r.), dr Marian Kuc, briolog, były pracownik Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie, obecnie obywatel Kanady, podróżnik i badacz obszarów polarnych, m.in. Spitsbergenu, prof. dr hab., Janusz Nowak, lichenolog, wieloletni kierownik Zakładu Briologii i Lichenologii Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN, doc. dr hab. Longin Olesiński, botanik i łąkarz, pracownik Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, dr Andrzej Skalski, entomolog, dyrektor Muzeum w Częstochowie (zmarł w 1996 r.).

Mgr I. Mazaraki wychowała dwóch synów. Jeden z nich jest elektronikiem, drugi specjalistą w dziedzinie handlu zagranicznego. Doczekała się także wnuków.

Zmarła 5.IX.1995 r. Spoczywa na cmentarzu w Chrzanowie.

Wszyscy, którzy Ją znali, będą Ją zawsze wspominać z szacunkiem. Pozostały Jej opracowania, które jeszcze przez długie lata mogą służyć przyrodnikom badającym Ziemię Chrzanowską, na której I. Mazaraki spędziła prawie całe swoje życie.

Na zakończenie chcę serdecznie podziękować mojemu Drogiemu Nauczycielowi, Panu Profesorowi Mieczysławowi Mazarakiemu za przekazanie fotografii Żony i wielu cennych informacji, wykorzystanych w tej krótkiej biografii. Dziękuję również Panu Mgr P. Grzegorzowi z Muzeum Chrzanowie, za udostępnienie niektórych prac I. Mazaraki.

SPIS PUBLIKACJI I NIE PUBLIKOWANYCH PRAC MGR IRENY MAZARAKI

A. PUBLIKACJE

- [1] MAZARAKI I. 1957. Araukaryty w arkozie kwaczalskiej jako zabytek przyrody. *Wszechświat* 7-8(1957): 235–236.
- [2] MAZARAKI I. 1971. Zapaska ludowa regionu chrzanowskiego. Muzeum w Chrzanowie: 1–15 + 45 ilustr.
- [3] MAZARAKI I. 1973. Rośliny naczyniowe Ziemi Chrzanowskiej. *Studia Ośr. Dokum. Fizjogr.* 2: 7–55.
- [4] MAZARAKI I. 1979. Rośliny naczyniowe Ziemi Chrzanowskiej. Cz. II. *Studia Ośr. Dokum. Fizjogr.* 7: 109–151.
- [5] MAZARAKI I. 1979. Rośliny torfowisk, bagien i wód doliny Wisły i Przemszy w Ziemi Chrzanowskiej. *Studia Ośr. Dokum. Fizjogr.* 7: 153–163.
- [6] MAZARAKI I. 1981. Zbiorowiska kserotermiczne roślin naczyniowych Ziemi Chrzanowskiej. *Studia Ośr. Dokum. Fizjogr.* 8: 215–222.
- [7] MAZARAKI M., MAZARAKI I. 1986. Rzadkie i zagrożone

rośliny oraz zwierzęta regionu chrzanowskiego. LOP, Oddz. Chrzanów: 1–16.

B. PRACE NIE PUBLIKOWANE

- [8] MAZARAKI I. 1952. Analiza zwałów powstałych z odpadów hut żelaza i wytyczne celem gospodarczego ich wykorzystania. Muzeum w Chrzanowie. Dokumentacja Naukowa. Przyroda/15.
- [9] MAZARAKI I. 1971. Rośliny powiatu chrzanowskiego zebrane w latach 1966–1970 oraz uwagi dotyczące zmian we florze regionu. Muzeum w Chrzanowie. Dokumentacja Naukowa. Przyroda/58.
- [10] MAZARAKI I. 1981. Rośliny naczyniowe w zbiorach Muzeum w Chrzanowie. Muzeum w Chrzanowie. Dokumentacja Naukowa. Przyroda/196.

Władysław WOJEWODA

ROZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

PRO MEMORIA

• 360 rocznica urodzin, 300 rocznica śmierci Jakuba Breynego (Breyne) (14 I 1637 – 25 I 1697), przy-

rodnika, ur., zm. w Gdańsku, kupca, uczonego prywatnego, założyciela własnego ogrodu botanicznego i muzeum przyrodniczego, gdzie sprowadzał okazy roślin z całego świata, autora pionierskiej pracy *Exoticarum [...] plantarum centuria prima* (Gdańsk 1678) zawierającej jedno z pierwszych w świecie in-

formacje o roślinach Afryki południowej, a także opracowań na temat roślin uprawianych w ogrodach Holandii, badacza flory Pomorza Gdańskiego, prowadzącego m.in. obserwacje nad aklimatyzacją obcych gatunków roślin w Gdańsku.

• 220 rocznica urodzin Józefa Fiedorowicza (13 II 1777–12 II 1860), florysty, zakonnika Zgromadzenia Misjonarzy, ur. w Szakinowie na Żmudzi, zm. w Iłku w Kurlandii, współpracownika Wilibalda Bessera i Jana Wolfganga, którym przysyłał rośliny oraz wyniki obserwacji florystycznych, autora zachowanych w rękopisie prac dotyczących flory okolic Iłku.

• 150 rocznica urodzin Leona Nowakowskiego (27 II 1847–29 XI 1918), mikologa, popularyzatora bio-

logii, ur. w Trojanowie Lubelskim, zm. w Czernichowie, nauczyciela w Lublinie i Czernichowie, redaktora działu przyrodniczego *Gwiazdki Cieszyńskiej*, organizatora arboretum, szkolnego ogrodu botanicznego i muzeum zoologicznego przy szkole rolniczej w Czernichowie.

• 125 rocznica śmierci Jakuba Wagi (25 VII 1800–23 II 1872), ur. w Grabowie, woj. Łomżyńskie, zm.

w Łomży, nauczyciela gimnazjalnego, autora dzieła *Flora Polska* (T 1–3, 1847–1848) oraz kilkudziesięciu popularnych artykułów przyrodniczych.

• 100 rocznica śmierci Kazimierza Langie (7 IX 1839–14 III 1897), ur. w Rzeszowie, zm. w Krakowie, ekonomisty, rolnika, popularyzatora nauk przyrodniczych, działacza społecznego, autora popularnych artykułów m.in. botanicznych, ogłaszanych na łamach prasy, m.in. w *Kłosach* i *Gazecie Rolniczej*.

• 80 rocznica śmierci Antoniego Rehmana (13 V 1840–13 I 1917), geo-

grafa roślin, ur. w Krakowie, zm. we Lwowie, docenta botaniki UJ, profesora geografii Uniwersytetu Lwowskiego, podróżnika po Europie, Azji (Kaukaz – 1873, Krym – 1874), Afryce południowej (1875–1877 i 1879–1880), zbieracza roślin, autora pionierskich prac fitogeografi-

cznych, m.in. *Geo-botaniczne stosunki Południowej Afryki* (1880), a także książek podróźniczych, m.in. *Szkice z podróży do Południowej Afryki* (1881).

• **65 rocznica śmierci Feliksa Kwiecińskiego (16 V 1850–13 I 1932)**, botanika, florysty, ur. w Świętomarzu, pow. iłżecki, zm. w Grójcu, nauczyciela, urzędnika, autora prac florystycznych dotyczących roślin Podlasia i pow. włodawskiego.

• **15 rocznica śmierci Tadeusza Gorczyńskiego (2 I 1905–5 I 1982)**, anatoma, cytologa, ur. w Zbrożkach, woj. warszawskie, zm. w Warszawie, profesora botaniki SGGW, kierownika Katedry Botaniki, dyrektora Instytutu Biologii Roślin, badacza m.in. zjawiska kleistogamii oraz anatomii drewna.

Alicja ZEMANEK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

I MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM NA TEMAT WYKORZYSTANIA MIKROORGANIZMÓW (VARANASI, INDIE, 13–16 MARCA 1996)

Ist International Symposium on microbial
exploitation (Varanasi, India, 13–16 March 1996)

Symposium odbyło się w mieście szeroko znanym jako Benares (= Banaras), a obecnie zwanym Varanasi, położonym nad Gangesem. Jest to słynny ośrodek kultu religijnego hinduizmu.

Hinduski Uniwersytet Benares (Banaras Hindu University), w którego Instytucie Botaniki przebiegały obrady, jest jednym z 10 państwowych uniwersytetów w Indiach i szczyty się dobrą pozycją naukową oraz finansową, zarówno w kraju jak i zagranicą. Uczestnicy symposium, w liczbie około 150, reprezentowali 12 krajów, w większości azjatyckich. Prezentowane prace (ok. 130) dotyczyły głównie dwóch zagadnień: rekultywacji ubogich i/albo zdewastowanych gleb i biologicznej ochrony roślin przed chorobami.

Pomimo ogromnego obszaru, Indie i niektóre inne kraje azjatyckie cierpią na dotkliwy brak terenów nadających się pod uprawę roślin (głównie rolniczych, ale i leśnych), ponieważ znaczna część ich powierzchni to różnego rodzaju nieużytki i grunty o zdewastowanej lub skażonej glebie. Dlatego wiele uwagi poświęca się badaniu tych terenów, których gleby ubo-

gie w makro- i mikroelementy, i pozbawione właściwego spektrum mikroorganizmów (często o złej strukturze), uniemożliwiają produkcję roślinną. Podejmuje się wysiłki zmierzające do uproduktywienia tego typu gleb poprzez wprowadzanie mikroorganizmów (często wraz z substratami mającymi umożliwić ich początkowy rozwój), które mają spowodować poprawę struktury i składu gleby, i tym sposobem uzdatnić ją dla uprawy roślin. Do obiecujących pod tym względem mikroorganizmów należą *Cyanobacteria* i niebiesko-zielone glony – zarówno „dzikie” jak i udomskonalone formy. Po ich zastosowaniu i wprowadzeniu po nich roślin, następuje kolej na introdukcję stymulujących wzrost roślin bakterii ryzosferowych oraz grzybów endomikoryzowych (VAM).

Biologiczna ochrona roślin, jako element integrowanej ochrony, zajmowała dużą część programu Symposium. Wiele uwagi poświęcono zwłaszcza biologicznej ochronie przed chorobami korzeni, powodowanymi przez nicienie i grzyby. Najwięcej prac dotyczyło wykorzystania grzybów z rodzaju *Trichoderma*, grzybów mikoryzowych VAM oraz bakterii z rodzaju *Pseudomonas* (szczególnie fluoryzujących) w ochronie roślin.

Część prac poświęcona była mikroorganizmom wykorzystywanym w technologii żywności: grzybom jadalnym, białku jednokomórkowców oraz przemysłowej produkcji enzymów i witamin.

Zgodnie z miejscowym zwyczajem, najlepszy referat wygłoszony przez młodego naukowca został wyróżniony nagrodą imienia znanego profesora fitopatologii, ufundowaną przez wdowę po nim. Nagrodę tę otrzymał dr M. R. Khan, Aligarh Muslim University, Indie.

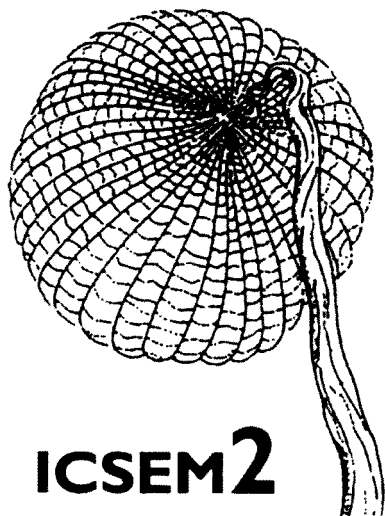
Podczas Symposium ogłoszono też powołanie do życia Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Zasobów Naturalnych (International Society for Conservation of Natural Resources) – w odniesieniu do zasobów przyrody ożywionej oraz zaprezentowano pierwszy numer czasopisma naukowego *Vasundhara* („Ziemia”), które jest organem Towarzystwa i w którym zostaną opublikowane najważniejsze referaty wygłoszone podczas symposium. Materiały z Symposium (abstrakty i lista uczestników) są w posiadaniu polskich uczestników: prof. dr hab. Małgorzaty Mańki (AR Poznań) i prof. dr hab. Czesława Sadowskiego (AT-R Bydgoszcz).

Drugie Międzynarodowe Symposium na temat wykorzystania mikroorganizmów postanowiono zorganizować w 1999 roku w stolicy Nepalu, Katmandu.

Małgorzata MAŃKA

**II MIĘDZYNARODOWY KONGRES
„SYSTEMATYKA I EKOLOGIA ŚLIZOWCÓW”
(MADRYT, HISPANIA, 15–19 KWIETNIA 1996)**

**2nd International Congress on the Systematic and
Ecology of the *Myxomycetes* (Madrid, Spain, 15–19
April 1996)**

Światowe spotkanie poświęcone systematyce i ekologii śluzowców zorganizowali pracownicy wydziału Biologii Madryckiego Uniwersytetu, a także pracownicy naukowej przy Królewskim Ogrodzie Botanicznym. Na zaproszenie dr Carlosa Lado, przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego, do Madrytu przybyły 63 osoby zainteresowane tematyką kongresu: 11 reprezentantów Japonii, 8 – ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, 6 – z Wielkiej Brytanii, 4 – z Francji, 3 – z Finlandii, po dwóch z Meksyku, Niemiec, Polski, Szwecji i Taiwanu oraz po jednym z Argentyny, Belgii, Białorusi, Brazylii, Chin, Indii, Irlandii, Litwy i Rosji.

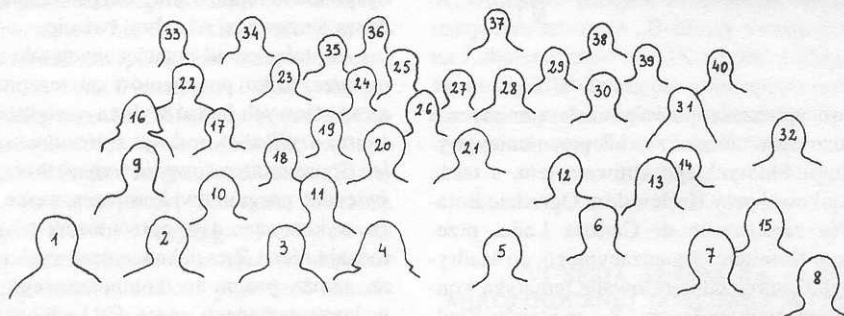
Na program Kongresu złożyły się obrady plenarne (wygłoszono 7 referatów dotyczących taksonomii śluzowców oraz 14 podejmujących tematykę chorologiczno-ekologiczną), sesje referatowe (zaprezentowano 4 referaty poruszające problemy taksonomiczne oraz 8 z zakresu ekologii i chorologii *Myxomycetes*), sesje plakatowe (ekspozycja 33 plakatów trwała przez cały czas spotkania) oraz warsztaty, których tematy: „Systematyka śluzowców – nowe tendencje i rozwiązywanie”, „Różnicowanie gatunkowe i rozmieszczenie śluzowców na kuli ziemskiej” oraz „Zastosowanie te-

chniki komputerowej w badaniach nad śluzowcami”, stanowiły istotne uzupełnienie zagadnień poruszanych w wystąpieniach.

Prof. Harold Keller z USA zainaugurował obrady obszernym wystąpieniem. Przypomniał sylwetki T. E. Brooksa i G. W. Martina (amerykańskich badaczy zmarłych w latach siedemdziesiątych), podkreślił ich rolę w kształtowaniu zainteresowań oraz w rozwijaniu badań nad śluzowcami w ośrodkach uniwersyteckich Missouri oraz Iowa. Zaznaczył, że sam był ich uczniem i wiele im zawdzięcza. Nawiązując do doświadczeń z 35 lat własnej nieprzerwanej pracy, H. Keller omówił znaczenie prac terenowych i wartości naukowej zbiorów – kolekcji poprawnie opracowanych pod względem taksonomicznym, a jednocześnie zaakcentował wagę hodowli w warunkach laboratoryjnych, od zarodnika do zarodnika. Nie pominął zalet analizy sekwencji DNA, jak też numerycznych metod stosowanych w taksonomii, w dalszym rozwoju badań nad systematyką, ewolucją i chorologią śluzowców. Z entuzjazmem mówił o współpracy, także międzynarodowej, w badaniach nad *Myxomycetes*. Na koniec, w żartobliwej formie parafrazując dziesięć przykazań, opisał swoje marzenia – co chciałby zrobić (gdyby dysponował funduszami), dla powiększenia grona badaczy śluzowców na całym świecie.

W toku obrad poświęconych taksonomii *Myxomycetes*, kilku prelegentów zaprezentowało wyniki szczegółowych badań wybranych taksonów, np. *Cribraria argillacea*, rodzaju *Didymium*, rzędu *Trichiales*. Spore zainteresowanie wzbudziło wystąpienie poświęcone programowi komputerowemu DELTA i jego wykorzystaniu w opracowaniu taksonomicznym rodzaju *Licea*. Z zaciekawieniem wysłuchano referatu na temat programu komputerowego INFOMYX, wykorzystywanego przez C. Lado w opracowaniu spisów gatunków śluzowców półwyspu Iberyjskiego i obszaru śródziemnomorskiego.

Madryckie spotkanie zdominowały zagadnienia chorologiczno-ekologiczne. Prezentowano rezultaty badań terenowych prowadzonych np: w Finlandii i na Hawajach, w Tanzanii i w Indiach, w Japonii i na wyspach Macquarie, w Meksyku i na wyspach na Morzu Białym w Rosji, w Polsce i krajach ościennych. Był to przegląd siedlisk zajmowanych przez śluzowce. Szerze wystąpienie zawierało istotne dane dotyczące poszczególnych taksonów i ich związku z rodzajem podłoża, na jakim obserwowano uformowane zarodnie. Zagadnienie wyróżniania grup gatunków śluzowców o ściśle określonych wymaganiach siedliskowych przedstawiono na przykładzie wczesnowiosennych śluzowców, związanych z topniejącym śniegiem.

Fot. 1. Uczestnicy Kongresu:

Phot.1. Participants of the Congress:

1 – Carlos Lado – Hiszpania (Spain), 2 – Roland McHugh – Irlandia (Ireland), 3 – Harold W. Keller – USA (US of America), 4 – Diana Wrigley de Basanta – Hiszpania (Spain), 5 – Maria Härkönen – Finlandia (Finland), 6 – John Landolt – USA (US of America), 7 – Jun Matsumoto – Japonia (Japan), 8 – reprezentant Japonii (Participant from Japan), 9 – Carlos Illiana – Hiszpania (Spain), 10 – Evangelina Perez Silva – Meksyk (Mexico), 11 – Francisco Pando – Hiszpania (Spain), 12 – Gražina Adamonyte – Litwa (Lituania), 13 – reprezentantka Hiszpanii (Participant from Spain), 14 – M. Jean Bozonnet – Francja, (France) 15 – Chin-hui Liu – Taiwan (Taiwan), 16 – Kati Pekkala – Finlandia (Finland), 17 – Tarja Ukkola – Finlandia (Finland), 18 – Elizabett Gilert – Szwecja (Sweden), 19 – reprezentantka Hiszpanii (Participant from Spain), 20 – Anna Drozdowicz – Polska (Poland), 21 – Leokadia Rakoczy – Polska (Poland), 22 – David Mitchell – Wielka Brytania (Great Britain), 23 – Uno Eliasson – Szwecja (Sweden), 24 – Juan Ramon Garcia – Hiszpania (Spain), 25 – Laise de Holanda Cavalcanti – Brazylia (Brazil), 26 – Jan Rammeloo – Belgia (Belgium), 27 – Gabriel Moreno – Hiszpania (Spain), 28 – Lafayette Frederick – USA (US of America), 29 – reprezentant Japonii (Participant from Japan), 30 – Ivan L. Roth – USA (US of America), 31 – reprezentantka Hiszpanii (Participant from Spain), 32 – reprezentant Hiszpanii (Participant from Spain), 33 – Chao-hsuan Chung – Taiwan (Taiwan), 34 – Frederick W. Spiegel – USA (US of America), 35 – reprezentant Japonii (Participant from Japan), 36 – reprezentant Hiszpanii (Participant from Spain), 37 – Eduardo Vadell – Argentyna (Argentina), 38 – Arturo Estrada-Torres – Meksyk (Mexico), 39 – Aurelio Castillo – Hiszpania (Spain), 40 – reprezentant Hiszpanii (Participant from Spain).

Wskazano na interesujące zjawisko współwystępowania taksonów w zajmowanych mikrosiedliskach.

W dyskusjach zaznaczał się pogląd, że charakteryzowanie śluzowców jako organizmów kosmopolitycznych jest zbyt ogólne. Być może regionalne listy gatunkowe, przygotowywane na wzór listy opracowanej dla basenu Morza Śródziemnego, umożliwią określenie taksonów, których występowanie pozostaje w ścisłym związku ze zbiorowiskami roślinnymi typowymi dla poszczególnych stref klimatycznych Ziemi.

W programie Kongresu umieszczono jedenaście wystąpień dotyczących rodzajów *Dictyostelium* i *Polysphondylium*. Niewielu badaczy na świecie zajmuje się tymi mikroskopijnymi organizmami, blisko spokrewnionymi ze śluzowcami. Są one badane np. w Japonii, Argentynie i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Organizatorzy zapewnili uczestnikom spotkania wyprawę w góry Sierra de Guadarrama, położone na północny zachód od Madrytu. Program wycieczki był bardzo urozmaicony, połączono bowiem przyjemność zbierania śluzowców ze zwiedzaniem zabytków i regionalnego muzeum z pięknie opracowaną ekspozycją przyrodniczą.

Ponieważ Madryt leży na wysokości 650 m n.p.m., a najwyższy szczyt Sierra de Guadarrama osiąga 2430 m n.p.m., można było w miarę pokonywania wysokości obserwować zmieniającą się szatę roślinną. Na szczytach leżało jeszcze sporo śniegu, tak że czas postoju na wysokości 1800 m n.p.m. przeznaczono na poszukiwania wczesnowiosennych śluzowców. Takich postojów było kilka, a wyniki poszukiwań w różnych zbiorowiskach roślinnych, jak na początek sezonu wegetacyjnego, nader interesujące. Wspólny obiad sprzyjał dyskusjom i pogłębianiu nawiązywanych znajomości.

Kongres zorganizowano niezwykle starannie. Obo wiązywały dwa języki – hiszpański i angielski, a symultaniczne tłumaczenie ułatwiało śledzenie referatów i udział w dyskusji. Organizatorzy przygotowali materiały z tomem streszczeń wystąpień oraz ze znakomicie opracowanym przewodnikiem wycieczki kongresowej. Na szczególną uwagę zasługuje tom streszczeń dedykowany Profesorowi N. E. Nannenga-Bremekamp. Pani Profesor jest światowej sławy taksonomem śluzowców, ale niestety ze względu na zły stan zdrowia nie mogła przyjechać do Madrytu. Przekazała natomiast serdeczne pozdrowienia dla wszystkich uczestników i przysłała klucze do oznaczania rodzajów *Didymium* i *Lycogala*, przygotowane specjalnie na Kongres. Prace te zostały umieszczone w tomie streszczeń.

Obrady oraz imprezy towarzyszące odbywały się w pawilonach położonych na terenie ogrodu botanicznego. Bogaty program naukowy spotkania systematyków i ekologów śluzowców oraz sporo atrakcji przygotowanych przez organizatorów, całkowicie wypełniały dni pobytu w Madrycie.

Słoneczna pogoda i piękny Królewski Ogród Botaniczny, dodawały uroku i sprzyjały wspaniałej atmosferze tego tak bardzo udanego, międzynarodowego spotkania naukowców – entuzjastów śluzowców.

Anna DROZDOWICZ

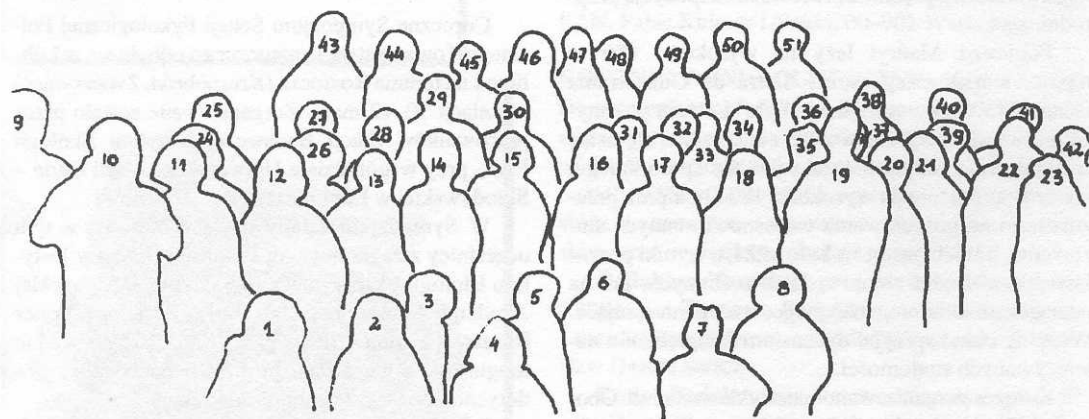
**XV SYMPOZJUM FYKOLOGICZNE PTB
„FYKOLOGICZNE ROZPOZNANIE WÓD
ROZTOCZA – CZĘŚCI EUROREGIONU BUG”
(LUBLIN – KRASNOBRÓD – ZWIERZYNIEC,
POLSKA, 10–12 MAJA 1996)**

15th Phycological Symposium of the Polish Botanical Society “Phycological recognition of waters of Roztocze – a part of Euroregion Bug” (Lublin – Krasnobród – Zwierzyniec, Poland, 10–12 May 1996)

Coroczne Sympozjum Sekcji Fykologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego odbyło się w Lublinie i na terenie Roztocza (Krasnobród, Zwierzyniec) w dniach 10–12 maja. Zorganizowane zostało przez pracowników Stacji Badawczej Instytutu Ekologii PAN, przy współudziale Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie.

W Sympozjum wzięły udział 62 osoby, w tym uczestnicy z zagranicy – dr Frantisek Hindak z Instytutu Biologii Eksperymentalnej i Ekologii Słowackiej Akademii Nauk oraz dr Jan Barica z National Water Research Institute, Burlington, Kanada. Niestety nie mogła być z nami Pani prof. Jadwiga Siemińska – dotychczasowa przewodnicząca Sekcji.

Rozpoczęcie obrad odbyło się w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Przybyłych uczestników Sympozjum powitał prof. Tadeusz Skowroński – przewodniczący Komitetu Organizacyjnego. Jako pierwszy wystąpił prof. Zbigniew Michalczyk z Zakładu Hydrografii UMCS, który przedstawił opis hydrologiczny Roztocza w obrębie jego polskiej części (tj. Roztocza Gorajskiego – Zachodniego, Roztocza Tomaszowskiego – Środkowego i Rawskiego – Południowego). To wąskie pasmo wzniesień stanowi dział wodny między systemami wodnymi Wieprza i Bugu oraz Sanu i Dniestru. Liczne na tym terenie źródła dają początek rzekom Roztocza i ich dopływom oraz decydują o zasobności wodnej tych rzek. Dr F. Hindak zaprezentował najnowsze obserwacje składu gatunko-

Ryc.1. Uczestnicy XV Sympozjum Fykologicznego:

Fig. 1. Participants of 15th Phycological Symposium:

1 – mgr Danuta Machowiak, 2 – prof. Lubomira Burchardt, 3 – mgr Joanna Żelazna-Wieczorek, 4 – mgr Grażyna Pająk, 5 – mgr Beata Messyas, 6 – dr Jacek Sanecki, 7 – dr Hanna Szymańska, 8 – dr Ligia Tuszyńska, 9 – dr Konrad Wołowski, 10 – dr Frantisek Hindak, 11 – dr Barbara Witek, 12 – mgr Agata Tarmanowska-Lipińska, 13 – mgr Beata Sumorok, 14 – dr Janina Kwandrans, 15 – dr Danuta Krupa, 16 – mgr Joanna Czerwik, 17 – dr Barbara Rakowska, 18 – dr Elżbieta Szelaż-Wasilewska, 19 – mgr Jacek Pirszel, 20 – Daniela Socha, 21 – dr Marta Luścińska, 22 – prof. Iwo Wojciechowski, 23 – prof. Barbara Kawecka, 24 – dr Lubosza Wesołowska, 25 – dr Waldemar Surosz, 26 – mgr inż. Alina Anasiewicz, 27 – dr Wojciech Puchalski, 28 – mgr inż. Iwona Łaźniewska, 29 – dyr. Zdzisław Kotuła, 30 – prof. Tadeusz Skowroński, 31 – mgr Ewa Dembowska, 32 – dr Grażyna Tomaszewicz, 33 – mgr Renata Kaczorowska, 34 – mgr Przemysław Zieliński, 35 – dr Małgorzata Sitkowska, 36 – dr Andrzej Massalski, 37 – prof. Teresa Mrozińska, 38 – mgr Wojciech Pęczuła, 39 – dr Grażyna Semczuk-Wojciechowska, 40 – dr Andrzej Hutorowicz, 41 – dr Jan Dziedzic, 42 – dr Hanna Werblan-Jakubiec, 43 – dr Wojciech Kowalski, 44 – dr Marzena Wiśniewska, 45 – mgr Jadwiga Wróbel, 46 – mgr inż. Bożena Jaworska, 47 – Włodzimierz Wiśniarski, 48 – doc. Aleksandra Starzecka, 49 – dr Teresa Bednarz, 50 – mgr Leszek Podgórski, 51 – dr Ryszard Goldyn

wego zakwitów sinicowych w wodach powierzchniowych na terytorium Słowacji. Są to najczęściej zakwity *Microcystis aeruginosa*, *Microcystis flos-aquae* i *Microcystis wesenbergii*, podczas gdy pospolicie występujące 20–30 lat temu zakwity *Aphanizomenon flos-aquae* występują obecnie raczej rzadko. Przedstawiono także wyniki prac z zakresu algologii stosowanej, dotyczących wykorzystania glonów do usuwania substancji biogennych ze ścieków (prof. Irena Kulik-Kuziemska z Politechniki Gdańskiej) oraz zastosowania *Characeae* jako modelowych organizmów w badaniach biofizycznych (prof. Edward Śpiewla z Politechniki Lubelskiej).

Sesji towarzyszyła wystawa najnowszej aparatury badawczej firmy Beckman i mikroskopów firmy Nikon.

Z Lublina uczestnicy udali się autokarami do Krasnobrodu – pięknej miejscowości letniskowej. Następnego dnia odbyła się druga sesja referatowa. Archiwalne już materiały, charakteryzujące zbiorowiska glonów źródeł Roztocza Środkowego z roku 1972, zaprezentował dr Wojciech Puchalski, zachęcając jednocześnie uczestników spotkania do uaktualnienia i porównania danych fykologicznych. Dr Jan Barica przedstawił przykłady uwieńczonej powodzeniem zastosowań metody manipulacji zawartością pierwiastków biogennych (N/P), w celu ograniczenia zakwitów w eutroficznych jeziorach Kanady, Brazylii i Niemiec. Z kolei prof. Tadeusz Skowroński wygłosił referat na temat indukcji syntezy fitochelatyn u glonów eukariotycznych pod wpływem metali ciężkich, skażających środowisko wodne. W swoim wystąpieniu przedstawił możliwość wykorzystania tych peptydów jako biomarkerów i wskaźników biodostępności metali ciężkich. W czasie sesji posterowej zaprezentowano 24 plakaty dotyczące trzech głównych zagadnień: taksonomii w oparciu o nowe metody, dynamiki i sukcesji w zbiornikach naturalnych i sztucznych oraz doświadczeń laboratoryjnych związanych z reakcją organizmów na metale ciężkie. Sesji referatowej i posterowej towarzyszyła gorąca dyskusja. Z inicjatywy prof. Lubomiry Burchard po raz pierwszy dokonano wyboru najbardziej interesujących plakatów, biorąc pod uwagę następujące kryteria: 1) oryginalność i nowatorstwo tematu, 2) czytelność przekazu, oraz 3) wizualny i estetyczny aspekt. Wyróżnieni zostali: 1) Jan Dziedzic i Andrzej Hutorowicz; 2) Zdzisława Romanowska-Duda, Małgorzata Tarczyńska, Brian Kotak, J. Stanisław Knypl, Maciej Zalewski; 3) Jacek Sanecki i Barbara Kawecka.

Piękno przyrody Roztocza uczestnicy Sympozjum mieli okazję poznać w czasie wycieczki do Zwierzynca (zwiedzanie muzeum Roztoczańskiego

Parku Narodowego) i wspinaczki na Bukową Górę – pierwszego rezerwatu na tym terenie. Kolejna wycieczka – do rezerwatu krajobrazowego Czarłowe Pole nad rzeką Sopot, wywierzyska Niepryszki koło Józefowa oraz do rezerwatu Szumy na Tanwi, zorganizowana w trzecim dniu naszego spotkania, umożliwiła zbiór materiałów algologicznych.

W trakcie Sympozjum odbyło się walne zebranie członków Sekcji Fykologicznej PTB, podczas którego wybrano nowe władze Sekcji w składzie: przewodniczący – prof. Iwo Wojciechowski, zastępca – dr Jacek Sanecki, sekretarz – mgr Janusz Galeb.

Tradycyjnie już w czasie wieczornego ogniska zostały przekazane zapalki organizatorom następnego sympozjum. Tym razem otrzymali je koleżanki i koledzy z Gdańska.

Pragniemy podkreślić, że Sympozjum mogło odbyć się dzięki pomocy finansowej Komitetu Badań Naukowych oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zamościu, jak również pomocy organizacyjnej ze strony Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Dziękujemy firmom Beckman Instruments International i Precop-tic Co. Medical & Optical Instruments za zorganizowanie wystawy aparatury badawczej. Wyrazy uznania i wdzięczności należą się także Dyrekcji Roztoczańskiego Parku Narodowego za pomoc w zorganizowaniu wycieczek i umożliwienie pobierania prób z wód na terenie Parku.

Barbara PAWLIK-SKOWROŃSKA
Renata KACZOROWSKA

SYMPOZJUM NAUKOWE
„CHOROBY ROŚLIN A ŚRODOWISKO”
(POZNAŃ, POLSKA 27–28 CZERWCA 1996)

Scientific symposium “Plant diseases vs. environment” (Poznań, Poland, 27–28 June 1996)

Sympozjum zostało zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne oraz Katedrę Fitopatologii Leśnej Akademii Rolniczej w Poznaniu, dla uczczenia jubileuszu 50-lecia pracy w Akademii Rolniczej oraz 81. rocznicy urodzin prof. dr Karola Henryka Mańki, członka rzeczywistego PAN. Zbiegło się ono w czasie z uroczystością nadania profesorowi Mańce tytułu doktora *honoris causa* Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Pokłosie sympozjum stanowi książka pod tym samym tytułem, wydana przez Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne (Poznań 1996, ok. 300 stron). Dokumentuje ona obydwie wydarzenia; ponadto została

wzbogacona dodatkowymi materiałami. Oprócz życiorysu naukowego profesora Mańki, spisu jego publikacji i materiałów dotyczących nadania tytułu honorowego, zamieszczono w niej też artykuł o Karolu Zaleskim – jednym z twórców polskiej fitopatologii, który był nauczycielem i mistrzem Profesora.

Zawarte w książce prace sympozjalne (ok. 60) dotyczą w głównej mierze wpływu środowiska na występowanie i przebieg chorób roślin uprawnych oraz drzew leśnych.

Małgorzata MAŃKA

**MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM:
„HODOWLA ROŚLIN LECZNICZYCH
I AROMATYCZNYCH”. (QUEDLINBURG,
NIEMCY, 30 CZERWCA – 4 LIPCA 1996)**

**International symposium “Breeding research on
medicinal and aromatic plants” (Quedlinburg,
Germany, 30 June – 4 July 1996)**

Organizatorami Sympozjum byli: BAZ (Federal Centre for Breeding Research on Cultivated Plants) i BML (Federal Ministry of Food, Agriculture and Forestry), we współpracy z GA (Society for Medicinal Plant Research), EUCARPIA (European Association for Research on Plant Breeding), ISHS (International Society for Horticultural Science) oraz GPZ (Gesellschaft für Pflanzenzüchtung). Wybór Quedlinburga jako miejsca obrad podkreśla wieloletnie tradycje hodowli roślin oraz produkcji nasiennej w tym regionie. W Sympozjum wzięło udział 200 uczestników z 37 krajów. Obrady podzielone były na pięć sekcji tematycznych, obejmujących różne aspekty hodowli roślin zielarskich. W trakcie sympozjum wygłoszono 32 referaty oraz przedstawiono 90 posterów, z czego 11 zaprezentowała grupa polska.

W pierwszym dniu odbyło się wstępne spotkanie uczestników oraz zwiedzanie laboratoriów głównego organizatora sympozjum (BAZ), które mieszczą się w Quedlinburgu. Drugi dzień obrad rozpoczęło oficjalne otwarcie Sympozjum, którego dokonał prof. dr hab. Manfred Neumann – dyrektor BAZ. W trakcie pierwszej sekcji tematycznej zatytułowanej „Zasoby genetyczne” wygłoszono 10 referatów. Na specjalną uwagę zasługują referaty, których wyniki, względnie metodyka, mogą znaleźć zastosowanie w badaniach polskich. Do takich należy zaliczyć referat U. Bomme i współautorów pt. „Ocena kolekcji melisy lekarskiej ze względu na zawartość olejku eterycznego, aromat oraz typ wzrostu”. Autorzy przeprowadzili badania dużej kolekcji (101 prób proveniencyjnych), stwierdza-

jąc jej znaczną różnorodność. Dwanaście najwartościowszych prób przeznaczono do dalszego rozmnożenia.

Dla praktyki rolniczej ciekawy był referat G. Dobosa pt. „Mak ozimy – nowy genotyp do produkcji nasion”. Prezentowany typ maku wysiewany jest jesienią i przewyższa istniejące odmiany austriackie (Edel-Weiss, Marianne) pod względem plonu (ok. 45–73%) oraz zawartości oleju (49%). Autor referatu w sesji posterowej przedstawił dodatkowe informacje na temat zawartości morfiny w liniach hodowlanych maku ozimego, stwierdzając, że była ona mniejsza w porównaniu z wyżej wymienionymi odmianami. Wieczorem organizatorzy Sympozjum umożliwili uczestnikom zwiedzanie skarbcza i romańskiej katedry św. Serwacego, gdzie odbył się koncert organowy.

W trzecim dniu Sympozjum obradowano w sekcji drugiej pt. „Genetyka” (4 referaty) oraz sekcji trzeciej zatytułowanej „Metody i osiągnięcia tradycyjnej hodowli roślin” (8 referatów). Bardzo interesujący referat „Tradycyjne metody hodowlane i ich efektywność w hodowli roślin leczniczych i aromatycznych” został przedstawiony przez J. Bernatha z Węgier. Autor podkreślił znaczenie selekcji, krzyżowania, poliploidyzacji i mutacji dla współczesnej hodowli roślin zielarskich. Żywą dyskusję wywołał m.in. referat B. Le Buaneca na temat ochrony prawnej nowych odmian i praw hodowców. Po południu odbył się wyjazd do zakładów zielarskich w Aschersleben i wycieczka krajoznawcza do Halberstadt.

Czwarty dzień sympozjum obejmował również dwie sekcje tematyczne; sekcja pt. „Biotechnologia”, w ramach której wygłoszono 4 referaty i sekcja pt. „Analiza jakościowa” (6 referatów). Interesującym, z punktu widzenia rolniczego i fitochemicznego, był referat przedstawiciela Holandii H. van der Mheena na temat produktywności karwonu u kopru ogrodowego i typu jednorocznego kminku zwyczajnego. Autor stwierdził, że zawartość karwonu w kminku rocznym jest nieznacznie wyższa niż w koprze ogrodowym, natomiast plon nasion kopru jest o 30% wyższy. Wskazuje to na potrzebę rozszerzenia upraw kopru ogrodowego jako źródła pozyskiwania karwonu.

Obrady podsumował i zamknął prof. dr hab. Ch. Franz z Wiednia, przedstawiciel EUCARPIA i ISHS. Natomiast mniej oficjalne zakończenie Sympozjum odbyło się w salach zabytkowego ratusza.

Równoległe z obradami plenarnymi Sympozjum prezentowano postery, pogrupowane tematycznie zgodnie z sekcjami referatowymi. Spośród nich naszą uwagę zwrócił poster autorstwa F. Panka i H. Krugera pt. „Selekcja typu jednorocznego kminku zwyczajnego ze względu na zawartość olejku eterycznego i kar-

wonu w fazie dojrzałości mleczno-woskowej owoców". W posterze tym zaprezentowano wyniki prac hodowlanych zmierzających do wyhodowania odmiany rocznej kminku zwyczajnego, której wprowadzenie do uprawy, ze względu na skrócenie okresu wegetacji, przyniesie wymierne korzyści ekonomiczne. Z innych posterów warto wspomnieć o pracy R. Schenk i R. Franke pt. „Zawartość echinakozylu w korzeniach *Echinacea* (jeżówka) różnego pochodzenia”, gdzie przedstawiono ocenę fitochemiczną trzech gatunków należących do tego ważnego dla zielarstwa rodzaju. Potwierdzeniem faktu, że hodowla roślin ma charakter interdyscyplinarnej, była duża liczba posterów z takich dziedzin, jak genetyka, biotechnologia i analiza fitochemiczna. Przedstawiały one m.in. wyniki badań nad zmiennością genetyczną oraz mikrorozmnażaniem roślin. Jednak tematyka większości posterów dotyczyła prac hodowlanych, prowadzonych nad wieloma gatunkami roślin leczniczych i aromatycznych, np. *Artemisia annua* L., *Valeriana officinalis* L., *Thymus vulgaris* L. i *Satureja hortensis* L.

W ostatnim dniu Sympozjum odbyły się wyjazdy terenowe, których uczestnicy mieli do wyboru dwie wycieczki: do Banku Genów Instytutu Genetyki Roślin w Gatersleben, wraz ze zwiedzaniem okolic Magdeburga, lub do zakładów zielarskich w Artern i Erfurtu, ze zwiedzaniem okolic Erfurtu.

Sympozjum ze względu na swoją unikalną tematykę było bardzo interesujące. Umożliwiło zapoznanie się z tematyką prac hodowlanych prowadzonych w ośrodkach badawczych zajmujących się roślinami zielarskimi. Pozwoliło również na wymianę doświadczeń z osobami, które zajmują się hodowlą roślin zielarskich. Szerokie omówienie badań prezentowanych na Sympozjum ukazało się w odrębnym opracowaniu pt. „Proceedings of International Symposium on Breeding Research on Medicinal and Aromatic Plants”.

Katarzyna SEIDLER-ŁOŻYKOWSKA,
Waldemar BUCHWALD

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

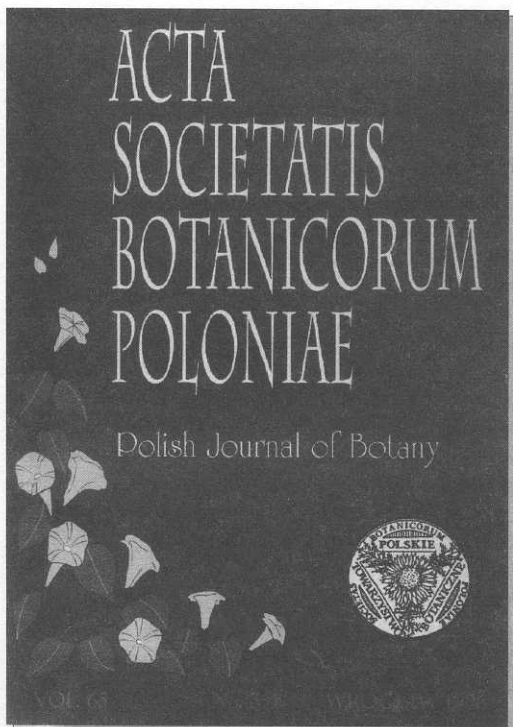
„CZWARTKI BOTANICZNE” W ODDZIALE
KRAKOWSKIM PTB W IV KWARTALE 1996 r.

“Botanical Thursdays” at the Polish Botanical
Society, Cracow Division, in 4th quarter of 1996

W czwartym kwartale 1996 r. „czwartki botaniczne” rozpoczął gość Instytutu Botaniki UJ, prof. Bengt

Jonsell z Fundacji Bergów Królewskiej Szwedzkiej Akademii Nauk, który 3 października o stałej porze i miejscu, tj. w sali konferencyjnej Instytutu Botaniki PAN i UJ, ul. Lubicz 46, I p., o godz. 18, wygłosił referat „Flora Nordica and the current projects about Nordic vascular plants”. W dwa tygodnie później, 17 października, dr Lucyna Śliwa z Instytutu Botaniki UJ referowała „Taksonomiczne problemy epifitycznych gatunków z grupy *Lecanora varia* (Lichenes)”, a 24 października prof. Romana Czapik z Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin Instytutu Botaniki UJ „Zjawisko ksenii w nasionach i owocach – problem morfologiczny i genetyczno-rozwojowy”. W przeddzień Wszystkich Świętych delegacja członków PTB złożyła wiązanki kwiatów na grobach botaników spoczywających na Cmentarzu Rakowickim. W pierwszy czwartek listopada referat pt. „Wpływ wzniesienia n.p.m. na wykształcenie zbiorowisk chwastów upraw okopowych” wygłosiły prof. Helena Trzcńska-Tacik i dr hab. Krystyna Towpasz z Instytutu Botaniki UJ. W drugiej części posiedzenia prof. Krystyna Wasylkowa (Zakład Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. Wł. Szafera PAN) przedstawiła doniesienie „Problemy archeobotaniczne na Kongresie Archeologicznym we Włoszech, wrzesień 1996”. W tydzień później, 14 listopada, mgr Katarzyna Margielewska z Instytutu Ochrony Przyrody PAN wygłosiła referat „Rozchodnik wielki *Sedum maximum* – roślina żywicielska gąsienic niepyłaka apollo *Parnassius apollo*”. W następnym tygodniu Oddział Krakowski PTB gościł dr Elżbietę Zenkteler (Wydział Biologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu), która w referacie pt. „Aspekt ochrony bioróżnorodności paprotników w pracach Sympozjum Pteridologicznego w Kew Gardens, lipiec 1995” licznymi przezręczkami zilustrowała wrażenia z sympozjum. W ostatnim tygodniu listopada dr hab. Bogdan Zemanek i dr Józef Mitka (Ogród Botaniczny UJ) przedstawili „Zagadnienia ochrony rzadkich gatunków roślin naczyniowych w Bieszczadach Zachodnich”. „Czwartki botaniczne” w grudniu rozpoczął mgr Sławomir Florjan (Zakład Geologii Żłóż Węgla AGH) tematem „Szczałki tkanek roślinnych w karbońskich węglach kamiennych”. W następnym „czwartku”, tj. 12 grudnia, dr hab. Bogdan Zemanek przedstawił referat „Flora Bieszczadzkiego Parku Narodowego – wyniki badań z lat 1993–1995”. Ostatnie spotkanie botaników w 1996 r. (w dniu 19 grudnia) poświęcone było tematowi „Śluzowce świata”, który zreferowała dr Anna Drozdowicz (Instytut Botaniki UJ).

Józef MITKA

CZASOPISMA POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO

Journals published by the Polish Botanical Society

Polskie Towarzystwo Botaniczne wydaje osiem czasopism i, jako wydawca, od 1993 r. posiada własny numer ISBN: 86292. W obecnej kadencji, od 1996 r. zostały powołane następujące składy redakcji i rad redakcyjnych:

ACTA SOCIETATIS BOTANICORUM POLONIAE. Polish Journal of Botany [ISSN 0001-6977; używa także numeru ISBN]; kwartalnik; w języku angielskim; ukazuje się od 1923 r.

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Jerzy FABISZEWSKI; **Zastępca Redaktora:** prof. dr hab. Stefan ZAJĄCZKOWSKI; **Sekretarz Redakcji:** dr Jan KONIAREK; **Członkowie Redakcji:** prof. dr hab. Janusz B. FALIŃSKI, prof. dr hab. Marian MICHNIEWICZ, prof. dr hab. Bronisława MORAWIECKA, prof. dr hab. Maria OLSZEWSKA, prof. dr hab. Beata ZAGÓRSKA-MAREK

Rada Redakcyjna: prof. dr hab. Wacław GAJEWSKI, prof. dr hab. Zygmunt HEJNOWICZ, prof. dr hab. Alina KACPERSKA-LEWAK, prof. dr hab. Jan KOPCEWICZ, prof. dr hab. Gabriela LORENC-PLUCIŃSKA, prof. dr hab. Anna MEDWECKA-KORNAŚ, prof. dr hab. Leon MEJNARTOWICZ, prof. dr hab. Maria OLSZEWSKA, prof. dr hab. Bohdan RODKIEWICZ, prof. dr hab. Jerzy POSKUTA, prof. dr hab. Ewa SYMONIDES, prof. dr Alicja SZWEYKOWSKA, prof. dr Jerzy SZWEYKOWSKI, prof. dr hab. Tomasz J. WODZICKI, prof. dr hab. Kazimierz ZARZYCKI, prof. dr hab. Waldemar ŻUKOWSKI

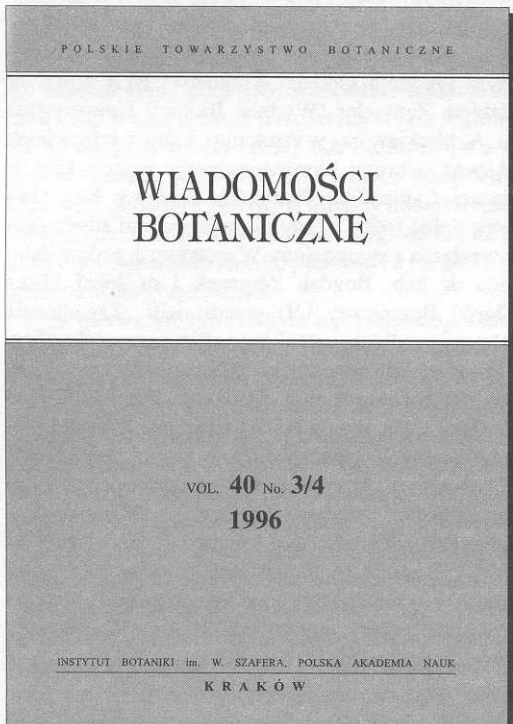
Adres Redakcji: Katedra Botaniki i Fizjologii Roślin Akademii Rolniczej, ul. Cybulskiego 32, 50-205 Wrocław

Sprzedaż i dystrybucja: Wydawnictwo Leopoldinum, Fundacja dla Uniwersytetu Wrocławskiego, Pl. Uniwersytecki 15, 50-147 Wrocław.

WIADOMOŚCI BOTANICZNE (Botanical News) [ISSN 0043-5090]; kwartalnik; w języku polskim, ze streżeniem w języku angielskim; ukazuje się od 1957 r.

Redaktor Naczelny: dr hab. Bogdan ZEMANEK; **Zastępca Redaktora:** dr hab. Stefania LOSTER; **Sekretarz Redakcji:** dr Anna DROZDOWICZ; **Członkowie Redakcji:** doc. dr hab. Adam BORATYŃSKI, prof. dr hab. Maria ŁAWRYNOWICZ, doc. dr hab. Zbigniew MIREK, dr Jan J. WÓJCICKI

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Leon STUCHLIK; Sekretarz: dr Anna DROZDOWICZ; Członkowie: prof. dr hab. Kazimierz BROWICZ, prof. dr hab. Jerzy FABISZEWSKI, prof. dr hab. Janusz

B. FALIŃSKI, prof. dr hab. Władysław GOLINOWSKI, dr hab. Andrzej JANKUN, prof. dr hab. Krzysztof JĘDRZEJKO, prof. dr hab. Alina KACPERSKA-LEWAK, prof. dr hab. Tomasz MAJEWSKI, doc. dr hab. Zbigniew MIREK, prof. dr hab. Krzysztof ROSTAŃSKI, prof. dr Alina SKIRGIEŁŁO, prof. dr hab. Andrzej ŚRODOŃ, prof. dr hab. Tomasz J. WODZICKI, prof. dr hab. Władysław WOJEWODA, prof. dr hab. Kazimierz ZARZYCKI, dr hab. Alicja ZEMANEK

Adres Redakcji: Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Kopernika 27, 31–501 Kraków.

Sprzedaż i dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31–512 Kraków.

ACTA AGROBOTANICA. Journal of the Polish Botanical Society [ISSN 0065–0951]; półrocznik; w językach polskim, z abstraktem w języku angielskim, oraz angielskim; ukazuje się od 1953 r.

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Marian SANIEWSKI; **Sekretarz Redakcji:** mgr Izabella ULATOWSKA; **Członek Redakcji:** prof. dr hab. Janusz LIPECKI

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Janusz LIPECKI; Sekretarz: mgr Izabella ULATOWSKA; Członkowie: prof. dr hab. Adam DOBRZAŃSKI, prof. dr hab. Leszek S. JANKIEWICZ, prof. dr hab. Zenon KRZYWAŃSKI, prof. dr hab. Barbara ŁACICOWA, prof. dr hab. Karol MAŃKA, prof. dr hab. Marian SANIEWSKI, prof. dr hab. Zofia STARCK, prof. dr hab. Helena TRZCIŃSKA-TACIK, prof. dr hab. A. Urszula WARCHOLIŃSKA

Adres Redakcji: al. Ujazdowskie 4, 00–478 Warszawa.

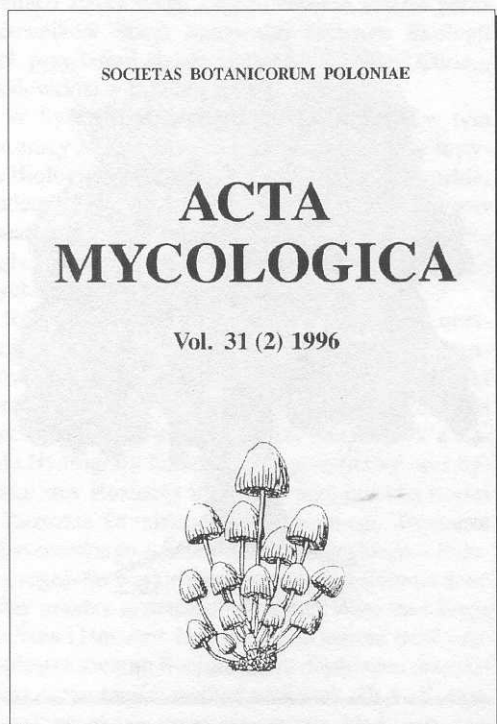
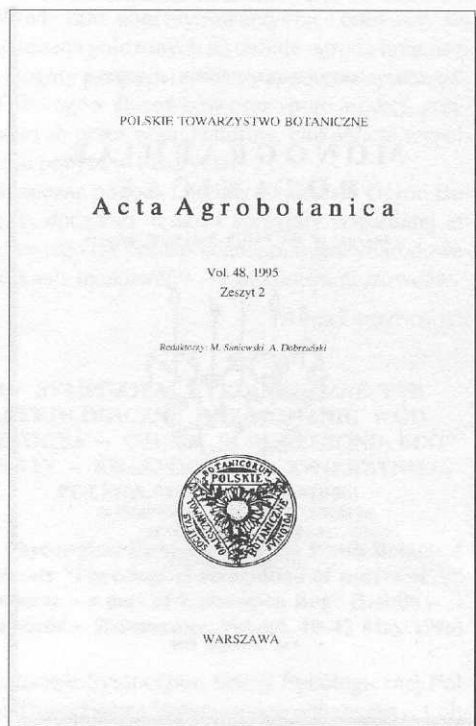
Sprzedaż i dystrybucja: Biblioteka PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00–478 Warszawa; Księgarnia ORWN-PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00–901 Warszawa.

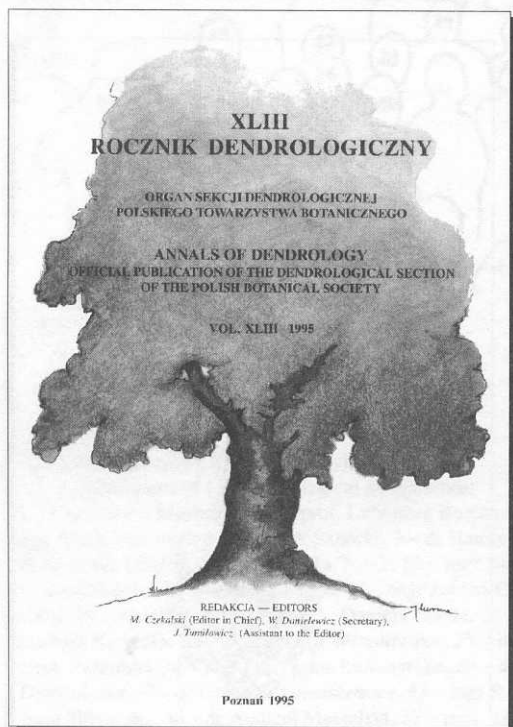
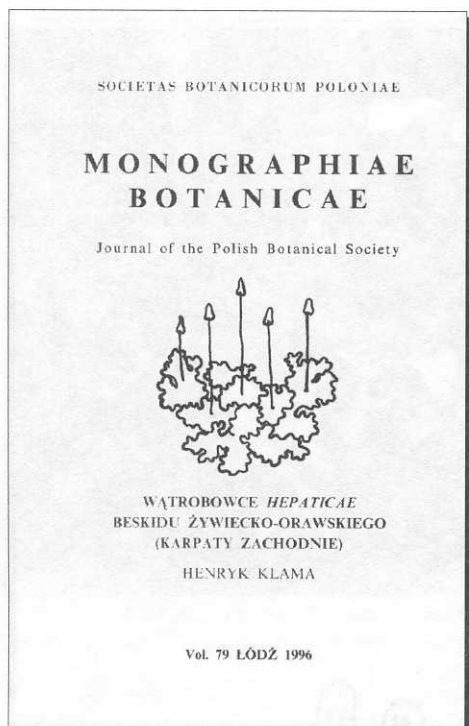
ACTA MYCOLOGICA [ISSN 0001–625X]; półrocznik; w języku angielskim; ukazuje się od 1965 r.

Redaktor Naczelny: prof. dr Alina SKIRGIEŁŁO; **Zastępca Redaktora:** prof. dr hab. Maria ŁAWRYNOWICZ; **Sekretarz Redakcji:** mgr Jadwiga ZASADZIŃSKA

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Tomasz MAJEWSKI; Członkowie: prof. dr hab. Alicja BOROWSKA, dr Andrzej CHLEBICKI, prof. dr hab. Krystyna CZYŻEWSKA, prof. dr hab. Barbara GUMIŃSKA, prof. dr hab. Maria LISIEWSKA, prof. dr hab. Maria ŁAWRYNOWICZ, prof. dr hab. Bogusław SAŁATA, prof. dr Alina SKIRGIEŁŁO

Adresy Redakcji: al. Ujazdowskie 4, 00–478 Warszawa; Zakład Algologii i Mikologii Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Banacha 12/16, 90–237 Łódź.

Sprzedaż i dystrybucja: Biblioteka PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; Księgarnia ORWN-PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa.

MONOGRAPHIAE BOTANICAE. Journal of the Polish Botanical Society [ISSN 0077-0655; używa także numeru ISBN]; rocznik; w językach polskim, z abstraktem i streszczeniem w języku angielskim, oraz angielskim; ukazuje się od 1953 r.

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Krystyna CZYŻEWSKA; **Sekretarz Redakcji:** mgr Jolanta BAGROWSKA (do 1997 r.), mgr Małgorzata RUSZKIEWICZ (od 1997 r.)

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Romuald OLACZEK; Członkowie: prof. dr hab. Stanisław CIEŚLIŃSKI, prof. dr hab. Krystyna CZYŻEWSKA, prof. dr hab. Władysław MATUSZKIEWICZ, prof. dr hab. Hanna PIOTROWSKA, prof. dr hab. Krzysztof ROSTAŃSKI, prof. dr hab. Waldemar ŻUKOWSKI

Adres Redakcji: Katedra Botaniki Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Banacha 12/16, 90-237 Łódź

Sprzedaż i dystrybucja: Biblioteka PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; Księgarnia ORWN-PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa.

ROCZNIK DENDROLOGICZNY. Organ Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego. ANNALS OF DENDROLOGY. Official Publication of the Dendrological Section of the Polish Botanical Society [ISSN 0860-2646]; rocznik; w językach polskim, z abstraktem i streszczeniem w języku angielskim, oraz angielskim; ukazuje się od 1926 r.

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Mieczysław CZEKAŁSKI; **Zastępca Redaktora:** prof. dr hab. Jerzy TUMIŁOWICZ; **Sekretarz Redakcji:** dr inż. Władysław DANIELEWICZ

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Władysław BUGAŁA; Sekretarz: dr inż. Władysław DANIELEWICZ; Członkowie: dr Tomasz BOJARCUK, prof. dr hab. Mieczysław CZEKAŁSKI, prof. dr hab. Janusz HEREŹNIAK, prof. dr hab. Stanisław KRÓL, prof. dr hab. Romuald OLACZEK, prof. dr hab. Aleksandra STACHAK, dr Piotr STYPIŃSKI, prof. dr hab. Jerzy TUMIŁOWICZ, prof. dr hab. Tomasz J. WODZICKI

Adres Redakcji: Katedra Roślin Ozdobnych Akademii Rolniczej, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

Sprzedaż i dystrybucja: Biblioteka PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; Księgarnia ORWN-PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa.

ERICA POLONICA. Rocznik Roślin Wrzosowatych. The Yearbook of Ericaceous Plants [ISSN 1234-5687]; rocznik; w języku polskim, ze streszczeniem w języku angielskim; ukazuje się od 1989 r. jako ROŚLINY WRZOSOWATE, w latach 1994–1996 jako ERICA. Rocznik Roślin Wrzosowatych.

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Mieczysław CZEKAŁSKI; **Zastępcy Redaktora:** dr Tomasz ANIŚKO, dr hab. Krystyna BOJARCZUK; **Sekretarz Redakcji:** mgr Agnieszka KRZYMIŃSKA

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Władysław BUGAŁA; Członkowie: dr Tomasz ANIŚKO, dr hab. Krystyna BOJARCZUK, prof. dr hab. Mieczysław CZEKAŁSKI, dr Piotr MURAS, dr hab. Tomasz NOWAK, mgr inż. Stanisław WIŚNIEWSKI, mgr inż. Stanisław ZYMON

Adres Redakcji: Katedra Roślin Ozdobnych Akademii Rolniczej, ul. Dąbrowskiego 159, 60–594 Poznań.

Sprzedaż i dystrybucja: Biblioteka PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00–478 Warszawa; Księgarnia ORWN-PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00–901 Warszawa.

BIULETYN OGRODÓW BOTANICZNYCH, MUZEÓW I ZBIORÓW (Bulletin of the Botanical Gardens, Museums and Collections) [ISSN 1230-3291]; rocznik; w języku polskim, ze streszczeniem w języku angielskim. W latach 1953–1957 *Biuletyn* wchodził w skład ACTA SOCIETATIS BOTANICORUM POLONIAE, a od 1957 r. – w skład WIADOMOŚCI BOTANICZNYCH, początkowo jako dział, a od 1986 r. jako wkładka *Biuletyn Ogródów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów* (z odrębną radą redakcyjną i redaktorem prowadzącym); od 1991 r. jako samodzielny rocznik.

Redaktor Naczelny: doc. dr hab. Jerzy PUCHAŁSKI; **Sekretarz Redakcji:** mgr Wiesław GAWRYŚ; **Członkowie Redakcji:** prof. dr hab. Aleksander ŁUKASIEWICZ, dr Maria LANKOSZ-MRÓZ, dr Karol WĘGLARSKI

Rada Redakcyjna: Przewodniczący: prof. dr hab. Władysław BUGAŁA; Członkowie: prof. dr hab. Janusz HEREŹNIAK, prof. dr hab. Krystyna KUKULCZANKA, dr hab. Tomasz NOWAK, prof. dr hab. Jerzy TUMIŁOWICZ, dr Hanna WERBLAN-JAKUBIEC, dr hab. Bogdan ZEMANEK

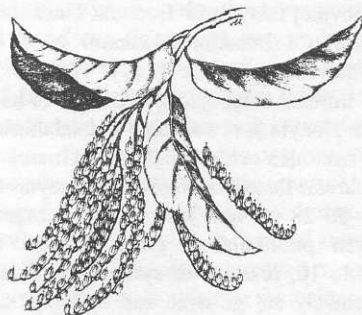
Adres Redakcji: Ogród Botaniczny PAN, ul. Prawdziwka 2, 02–973 Warszawa

Sprzedaż i dystrybucja: Ogród Botaniczny PAN, ul. Prawdziwka 2, 02–973 Warszawa

Krystyna CZYŻEWSKA
Redaktor Wydawnictw PTB

ERICA

Rocznik Roślin Wrzosowatych
The Yearbook of Ericaceous Plants
Nr 6 1995

Grupa „Rośliny Wrzosowate”
The “Ericaceous Plants” Group
Poznań

ISSN 1230-3291

POLSKIE TOWARZYSTWO BOTANICZNE

Biuletyn Ogródów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów

25 lat Ogródu Botanicznego PAN

VOL. 4
1995

OGRÓD BOTANICZNY POLSKIEJ AKADEMII NAUK
Warszawa - Powsin

**ZEBRANIE SPRAWOZDAWCZO-WYBORCZE
SEKCJI HISTORII BOTANIKI PTB (KRAKÓW,
25 KWIETNIA 1996)**

**Report and election meeting of the History of Botany
Section of the Polish Botanical Society (Kraków, 25
April 1996)**

W dniu 25 kwietnia 1996 roku odbyło się w sali konferencyjnej Instytutów Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiej Akademii Nauk zebranie sprawozdawczo-wyborcze Sekcji Historii Botaniki PTB. W imieniu ustępującego Zarządu dr hab. Alicja Zemanek złożyła sprawozdanie z działalności Sekcji w ciągu ostatnich czterech lat (od 12 marca 1992 r.). W tym okresie liczba członków zwiększyła się o dwie osoby – do 28 (w tym jeden członek zagraniczny), aktywnych (publikujących prace z historii botaniki) było około 10, reszta – to sympatycy. Prace Sekcji koncentrowały się głównie nad historią botaniki w ośrodku krakowskim, warszawskim i wileńskim, dziejami mykologii w Polsce, polskiego zielnikarstwa, botanicznymi zbiorami muzealnymi, zbierano materiały do przyszłej bibliografii polskiej historiografii botaniki, „Leksykonu polskich botaników” oraz wydawnictwa jubileuszowego z okazji 600-lecia odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego, prowadzono również badania nad staropolską literaturą botaniczną („Zielnikiem” Szymona Syreniusza) i studia nad początkami polskiej botaniki. Historycy botaniki przeprowadzali badania źródłowe w archiwach, bibliotekach i zielnikach również za granicą (Austria, Białoruś, Francja, Litwa, Niemcy, Słowenia, Ukraina, Wielka Brytania, Włochy). Innym przejawem aktywności były zebrania naukowe, na których wygłoszono 15 referatów; po każdym z takich posiedzeń ukazała się krótka notatka w *Wiadomościach Botanicznych*. Ponadto członkowie Sekcji uczestniczyli w 49. i 50. Zjazdach PTB (łącznie 10 referatów), sesjach wyjazdowych Wydziału I PAN na Białoruś, współorganizowali sesję z okazji 80-lecia Instytutu Botaniki UJ (7 referatów) i z okazji 130 rocznicy powstania Komisji Fizjograficznej (4 referaty). Na forum międzynarodowym historycy botaniki wygłosili referaty podczas: XIX Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki (Saragossa, Hiszpania), sympozjów „Plants and People” (Edynburg, Szkocja), „Orti botanici: passato, presente, futuro” (Padwa, Włochy) i „Mendel Forum 1995” (Brno, Czechy). Na osobną wzmiankę zasługuje znacząca wystawa „Historia ilustracji botanicznej” zorganizowana w Bibliotece Jagiellońskiej. Nową formą popularyzacji historii botaniki stały się programy telewizyjne, których 11 dotychczas wyemitowa-

no. Sekcja współpracowała z Instytutem Botaniki UJ, Instytutem Botaniki PAN, Instytutem Historii Nauki PAN, Komitetem Historii Nauki i Techniki przy Wydziale I PAN i Katedrą Botaniki Uniwersytetu Śląskiego. Sekcja nie otrzymywała żadnych funduszy na działalność naukową czy wydawniczą, jedynie wydatki związane z korespondencją finansowane były przez Ogród Botaniczny UJ.

Członkowie Sekcji opublikowali w ciągu ostatnich czterech lat kilka monografii i informatorów, np. *Studies on the history of botanical gardens in Poland* pod redakcją A. Zemanek i B. Zemanka, P. Köhler – *Zielnik Józefa Jundzilla*, P. Köhler i A. Zemanek *Informator Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego*, *Kto jest kim w botanice polskiej* pod redakcją Z. Mirka, L. Musiał i J. J. Wójcickiego.

Wybrano nowy Zarząd Sekcji w składzie: przewodnicząca – dr hab. Alicja Zemanek (UJ) zastępca – prof. dr hab. Tomasz Majewski (SGGW – AR) sekretarz – dr Piotr Köhler (UJ) członkowie Zarządu – dr Wanda Grębecka (Warszawa), prof. dr hab. Krzysztof Rostański (UŚ).

W części referatowej, połączonej z posiedzeniem Oddziału Krakowskiego PTB, wystąpił mgr Cezary W. Domański (Instytut Psychologii UMCS). W interesującym referacie „Botanicy urodzeni i działający na Lubelszczyźnie w XIX wieku” prelegent omówił życiorysy kilkudziesięciu osób, sprostował błędne informacje i podał wiele nieznanych faktów, jakie zdobył podczas swych badań źródłowych.

Piotr KÖHLER

**VI SESJA TERENOWA SEKCJI
MIKOLOGICZNEJ (ZIELONKA K. POZNANIA,
23–26 WRZEŚNIA 1996)**

**6th Field Session of the Mycological Section
(Zielonka near Poznań, 23–26 September 1996)**

W Ośrodku Dydaktycznym Leśnego Zakładu Doświadczalnego AR w Zielonce k. Poznania odbyła się w dnach 23–26 września 1996 r. Szósta Ogólnopolska Sesja Terenowa, zorganizowana przez Sekcję Mikologiczną Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. W spotkaniu brało udział 15 osób. Podczas trzech jednodniowych wypraw w okolice Zielonki, Owińsk i Puszczy Noteckiej (Tarnówko) zanotowano ponad 170 gatunków grzybów. Zorganizowano wystawę grzybów, którą zwiedziła okoliczna ludność oraz młodzież i dzieci ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Murowanej Goślinie (ponad 100 osób).

Fot. 1. Obrady VI Sesji Terenowej Sekcji Mikologicznej PTB Oddziału Poznańskiego, Zielonka 23–26.IX 1996 r. Referat wygłasza prof. dr hab. Andrzej Dzieczkowski (PAN Poznań). Od lewej siedzą: mgr Małgorzata Szczypińska (WSRP Siedlce), dr hab. Stefan Friedrich (AR Szczecin), prof. dr hab. Anna Bujakiewicz (UAM Poznań), mgr Sławomir Matkowski (Szpital Wojewódzki Jelenia Góra). (Fot. S. Sokół)

Phot. 1. 6th Field Session of the Mycological Section, Polish Botanical Society, Poznań Division, Zielonka 23–26 September 1996. Prof. dr hab. Andrzej Dzieczkowski (Poznań), addresses a lecture; sitting from left: Małgorzata Szczypińska MSc. (Siedlce), dr hab. Stefan Friedrich (Szczecin), prof. dr hab. Anna Bujakiewicz (Poznań), Sławomir Matkowski MSc. (Jelenia Góra) (Phot. S. Sokół).

Specjalnym działem wystawy grzybów był pokaz kolekcji zielnikowej grzybów pasożytniczych, pasożytujących na roślinach naczyniowych, prezentowany przez mgr Piotra Grzegorzka z Chrzanowa.

W czasie sesji referatowej poruszano następujące tematy:

– Dr Andrzej Chlebicki (PAN, Kraków/Wrocław) „ISAM V – refleksje i wrażenia”

– Prof. dr hab. Andrzej Dzieczkowski (PAN, Poznań) – „Zasłużony wielkopolski mikolog i fitopatolog prof. dr Karol Zaleski (1890–1969)” (Fot. 1)

– Mgr inż. Sławomir Matkowski (Szpital Wojew. w budowie, Jelenia Góra) – „Biologiczna klasyfikacja grzybów wywołujących grzybicę u ludzi”.

– Dr Sławomir Sokół (Uniwersytet Śląski, Katowice) – „Ranga lakownicowatych *Ganodermataceae* Donk jako przykład”

– Dr Jan Szymański (Instytut Warzywnictwa, Skierniewice) – „VIII Kongres Mikologiczny w Jerozolimie”

– Prof. dr hab. Anna Bujakiewicz (UAM, Poznań) – „Udział grzybów w różnorodności biologicznej – liczebność, znaczenie, ochrona” – dane z art. Hawkwortha 1991.

W czasie Sesji dokonano zapisu stanowisk i danych siedliskowych dla grzybów zanotowanych w terenie. Informacje te są systematycznie gromadzone, wprowadzane do bazy danych, która posłuży do sporządzania w przyszłości mapy rozmieszczenia gatunków grzybów na obszarze Wielkopolski.

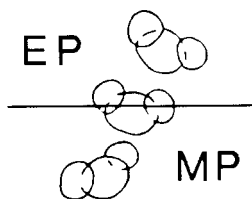
Anna BUJAKIEWICZ

**PROJEKTY BADAWCZE,
PRACE W TOKU
PROJECTS,
WORKS IN PROGRESS**

EUROPEJSKI MONITORING PYŁKOWY

European Pollen Monitoring Programme

INFORMACJA NA TEMAT NOWEGO

**MIĘDZYNARODOWEGO PROGRAMU
BADAWCZEGO**

Jedno z najważniejszych pytań nurtujących palinologów zajmujących się historią roślinności dotyczy relacji między składem badanego przez nich spektrum pyłkowego a roślinnością, która jest rekonstruowana na tej podstawie. Biorąc zaś pod uwagę, że analiza pyłkowa dostarcza pośrednich danych do rekonstrukcji także innych czynników środowiska, takich jak klimat, warunki glebowe, hydrologiczne, czy zakres działalności człowieka, należy uznać, że poznanie procesów kształtujących spektrum pyłkowe jest jednym z ważniejszych zadań, zwłaszcza w paleoekologii czwartorzędu.

Dotychczas ukazało się na świecie wiele opracowań na ten temat i choć różnią się one metodami badań i nastawione są na rozwiązanie różnorodnych szczegółowych celów, wszystkie wskazują na ogromną złożoność omawianych procesów. Należy przy tym podkreślić, że jedno z pierwszych badań nad współczesnym opadem pyłku w zbiorowiskach leśnych były prowadzone w Polsce, na terenie Puszczy Białowieskiej [1, 2, 3, 4] i mimo że publikacje te dzisiaj należą już do klasyki, nadal są cytowane w najnowszych podręcznikach analizy pyłkowej [5].

W lipcu 1996 roku na spotkaniu w Finlandii (*The launching meeting of the European Pollen Monito-*

ring Programme – Oulanka, Kuusamo and Marjaniemi, Hailuoto, Finland, 4–8th July 1996), w którym wzięło udział 25 osób z 15-tu krajów europejskich, powołano program międzynarodowy pod patronatem Komisji Holocenu INQUA (International Union for Quaternary Research), którego celem jest monitoring rocznego opadu pyłku przy pomocy pułapek Taubera (Tauber trap [7]) wzdłuż transektów: las – brzeg lasu – teren otwarty. Zgromadzone w ten sposób dane (liczba ziarn pyłku $\cdot \text{cm}^{-2} \cdot \text{rok}^{-1}$) dla najważniejszych gatunków drzew, krzewów i roślin zielnych, w różnych regionach geograficznych, zbiorowiskach roślinnych i przy różnym stopniu otwarcia terenu, będą służyć przede wszystkim jako podstawa do interpretacji materiału kopalnego (diagramy pyłkowe), zwłaszcza pod kątem naturalnych i antropogenicznych zmian zalesienia. Ze względu na możliwość analizy współczesnych spektrów pyłkowych na tle warunków klimatycznych, dane te niewątpliwie będą stanowić cenny materiał także jako podstawa rekonstrukcji paleoklimatycznych, zarówno w skali regionalnej, jak i kontynentalnej.

**WARUNKI UCZESTNICTWA I ORGANIZACJA
PROGRAMU**

Program jest otwarty dla wszystkich pragnących w nim uczestniczyć palinologów. Minimalnym wymogiem jest założenie transektu złożonego z trzech pułapek Taubera zlokalizowanych: 1 – w lesie, 2 – na jego brzegu, 3 – na sąsiadującym terenie bezleśnym, wykonanie dokumentacji dotyczącej flory i roślinności w otoczeniu stanowisk oraz jednorazowej analizy pyłkowej prób powierzchniowych (najlepiej z kepek mchów) pobranych w bezpośrednim sąsiedztwie próbników. Zaleca się, by zbiorowiska leśne, w których będą prowadzone pomiary, miały charakter możliwie zbliżony do zbiorowisk naturalnych. Pomiar opadu rocznego rozpoczyna się zakładając, a w latach następnych wymieniając, pułapki na jesieni (wrzesień–październik), tj. po zakończeniu sezonu kwitnienia. Szczegółowe zalecenia metodyczne zostały przygotowane w specjalnym przewodniku do projektu [6].

Program ten zaplanowano wstępnie na trzy lata z założeniem, że będzie kontynuowany i rozwijany w latach następnych. W wyniku spotkania w Finlandii, na jesieni 1996 roku założono już nowe transekty w Szwecji, Estonii, Niemczech, Francji i Gruzji, które uzupełnią w istotny sposób rozpoczęte wcześniej wieloletnie badania w Finlandii, Norwegii, Islandii, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Austrii, Bułgarii, Grecji i Portugalii. Nie wyklucza to jednak rozszerzenia Pro-

gramu o dalsze stanowiska, w latach następnych. Wyniki będą gromadzone w Europejskiej Bazie Danych Palinologicznych (European Pollen Database) w Arles (Francja), w specjalnym zbiorze zastrzeżonym wyłącznie do użytku autorów do momentu ich opublikowania.

Wydaje się, że dane z obszaru Polski, przez który przebiegają ważne granice fitogeograficzne i klimatyczne i gdzie na wielu terenach znaleźć można zbiorowiska leśne o znacznym stopniu naturalności, powinny być szczególnie cenne dla omawianego Programu.

Osoby, które byłyby zainteresowane przystąpieniem do jego realizacji, mogą się zwrócić po informację oraz szczegółowy opis i instrukcję do Projektu do Małgorzaty Latałowej, Pracownia Paleoekologii i Archeobotaniki, Katedra Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Gdańskiego, Al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, tel./fax (58) 41 20 16

lub bezpośrednio do inicjatorce i organizatora Programu:

Dr. Sheila Hicks, Department of Geosciences and Astronomy, University of Oulu, Linnanmaa, 90570 Oulu, Finland, fax: +358-8-5531484, e-mail: sheila.hicks@oulu.fi

LITERATURA

- [1] BOROWIK M. 1963. Pylenie sosny i dębu w Białowieckim Parku Narodowym. *Acta Soc. Bot. Pol.* 32(4): 655-676.
- [2] BOROWIK M. 1966. Pylenie sosny i dębu w Białowieckim Parku Narodowym 1963 r. *Acta Soc. Bot. Pol.* 35(1): 159-174.
- [3] BREM M., SOBOLEWSKA M. 1939. Studia nad opadem drzew leśnych w Puszczy Białowieckiej. *Sylvan Ser. A.* 3/4: 1-19.
- [4] DĄBROWSKI M. 1975. Tree pollen rain and the vegetation in the Białowieża National Park. *Biul. Geol.* 19: 157-172.
- [5] FAEGRI K., IVERSEN J. 1989. Textbook of Pollen Analysis. IV edition, K. FAEGRI, P. E. KALAND, K. KRZYWIŃSKI (red.). J. Wiley & Sons, Chichester, ss. 328.
- [6] HICKS S., AMMANN B., LATAŁOWA M., PARDOE H., TINSLEY H. (red.). 1996. *European Pollen Monitoring Programme. Project description and guidelines.* University of Oulu, Oulu.
- [7] TAUBER H. 1974. A static non-overload pollen collector. *New Phytologist* 73: 359-369.

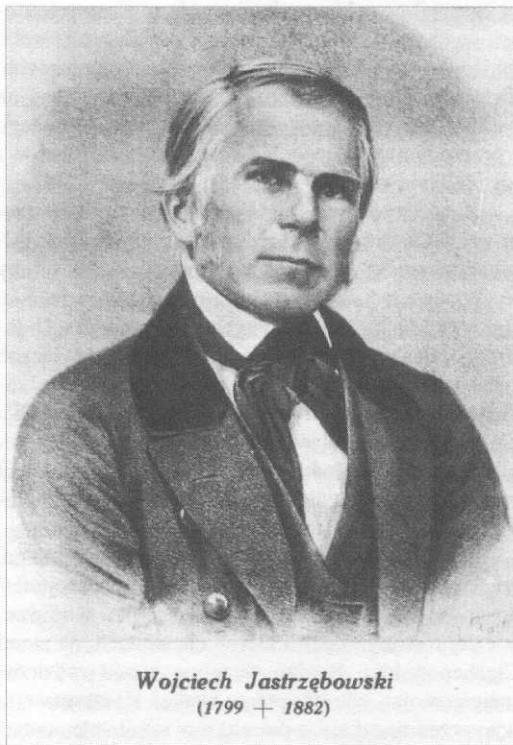
Małgorzata LATAŁOWA

VARIA

WOJCIECH JASTRZĘBOWSKI (1799-1882) – POLSKI LAMARCK

Wojciech Jastrzębowski (1799-1882) – Polish Lamarck

*Życie nieczynne
jest to śmierć
przed zgonem
(Goethe)*

Wojciech Jastrzębowski
(1799 + 1882)

Być może niejedyn z Czytelników obruszy się z powodu takiego tytułu. Czy godzi się porównywać monumentalną postać Lamarcka z mało dzisiaj znanym Jastrzębowskim? A przecież był on w swoim czasie uważany za jednego z najwybitniejszych polskich przyrodników. Lecz czas szybko przemija. W niewdzięcznej ludzkiej pamięci obraz postaci błędnie, a zasługi zostają zapomniane. Jeszcze w roku 1856 Wiślicki [13] pisał: „Imię p. Jastrzębowskiego nie posiada europejskiego rozgłosu, nie ma jednakże kątką ziemi polskiej, gdzieby niebył dobrze znanym.” Otóż

to! Inne były czasy, inne okoliczności, które decydowały o kolejach życia Lamarcka i Jastrzębowskiego.

Mimo to można znaleźć wiele wspólnego dla obydwu tych znakomitych mężów. Obydwaj mieli wielostronne zainteresowania (botanikę, zoologię, meteorologię, fizykę i chemię), obydwaj byli tytanami pracy i nie zaprzestali jej do ostatnich chwil życia. Obydwaj ukochali botanikę i z zapałem kolekcjonowali rośliny w formie zielników. Wreszcie – obydwaj niewiele dbali o swe materialne interesy. Ale było coś, co ich zdecydowanie różniło i z pewnością zadecydowało o tym, że Lamarck pożegłował głównym nurtem nauki o roślinach, podczas gdy Jastrzębowski pozostał gdzieś w cichej, bocznej zatoczce. Francuski uczony pozostawił po sobie wielką i trwałą spuściznę wartościowych dzieł pisanych, podczas gdy Jastrzębowski, mający ogromny zasób wiadomości botanicznych, zwłaszcza florystycznych, nie zdołał ich przelać na papier. Wszystko z powodu – jak sam pisze – „małego z przyrody mojej usposobienia do pisania artykułów i niewielkiej wprawy w rzemiosło pismackie” [5].

Kimże właściwie był Wojciech Bogumił Jastrzębowski? On sam uważał się przede wszystkim za rolnika, człowieka czynu, którego prawdziwą pasją, by nie powiedzieć – obsesją, było praktyczne działanie. Bardzo nie lubił tzw. uczonych gabinetowych. Określał ich niezbyt pochlebnym mianem ludzi „żyjących tylko jedną czwartą życia ludzkiego”. Jednakże hołdując tak daleko posuniętemu utylitaryzmowi w badaniu przyrody, czynił jeden tylko wyjątek – dla botaniki, gdyż „bez względu na pożyteczność roślin zbierał je na całej przestrzeni Polski i prowadził wciąż zielniki” [3]. Od botaniki też zaczął swą karierę naukową.

Zanim jednak wstąpił na jej pierwszy stopień, wiele przecierpiał w dzieciństwie i we wczesnej młodości. Przyszedł na świat jako jeden z kilku synów zubożałej rodziny szlacheckiej w Gierwatach, na ziemi Ciechanowskiej. Bardzo wczesnie stracił rodziców (najpierw ojca, wkrótce potem matkę). Kosztem wielu wyrzeczeń uczył się, z początku w szkole elementarnej, potem w liceum, wreszcie na Uniwersytecie Warszawskim. Urozmaicone i pełne zdarzeń życie Jastrzębowskiego (zob. „Kalendarium” na końcu artykułu) opisał jego biografowie. W tym miejscu zostaną więc przypomniane jedynie te okresy i epizody, które dotyczą ściśle botanicznej pracy i działalności Jastrzębowskiego.

Swoje powołanie naukowe jako przyrodnika, zawdzięczał podobno matce. Toteż wybrał przyrodniczy kierunek studiów, chociaż początkowo przeszkadzała mu (podobnie jak Lamarckowi!) wielostronność zainteresowań. Jednakże od roku 1822 najwięcej uwagi zaczął poświęcać botanice i zapisał się na Wydział

Filozoficzny – Oddział Historii Naturalnej Uniwersytetu Warszawskiego. Dla botaników najbardziej interesującymi w jego życiu były lata od 1822 do 1830. Przez ten stosunkowo krótki czas młody Jastrzębowski oddawał się, tak bardzo później przezeń krytykowanej, czystej nauce. Zaczął ją uprawiać już jako student, kontynuował jako asystent, wreszcie adiunkt, rozwijając szczególnie ożywioną działalność na polu poznawania flory krajowej.

W tym okresie uczestniczył w wycieczkach naukowych u boku profesora Michała Szuberta, który – nawiasem mówiąc – wprowadzał do wykładów system Lamarcka. Szubert wiele podróżował po kraju, w celu zdobycia okazów do założonego przez siebie Ogrodu Botanicznego i zachęcał studentów do samodzielnych wypraw w tym właśnie celu.

Jastrzębowski z zapałem botanizował bądź sam, bądź ze swym kolegą, Jakubem Wagą. Gorliwość w zbieraniu i zdolności Jastrzębowskiego zwróciły uwagę grona profesorskiego. W marcu 1825 r. powierzono mu funkcję preparatora przy gabinecie fizycznym, z pensją 1500 zł rocznie. W kilka miesięcy później (1 lipca) Jastrzębowski uzyskał dyplom magistra filozofii. Mając zapewnione podstawy bytu materialnego, z jeszcze większą ochotą poświęcał wolny czas na wyprawy botaniczne po kraju. Doceniła to Rada Wydziału Filozoficznego i w 1826 r. wyraziła mu uznanie, wręczając specjalny dyplom. W trzy lata potem stworzono dlań specjalną posadę adiunkta nauk przyrodniczych i – co najważniejsze – zapewniono odpowiednie kwoty na koszty podróży „zbierackich”. Według Hryniewieckiego [3], zielnik Jastrzębowskiego zawierał już w tym czasie 1151 gatunków. Sam Jastrzębowski [4] pisał, że wiele z nich jest „wcale nowym nabytkiem dla naszej Flory (...) niektóre należą do nierzadkich w Europie, a niektóre nie były dotąd znajdowane w téj części świata”. To oddanie badaniu flory polskiej przyczyniło się w dużym stopniu do wybrania go (w tym samym roku) na „członka przybranego” Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W uzasadnieniu podkreślono, iż: „znalazł w podróżach po województwie Mazowieckim wiele gatunków roślin, których botanicy nasi nie widzieli”.

Którędy przebiegały trasy wędrówek botanicznych Jastrzębowskiego? Okazuje się, że – wbrew pozorom – odpowiedź na to pytanie nie jest łatwa. Jastrzębowski chodził początkowo sam, a potem, jako profesor Instytutu Rolniczo-Leśnego w Marymoncie, ze swymi uczniami. W opisach jego peregrinacji można przeczytać między innymi, że przemierzył ziemie polskie (znajdujące się w tym czasie pod zaborami!) dosłownie wzdłuż i wszerz: „zasłuszył się krajo-

SKOROWIDZ UKŁADU PRZYRODZONEGO ROŚLIN.			
A. GROMADY.			
ROŚLINY	<ul style="list-style-type: none"> jednostajne urozmaicone 	<ul style="list-style-type: none"> skrytokwiatowe jednolicienne jawnokwiatowe dwulicienne 	Gromada I. Bdy Hemiphyta. II. Dzierzgi Cryptophyta. III. Traworośle Orthophyta. IV. Rozrośle Euphyta.
B. RZĘDY.			
I. Bdy	<ul style="list-style-type: none"> wodozysne; na obojętnej podstawie żyjące, najczęściej zielone lub od wilgoci zieleniejące sokozysne; na żywotnej lub pożywotnej podstawie żyjące, nigdy niezielone i niezeleniejące 	Rząd I. Glonowate Algae II. Porostowate Lichenes III. Grzybowate Mycetes IV. Mszczkowate Hepaticae V. Mchowate Musci VI. Widlakowate Selagines VII. Galuszkowate Rhizospermae VIII. Paprociowate Filices IX. Chwoszczowate Culmariae X. Rzeźkowate Lemnaceae XI. Tatarakowate Acoriflorae XII. Trawokwiatowe Graminiflorae XIII. Sitowate Junciflorae XIV. Liliowate Liliiflorae XV. Narcyzowate Narcissiflorae XVI. Przeczkowate Hyacinthiflorae XVII. Olazkowate Alniflorae XVIII. Grybkowate Fagopyriflorae XIX. Kopynkowate Asariflorae XX. Ziemiakowate Solaniflorae XXI. Szalwiakowate Saliciflorae XXII. Dzwonkowate Campanuliflorae XXIII. Słonecznikowate Helianthiflorae XXIV. Porzeczkowate Rosaceae XXV. Gwiazdkowate Dianthiflorae XXVI. Greblikowate Papilioniflorae XXVII. Makowate Papaveriflorae XXVIII. Rózkowate Ranunculiflorae	28 37 46 53 56 58 59 60 62 64 68 69 70 72 77 80 87 95 123 127 138 145 150 152 162 183 191 201
II. Dzierzgi	<ul style="list-style-type: none"> liściowe lodygowe 	<ul style="list-style-type: none"> drobno listne sporolistne 	
III. Traworośle	<ul style="list-style-type: none"> skromnokwiatowe okazalokwiatowe 	<ul style="list-style-type: none"> drobne spore bezpokrywko-owocowe pokrywko-owocowe przykorzenio-owocowe nadkorzenio-owocowe osobno kwiatowe skupionokwiatowe plewokwiatowe kielichokwiatowe górnozawiazkowe dolnozawiazkowe górnozawiazkowe dolnozawiazkowe górnozawiazkowe promienistokwiatowe purzystokwiatowe osobnokwiatowe skupionokwiatowe dolnozawiazkowe górnozawiazkowe promienistokwiatowe purzystokwiatowe osadnikoprecikowe kielichoprecikowe 	
IV. Rozrośle	<ul style="list-style-type: none"> ubogokwiatowe bogatokwiatowe 	<ul style="list-style-type: none"> ngokwiatowe okrytokwiatowe jednoplatkowe wieloplatkowe oznaczonoprecikowe (1-12) mnogoprecikowe (13-∞) 	

Ryc. 1. Karta z pracy W. Jastrzębowskiego *Klucz do układu przyrodzonego roślin...*Fig. 1. Page from W. Jastrzębowski's *A key to natural plant system...*

wi, odbywając dalekie miarę po kraju i poza krajem wędrowki" [8], „poznał kraj nasz w najdrobniejszych szczegółach" [13], „przebiegał bliższe i dalsze okolice kraju" [2], „od Bałtyku po stoki karpackie" [10], „od Helu po Tatry" [6], „znał nie tylko równiny, ale i wyniosłe szczyty Karpat" [9]. Są to jednak sformułowania ogólne i chociaż piękne, wręcz poetyckie, nie dają jasnej odpowiedzi na postawione pytanie. Istotne są informacje, w których wymienia się nazwy terenów, na których Jastrzębowski z pewnością był. Były to ziemie: mazowiecka, augustowska, lubelska, sandomierska, płocka, łomżyńska, gostyńska, kaliska i kujawska [1, 4, 6, 9, 10, 11, 12]. Wiadomo, że najbardziej upodobał sobie Puszczę Kampinoską oraz dolinę Prądnika, szczególnie Ojców [1, 10, 11]. Są to, jak widać, obszary głównie niżowe, rzadziej wyżynne. Górą, w których z pewnością był, są Góry Świętokrzyskie [1, 3, 10, 12]. Natomiast, jak dotychczas, natrafiono na tylko dwa ślady, świadczące o pobycie Jastrzębowskiego w Beskidach (Śląskim – Barania Góra i Żywieckim – Babia Góra). Pierwszy z nich znajduje się w pracy Łazarczyka [7], który opracowywał kolekcje porostów Jastrzębowskiego z lat

1827–1834. Drugi, to okazy zielnikowe z jego zbiorów, znajdujące się w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Natomiast wciąż nie jest pewne czy kiedykolwiek dotarł do Tatr.

Efektom tych wypraw były wspaniałe zielniki i praca wydana drukiem, będąca próbą syntezy wszystkich doświadczeń botanicznych Jastrzębowskiego. Los i historia z większą łaskawością obeszły się z jego zbiorami zielnikowymi. Mimo, że część ich spłonęła podczas Powstania Styczniowego w Feliksówce (gdzie wówczas mieszkał), ocalały – na szczęście – zbiory takiej samej wartości, ulokowane w Klemenso- wie na Lubelszczyźnie, pod opieką hr. Zamoyskiego. Zielnik ten został w pełni wykorzystany przez Józefa Rostafińskiego we *Florae Polonicae Prodrromus* (1872). Zarówno w przedmowie do swego dzieła, jak i w zasadniczej jego części, autor oddał należyty hołd Jastrzębowskiemu, którego nazwisko wymienione jest podobno aż 1090 razy! Jak pisał Bańka [1] *Prodrromus* Rostafińskiego jest swoistym testamentem profesora Jastrzębowskiego, który pochłonięty wieloma obowiązkami pedagogicznymi i działaniami praktycznymi nie miał czasu, aby wykorzystać swe zbior-

ry należycie i opisać florę polską w specjalnym dziele. A przecież znalazł o parset gatunków więcej niż J. Waga, który wydał w 1847–1848 r. *Flora polonica phanerogama!* W swoim pamiętniku Jastrzębowski wspomina, że zebrał i oznaczył około 2000 gatunków „rosnących dziko i przyswojonych od dawna na ziemi naszej” [2]. Mimo to zdobył się jedynie na stworzenie wspomnianej wcześniej, krótkiej syntezy swych doświadczeń. Był to *Klucz do układu przyrodzonego roślin rosnących na przestrzeni ziemi rozciągającej się między Karpatami i Morzem Bałtyckiem ułożony na wzór klucza La Marcka i De Candolla* (1856). W dziełku tym opisał rośliny „treściwie co do cech gromadnych, rzędowych i rodzinnych familijnych” poprzedzony „skorowidzem” (Ryc. 1.). Jednakże, wobec braku flory lub chociażby wycienienia gatunków roślin występujących na polskich ziemiach, opracowanie to nie miało większego znaczenia. Rostański napisał nawet z melancholią „był klucz, ale nie było nim co otwierać” [3].

Jastrzębowski nie wykorzystał więc szansy, aby stać się pierwszym pośród botaników polskich XIX wieku. Inna rzecz, iż o wykorzystanie tej możliwości niezbyt się starał. W tym miejscu trafny komentarz może być wyjątek ze wspomnienia pośmiertnego o Jastrzębowski (Gazeta Warszawska 1882/1883): „Był to żywot godny pamięci społeczeństwa, godniejszy niż wielu innych, mysiemi przebiegi wdzierających się na wierzchołek świecznika”. Zaś jeden z uczniów marymonckiego profesora napisał przy tej smutnej okazji: „Wielu zapewne było przyrodników uczeńszych, (...) lecz uczonego, któryby (...) tak uwielbiał przyrodę, z takim poświęceniem i miłością pracował dla rodzinnego świata, dla jego pokoleń przyszłych, nie mieliśmy” [8]. A jednak żywa pamięć o Jastrzębowski trwała stosunkowo krótko, a i to głównie dzięki uczniom profesora. I chociaż została utrwalona także w postaci obelisku na jego grobie na Powązkach, na tablicy pamiątkowej z wizerunkiem uczonego w kościele Św. Krzyża w Warszawie oraz w formie znaczka wydanego przez Poczta Polską w 100 rocznicę śmierci Jastrzębowski, dziś mało kto wie, że przed z górą wiekiem żył człowiek, który tak dobrze poznał florę polskich ziem.

Non omnis moriar? Jakże słuszne są słowa Ludwika Hirsza: „Przeważna część wysiłku uczonego żyje jako bezimienny dorobek”.

KALENDARIUM ŻYCIA WOJCIECHA JASTRZĘBOWSKIEGO

1799	19 kwietnia narodziny w Gierwatach
1808	Śmierć matki; Jastrzębowski zostaje sierotą

1808–1816	Nauka w elementarnej szkole w Janowie, potem w Płocku
1816	Początek nauki w liceum (Wyższa Szkoła Państwowa) w Warszawie
1820	Studia na Wydziale Budownictwa i Miernictwa Uniwersytetu Warszawskiego
1822	Studia na Wydziale Filozoficznym UW (Oddział Historii Naturalnej)
1823–1830	Okres bardzo intensywnych wypraw przyrodniczych
1825	Objęcie funkcji preparatora w Gabinetie Fizycznym UW; uzyskanie dyplomu magistra filozofii
1828	Skonstruowanie tzw. „kompasu Jastrzębowskiego”
1829	Członkostwo Warszawskiego Towarzystwa Naukowego; objęcie posady adiunkta
1830	Udział w Powstaniu Listopadowym
1831–1836	Okres bez stałej pracy; prywatne korepetycje
1836	Objęcie stanowiska profesora fizyki, botaniki, zoologii, mineralogii i ogrodnictwa w Instytucie Rolniczo-Leśnym w Marymoncie
1850	Członkostwo Krakowskiego Towarzystwa Naukowego
1852	Członkostwo Cesarskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Petersburgu
1854	Członkostwo Towarzystwa Rolniczego we Lwowie
1856	Członkostwo Krakowskiego Towarzystwa Rolniczego opublikowanie <i>Klucza do układu przyrodzonego roślin...</i>
1858	Członkostwo Warszawskiego Towarzystwa Rolniczego odejście z Marymontu do Feliksówki pod Brokiem
1874–1879	Przejście na emeryturę; odejście z Feliksówki; objęcie dzierżawy w Czystem k. Warszawy (plantacja drzew ginących); praca dla kolei Warszawsko-Wiedeńskiej
1882	30 grudnia śmierć w Warszawie

ŹRÓDŁA

- [1] BAŃKA J. 1970. Narodziny filozofii nauki o pracy w Polsce. Studium o ergonomii humanistycznej Wojciecha Jastrzębowski. Książka i Wiedza, Warszawa. ss. 332.
- [2] GODLEWSKI T. 1963. Wojciech Jastrzębowski (1799–1882) i jego zasługi dla kultury polskiej. *Wszelchświat* 7–8: 174–177.
- [3] HRYNIEWIECKI B. 1936. Wojciech Jastrzębowski (1799–1882). Jego zasługi naukowe i społeczne zwłaszcza w dziedzinie hodowli roślin. *Roczniki Nauk Ogrodniczych* 3: 1–20.
- [4] JASTRZĘBOWSKI W. 1829. Rośliny ciekawsze znalezione w Królestwie Polskiem. *Pamiętnik Warszawski Umiejętności ścisłych i Stosowanych*. 4: 183–194.
- [5] JASTRZĘBOWSKI W. 1856. List Profesora Jastrzębowski do Redakcji „Przyrody i Przemysłu”. *Przyroda i Przemysł* 2(11): 86–88.

- [6] KOSIEK Z. 1964. Polski słownik biograficzny. 11(1). Zesz. 48. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PAN. ss. 73–74.
- [7] ŁAZARCZYK L. 1914. Porosty polskie zebrane przez W. Jastrzębowskiego w latach 1827–1834. *Spraw. Kom. Fizyogr.* 48: 73–79.
- [8] MIECZYŃSKI A. D. 1883. Wojciech Jastrzębowski. *Wędrowiec. Tygodnik poświęcony podróżom i krajoznawstwu* 41(1064): 322–325.
- [9] ROSTAŃSKI J. 1883. Wojciech Jastrzębowski jako botanik. *Wszechświat* 2(4): 49–51.
- [10] SYSKA H. 1954. Wojciech Bogumił Jastrzębowski. *Opowieść. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.* ss. 121.
- [11] ŚWIERZYŃSKI K. 1847. Opis podróży po kraju odbytej przez 12 uczniów Instytutu Agronomicznego w Marymoncie, pod przewodnictwem professora Wojciecha Jastrzębowskiego, w czasie wakacyj, to jest w miesiącach lipcu i sierpniu 1847 r. *Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi* 28(4): 560–585.
- [12] WIENIAWSKI J. 1901. *Encyklopedia Wychowawcza.* 5(1). Druk J. Sikorskiego, Warszawa. ss. 636.
- [13] WIŚLICKI A. 1856. Dzieła Jastrzębowskiego. *Przyroda i Przemysł* 1(25): 202–204.

Ludwik FREY

MÓJ MAŁY JUBILEUSZ

My little jubilee

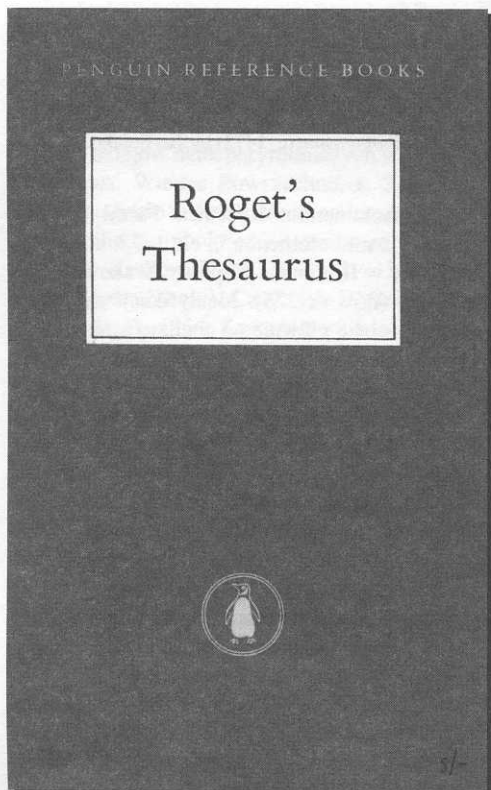
Byłam już docentem, gdy udało mi się wyjechać na pierwszy staż naukowy za granicę. Było to sławne Windermere Laboratory w Anglii. Na odjeźdnym, równo czterdzieści lat temu, dostałam w prezencie podręcznik *Roget's Thesaurus of English words and phrases* od świetnego, znanego w świecie brytyjskiego fykologa Johna Lunda. (Mówił mi, że w jego żyłach płynie też polska krew: z rodzinnego przekazu wiadomo, że jego przodek, polski Żyd, patriota, stojąc na ulicy we Lwowie opłakiwał wojska Napoleona powracające po klęsce pod Moskwą).

Pozwólcie, że przepiszę tu dedykację, jaką mi do tej książki – której ciągle używam – wpisał.

"To Dr Jadwiga Sieminska from John W. G. Lund. To assist her when struggling with the complexities of the English language and in memory of diatomaceous days at Windermere. Next time make it a longer visit. March 4th 1957".

To Dr Jadwiga Sieminska from
John W. G. Lund To assist her when
struggling with the complexities of
the English language and in
memory of diatomaceous days at
Windermere. Next time make it
a longer visit.
March 4th 1957.

How fast does an alga grow?
Is it N, P, Ca or O?
Do parasites infect?
Or animals digest?
If only we did know!
But let us not be too sure
that it is not temperature.
Or it might
just be light
Or not one but three or four.
Sieminska, Jachowicz
Be not too eager!
We must go
slow but slow.

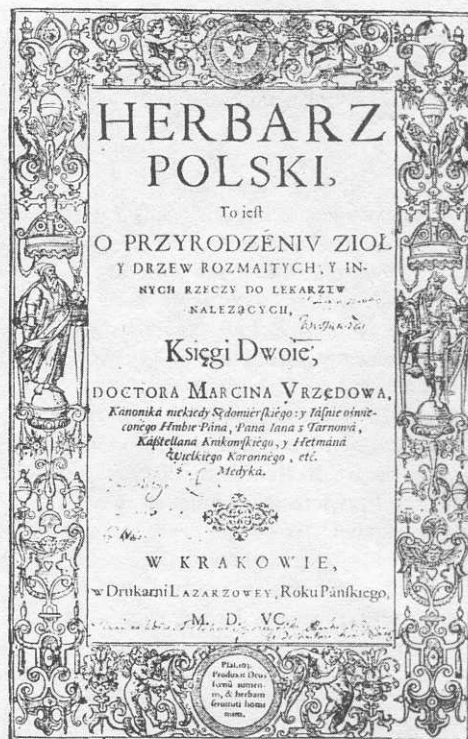
ślin, w tym 347 dziko rosnących i 176 uprawianych. Polskie nazwy roślin, zaczerpnięte z języka ludowego, przetrwały częściowo do dzisiejszego dnia, jak np. łoboda, łopian, pietruszka i wiele innych

8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – Jako członek Wydziału Lekarskiego, Jan Stanko wykładał prawdopodobnie medycynę (z elementami nauki o leku roślinnym) w Akademii Krakowskiej. Posiadał duży księgozbiór, którego część teologiczna przetrwała w Bibliotece Kapituły Krakowskiej na Wawelu.
9. Działalność w innych dziedzinach – był znanym lekarzem swojej epoki, dokonał pierwszej w Polsce udanej operacji kamienia pęcherza moczowego (operowanym był Jan Długosz).
10. Ważniejsze godności i stanowiska – lekarz nadworny króla Kazimierza Jagiellończyka.
11. Wyróżnienia i odznaczenia – brak danych.
12. Inne informacje – był przyjacielem i lekarzem kronikarza Jana Długosza. W 1466 r. sprawował wraz z Długoszem funkcję posła w czasie rokowań pokojowych z Krzyżakami w Toruniu.
13. Wykaz ważniejszych źródeł: Rękopis nr 225 („Incipit Antibolomenum Benedicti Parthi [...]”, ok. 1472, k. 540) zachowany w Bibliotece Kapituły Krakowskiej na Wawelu; Feliksiak S. (red.) 1987: *Słownik biologów polskich*. Warszawa, PWN, s. 502; Maślankiewicz K. (red.) 1983: *Zarys dziejów nauk przyrodniczych w Polsce*. Warszawa, Wiedza Powszechna, s. 334–335, 415; Rostafiński J. 1900: *Średniowieczna historia naturalna. Symbola ad historiam naturalem medii aevi*. Kraków, Nakł. UJ, Cz. 1, s. 33–50 (analiza rękopisu Stanki); Cz. 2, s. 3–59 (tekst rękopisu); Szafer W. 1964: *Zarys historii botaniki w Krakowie na tle sześciu wieków Uniwersytetu Jagiellońskiego*. UJ – Wydawn. Jubileuszowe 19, s. 9–11; Wierzbička E. 1964: Botanika w Polsce w średniowieczu (do końca XV wieku). *Wiad. Bot.* 8(1): 84–89.
14. Materiały ikonograficzne – portret J. Stanki niezany.

Alicja ZEMANEK

19. MARCIN Z URZĘDOWA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – ok. 1500 Urzędów, woj. lubelskie – 22 VI 1573 Sandomierz.
2. Rodzina – ojciec Szymon – mieszczanin.

Karta tytułowa *Herbarza Polskiego* (Kraków 1595) Marcina z Urzędowa.

Front page of *Polish Herbal* (Cracow 1595) by Marcin of Urzędów.

3. Wykształcenie – studia na Wydziale Nauk Wyższych Uniwersytetu Krakowskiego (1517–1525) oraz na połączonym Wydziale Filozoficznym i Medycznym Uniwersytetu Padewskiego (1534–1538), gdzie zetknął się z wybitnym botanikiem Francesco Bonafede (1474–1558), założycielem w 1545 r. ogrodu botanicznego w Padwie.
4. Stopnie naukowe – doktor medycyny (2 VI 1538) Uniwersytetu Padewskiego.
5. Przebieg pracy zawodowej – wykładał na Wydziale Nauk Wyższych Akademii Krakowskiej (1525–1533), po powrocie do Polski (ok. 1542) – proboszcz w Urzędowie i Modliborzycach, lekarz nadworny hetmana Jana Tarnowskiego, kanonik katedry sandomierskiej (1563).
6. Podróże naukowe – podróżował po Włoszech (m.in. w okolicach Padwy i Wenecji).
- 7a. Zakres badań botanicznych – zbierał informacje

o roślinach użytkowych w Europie, opierając się głównie na literaturze (starożytnej, średniowiecznej i renesansowej), prowadził też pojedyncze obserwacje roślin znanych lub występujących w Polsce.

- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii, wykaz najważniejszych prac – znana jest tylko jedna praca botaniczna Marcina, *Herbarz Polski to jest o przyrodzeniu ziół i drzew rozmaitych i inszych rzeczy do lekarstw służących księgi dwoje* (w skrócie: *Herbarz Polski*), opracowany ok. 1543–1545, wydany pośmiertnie w 1595 r. Krakowie, w drukarni Jana Firlewicza, ss. 488.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – *Herbarz Polski* jest pierwszym, oryginalnym polskim zielnikiem czyli typową dla Renesansu ilustrowaną księgą o roślinach, zwierzętach i minerałach stosowanych w lecznictwie. W swojej części botanicznej zawiera ok. 400 gatunków dziko rosnących oraz uprawianych w Europie, wiadomości o ich użytkowaniu (głównie w lecznictwie), a także pierwsze w naszej literaturze stanowiska roślin z obszaru Polski (z okolic Krakowa, Sandomierza i Karpat).
8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – wyładał na Wydziale Nauk Wyzwolonych Akademii Krakowskiej, opierając się głównie na pismach przyrodniczych Arystotelesa.
9. Działalność w innych dziedzinach – był lekarzem i księdzem (miejsce i data przyjęcia święceń kapłańskich nieznane).
10. Ważniejsze godności i stanowiska – dziekan Wydziału Nauk Wyzwolonych Akademii Krakowskiej (1532).
11. Wyróżnienia i odznaczenia – brak danych.
12. Inne informacje – w Sandomierzu założył prywatny ogród roślin leczniczych.
13. Wykaz ważniejszych źródeł – Barycz H. 1935: *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*. Kraków, Nakł. UJ, s. 240–241; Feliński S. (red.) 1987: *Słownik biologów polskich*. Warszawa, PWN, s. 355–356; Furmanowa M., Michalska Z., Parczewski A., Zarębska I. 1959: Lecznictwo renesansowe w Polsce na podstawie „Herbarza” Marcina z Urzędowa. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Ser. B*, 2: 233–314; Rostafiński J. 1888: Nasza literatura botaniczna XVI w. oraz jej autorowie lub tłumacze. *Pamiętn. Akad. Umiejętn.*, Wydz. Mat.-Przyr. 14: 184–207; Szafer W. 1964: Zarys historii botaniki w Krakowie na tle sześciu wieków Uniwersytetu

Jagiellońskiego. *UJ – Wydawn. Jubileuszowe* 19: 26–33; Zemanek A. 1996: Z dziejów botaniki Renesansu – Padewskie inspiracje polskich zielników. *Kwart. Hist. Nauk*. 41(1): 43, 49.

14. Materiały ikonograficzne – portret Marcina z Urzędowa nieznany.

Alicja ZEMANEK

BOTANIKA ZA GRANICĄ BOTANY ABROAD

WŁOSKIE TOWARZYSTWO MUZEÓW NAUKOWYCH, OGRODÓW BOTANICZNYCH, OGRODÓW ZOOLOGICZNYCH I AKWARIÓW

Italian Association of Science Museums, Botanical
Gardens, Zoos and Aquaria

Na obszarze Włoch narodziły się nowożytne nauki przyrodnicze, stąd też w różnych miastach Italii zachowały się bogate zbiory przyrodnicze, m.in. botaniczne, sięgające nierzadko swymi początkami czasów Renesansu. Nic też dziwnego, że właśnie w tym kraju zrodziła się inicjatywa utworzenia silnej organizacji broniącej interesów placówek muzealnych o charakterze przyrodniczym. Włoskie Towarzystwo Muzeów Naukowych, Ogrodów Botanicznych, Ogrodów Zoologicznych i Akwariów (Associazione Nazionale dei Musei Scientifici, Orti Botanici, Giardini Zoologici ed Acquarii) utworzone zostało w dniu 9 czerwca 1972 r. Jego pierwszym prezydentem był Guido Carobbi (1872–1974), obecnie funkcję tę sprawuje od 1993 r. Guido Moggi. Jako główny cel Towarzystwo postawiło sobie ochronę narodowego bogactwa, jakimi są muzea przyrodnicze (do których zaliczono również „żywe muzea” czyli ogrody botaniczne, zoologiczne i akwaria). Zwrócono też uwagę na potrzebę zwiększenia ich roli w nauce i edukacji. Obecnie Towarzystwo skupia 128 placówek muzealnych różnej rangi oraz 279 indywidualnych członków (głównie z obszaru Włoch). Szeroki, interdyscyplinarny program działalności dotyczy różnorodnych zagadnień, od prowadzenia rokowań z władzami różnego szczebla, poprzez uczestnictwo w organizacji specjalnych ekspozycji, do nagradzania dysertacji poświęconych problematyce muzealnej. Do ważnych zadań należy integracja środowiska ludzi pracujących w muzeach, ułatwianie im zdobywania informacji naukowej oraz prowadzenia wymiany zbiorów (co jest

szczególne ważne dla placówek oddalonych od większych ośrodków). Jedną z form intergracji są zjazdy. Co dwa lub trzy lata odbywają się krajowe kongresy (dotychczas odbyło się ich 11: Florencja 1975, Turyn 1978, Trento 1980, Palermo 1982, Weronia 1984, Rzym 1986, Mediolan 1988, Piza 1991, Trento 1992, Rzym 1994, Neapol 1996). Oprócz tego co pół roku zwoływane są sympozja o charakterze regionalnym (dotychczas zorganizowano 21 zebrań). Towarzystwo publikuje wydawnictwa zawierające materiały z kongresów, wydaje też 3–4 razy do roku biuletyn informacyjny rozsyłany pomiędzy wszystkich członków. Ważnym punktem działalności jest też popularyzacja w społeczeństwie wiedzy o muzeach, poprzez prowadzenie programów edukacyjnych w środkach masowego przekazu. Działalność towarzystwa zabezpieczającego muzealne zbiory przyrodnicze, których wartość dla nauki trudno przecenić, jest szczególnie ważna w dobie wzrastającego kultu dla nauk molekularnych, połączonego z lekceważeniem żywej przyrody i – co za tym idzie – muzealnictwa służącego klasycznym dyscyplinom biologii. Warto też przypomnieć, że w Polsce brak tego typu organizacji. Od lat siedemdziesiątych działa Rada Ogrodów Botanicznych i Arboretów PAN, dbająca o zabezpieczenie naszych kolekcji żywych roślin. Botaniczne zbiory muzealne, rozproszone w różnych ośrodkach, nie posiadają tego typu opieki, stąd też egzystencja wielu z nich zależy od lokalnych decydentów.

Alicja ZEMANEK

Fot. 1. Maria z Ebertów Rostafińska (1861–1890).

Phot. 1. Maria Rostafińska, née Ebert (1861–1890).

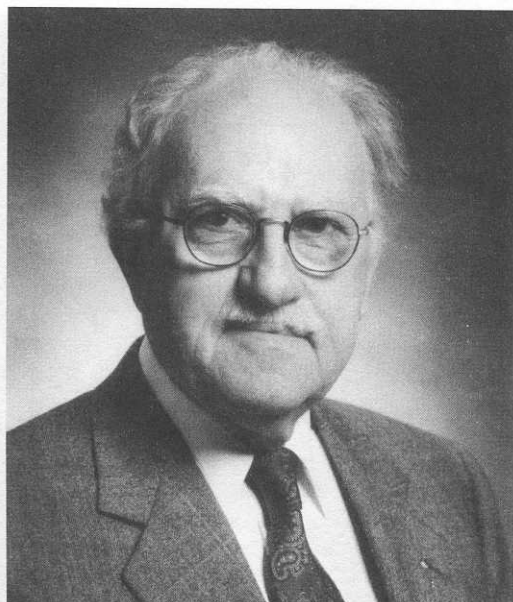
MUZEA, ARCHIWALIA, ZBIORY MUSEUMS ARCHIVES, COLLECTIONS

WOJCIECH ROSTAFIŃKI I JEGO DAR DLA MUZEUM BOTANICZNEGO I PRACOWNI HISTORII BOTANIKI IM. J. DYAKOWSKIEJ

Wojciech Rostafiński and his gift for the
J. Dyakowska Botanical Museum and History
of Botany Research Unit

W 1991 r. ukazała się książka pt. *Listy Marii z Ebertów Józefowej Rostafińskiej z lat 1881–1890*, pisane do rodziny, głównie do męża, Józefa Rostafińskiego (1850–1928), profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednego z najbardziej wszechstronnych uczonych swoich czasów, autora klasycznych prac z

zakresu algologii, historii botaniki i nazewnictwa roślin. Z listów, które są niepowtarzalnym dokumentem epoki, dowiadujemy się o dramatycznych losach małżeństwa botanika z jego pierwszą żoną, Marią z Ebertów (Fot. 1), osobą nieprzeciętnej urody, przedwcześnie zmarłą na gruźlicę. Wydawcą listów jest wnuk Marii i Józefa, Wojciech Rostafiński (Fot. 2), wybitny uczony mieszkający na stałe w Stanach Zjednoczonych. W 1996 r. Wojciech Rostafiński ofiarował oryginały 146 listów (Ryc. 1.) wraz z innymi dokumentami rodzinnymi, m.in. unikatowymi fotografiami i książkami, do Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, działającej w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Warto poświęcić kilka słów osobie Wojciecha Rostafińskiego, kontynuatora rodzinnych tradycji naukowych. Jego ojcem był syn botanika, Jan Rostafiński (1882–1966), zootechnik, długoletni profesor SGGW. Ze strony matki jest wnukiem profesora medycyny, Antoniego Jurasza (1848–1928), współ-

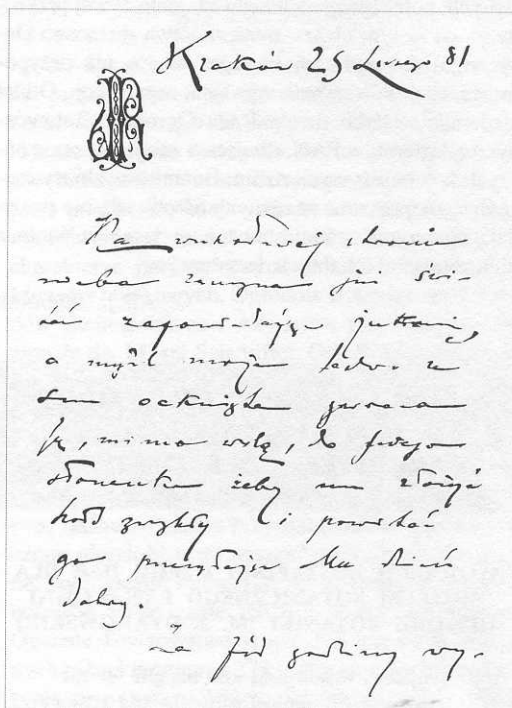

Fot. 2. Wojciech Rostański – wynalazca, pracownik naukowy NASA, wnuk botanika Józefa Rostańskiego (1850–1928).

Phot. 1. Wojciech Rostański – inventor, scientific worker of NASA, grandson of botanist Józef Rostański (1850–1928).

twórcy nowoczesnej laryngologii, rektora Uniwersytetu Lwowskiego. Wychowany w duchu patriotycznym, ukończył w czasie drugiej wojny konspiracyjną podchorążówkę, a następnie wstąpił w szeregi Armii Krajowej, obejmując dowództwo jednego z plutonów. Po wyjściu z niewoli niemieckiej pozostał w Belgii, gdzie w 1948 r. uzyskał dyplom inżyniera, a kilka lat później – doktorat nauk technicznych na Uniwersytecie w Louvain. W 1953 r. wyjechał wspólnie z żoną, Marią Sikorską, do Stanów Zjednoczonych, gdzie w 1961 r. rozpoczął pracę naukową w ośrodku badań kosmicznych NASA (National Aeronautics and Space Administration). Tutaj zasłynął jako wybitny uczony i wynalazca, autor znaczących publikacji na temat m.in. stabilności pracy silników rakietowych. Najważniejszym osiągnięciem Rostańskiego jako teoretyka, było wyjaśnienie i matematyczne sformułowanie zjawiska przepływu fal głosowych w przewodach zgętych. Sformułował też nową, nieokreśloną całkę, która dziś znajduje się we wszystkich ważniejszych tablicach matematycznych. Podobnie jak Józef Rostański, nie stroni od humanistyki. Świadcą o tym liczne artykuły popularyzujące nauki ścisłe, szczególnie

zagadnienia związane z poznaniem i podbojem Kosmosu przez współczesnego człowieka, a także z historią rodziny. Wiele z nich ukazało się w polskiej prasie, jak na przykład wspomnienie o ojcu, opublikowane w *Tygodniku Powszechnym* w 1973 r. Wojciech Rostański jest autorem ponad 300 publikacji, w tym trzech książek: *Niedostrzegalne światy*, *Szef sztabu artylerii* (wspomnienia i pamiętniki płk. Edmunda Zagórskiego) oraz wspomnianych *Listów Marii z Ebertów Józefowej Rostańskiej*. Jego artykuły i książki pisane są piękną polszczyzną, świadcząca o dużym talencie literackim autora. Za zasługi dla polskiej kultury otrzymał w polskiej ambasadzie w Waszyngtonie komandorię Orderu Odrodzenia Polski. Przejawem zrozumienia zagadnień historii nauki naszej jest wzorowe zabezpieczenie spuścizny rodzinnej i ofiarowanie jej części Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. Materiały te rzucają ciekawe światło na osobowość jego dziadka i

Ryc. 1. Fragment listu Józefa Rostańskiego do Marii Ebert, Kraków, 25 II 1881. Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny UJ.

Fig. 1. Fragment of Józef Rostański's letter to Maria Ebert, Kraków, 25 II 1881. The J. Dyakowska Botanical Museum and History of Botany Research Unit, Botanic Garden, Kraków.

są kapitalnym materiałem do przygotowywanej monografii na temat życia i działalności znakomitego przyrodnika i humanisty – Józefa Rostafińskiego.

Alicja ZEMANEK

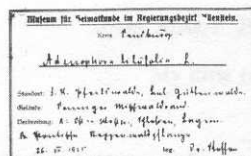
INTERESUJĄCY ZIELNIK PRZEDWOJENNY W ZBIORACH MUZEUM WARMII I MAZUR W OLSZTYNIE

An interesting pre-war herbarium in the collection of
Warmia and Mazury Regional Museum in Olsztyn

W Dziale Przyrody Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie znajduje się ciekawy zbiór arkuszy zielnikowych z lat przedwojennych, sporządzonych w większości przez znanych botaników niemieckich, dr Hansa Steffena oraz dr Hugo Grossa. Liczba arkuszy wynosi 587. Zbiór obejmuje wyłącznie rośliny naczyniowe, zbierane w latach 1913 do 1934, przede wszystkim na należącym obecnie do Polski terenie byłych Prus Wschodnich. Większość arkuszy (461) przekazana została pod koniec lat dwudziestych do Heimatmuseum, czyli Museum Regionalnego, w Olsztynie, którego kontynuatorem jest w pewnym sensie istniejące od 1945 Muzeum Warmii i Mazur. Reszta arkuszy (126) trafiła do zbiorów muzealnych, mieszczących się w Dziale Przyrody, już w latach powojennych, jako dar Liceum Ogólnokształcącego w Ostródzie, do którego dostała się z prywatnej kolekcji botanika-amatora Migge.

Zachowane zbiory zielnikowe stanowią cenną dokumentację florystyczną południowej części Prus Wschodnich, obejmującą wiele nie istniejących już obecnie stanowisk rzadkich i ginących gatunków roślin. Również i na tym obszarze następuje bowiem proces ubożenia flory – zwłaszcza na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci – na skutek zagospodarowywania naturalnych lub półnaturalnych zbiorowisk, głównie torfowiskowych, łąkowych i leśnych. Wartość omawianego zielnika podnosi dodatkowo fakt, iż największe i najcenniejsze tego rodzaju zbiory, zebrane na terenie Prus Wschodnich, które przechowywane były do początku 1945 r. w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Królewskiego, uległy najprawdopodobniej całkowitemu zniszczeniu podczas działań wojennych.

Część starego zielnika, przekazana do muzeum jeszcze przed wojną, składa się z arkuszy o wymiarach 28 x 48 cm, wykonanych z grubego, szarego papieru, w formie teczek. Stan zachowania zasuszonych roślin jest dobry. Druga część poniemieckiego zbioru, która trafiła do kolekcji już po wojnie, składa się z arkuszy

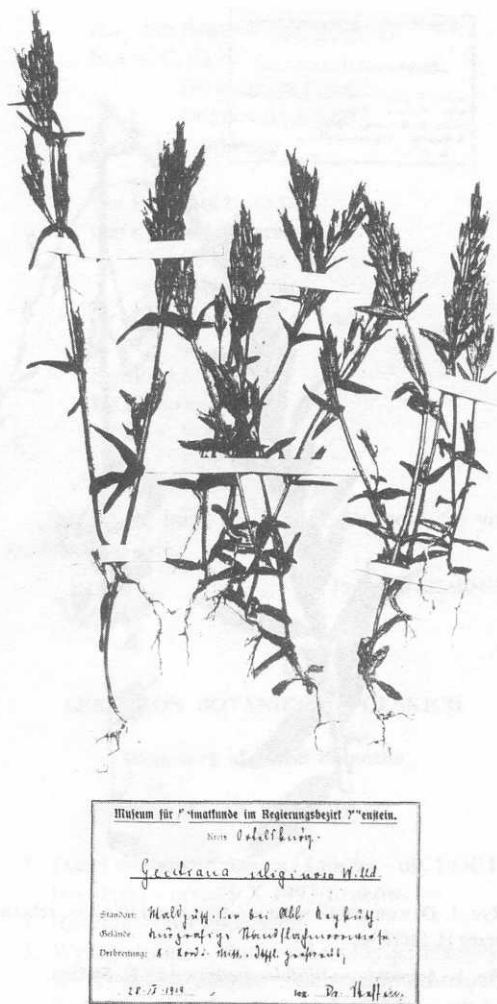

Ryc. 1. Dzwonecznik wonny *Adenophora liliifolia*, zebrany przez H. Steffena.

Fig. 1. *Adenophora liliifolia*, collected by H. Steffen.

o wymiarach 34 x 52 cm, umieszczonych w ramkach i pod szkłem. Stan zachowania poszczególnych eksponatów jest zróżnicowany: od dobrego do dostatecznego.

Większość arkuszy opisywanego zielnika (448) wykonana została przez wybitnego botanika niemieckiego, szczególnie związanego z regionem b. Prus Wschodnich, dra Hansa Steffena (1882–1945). Był on powszechnie cenionym znawcą flory i zbiorowisk roślinnych tego obszaru, autorem wielu ważnych publikacji. Najcenniejszą z nich była wydana w 1931 roku *Vegetationskunde von Ostpreussen* („Zbiorowiska roślinne Prus Wschodnich”), będąca podsumowaniem około 20-letniej pracy badawczej autora, a także prowadzonych na ziemiach pruskich prac wielu innych botaników niemieckich. Hans Steffen zasłużył się tak-

Ryc. 2. Goryczka błotna *Gentianella uliginosa*, zebrana przez H. Steffena.

Fig. 2. *Gentianella uliginosa*, collected by H. Steffen

ze na polu ochrony przyrody, przyczyniając się do utworzenia szeregu rezerwatów i pomników przyrody (lata 1932 do 1936). W ostatnich latach życia powierzono mu funkcję kustosa bogatych zbiorów botanicznych, zgromadzonych w Instytucie Botanicznym Uniwersytetu Królewieckiego.

Autorem dwudziestu czterech arkuszy przedstawianego zielnika jest dr Hugo Gross, także znany botanik, podobnie jak Steffen zamieszkały przed wojną w Olsztynie, a zmarły po wojnie w Niemczech Zachodnich. H. Gross był cenionym znawcą torfowisk

oraz ich roślinności, szczególnie z obszaru Prus Wschodnich. Główną jego publikacją jest praca *Ostpreussens Moore mit besonderer Berücksichtigung ihrer Vegetation* („Torfowiska Prus Wschodnich ze szczególnym uwzględnieniem ich zbiorowisk roślinnych”), wydana w Królewcu w 1913 r.

Większość pozostałych arkuszy zielnikowych (110 szt.) zebrał botanik – amator Migge, związany przed wojną z Ostródą. Cztery arkusze pochodzą ze zbiorów E. Schenka, znanego jako odkrywca (w 1913 roku) pierwszego stanowiska chamedafne północnej *Chamedaphne calyculata* na Mazurach (na torfowisku „Sołtysek”).

Przechodząc do krótkiego omówienia walorów zielnika, należałoby w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na następujące, najcenniejsze z zebranych gatunków:

- dzwonecznik wonny *Adenophora liliifolia*, zebrany w 1927 r. przez Steffena na nie istniejącym już stanowisku w Zielonych Górach k. Szczytna (Ryc. 1);

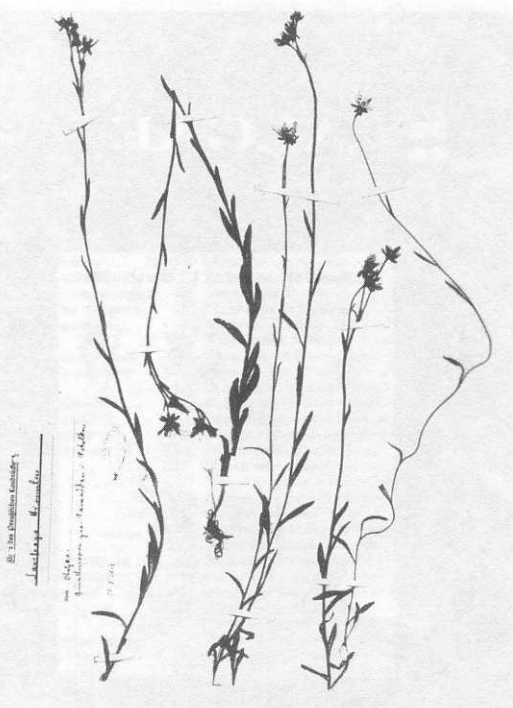
Ryc. 3. Pszczelnik wąskolistny *Dracocephalum ruyschiana*, zebrany przez H. Steffena.

Fig. 3. *Dracocephalum ruyschiana*, collected by H. Steffen.

- gwiazdnica grubolistna *Stellaria crassifolia*, zebrana w 1921 r. przez Miggego w Borowym Młynie k. Ostródy;
- rośiczka pośrednia *Drosera intermedia*, zebrana w 1919 r. przez Steffena pod Ostródą;
- chamedafne północna *Chamaedaphne calyculata*, zebrana w 1917 r. przez E. Schenka na torfowisku „Sołtysek” k. Gromu pod Szczytmem;
- goryczka błotna *Gentiana uliginosa*, zebrana w 1919 r. przez Steffena pod Szczytmem; gatunek obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony (Ryc. 2);
- pszczelnik wąskolistny *Dracocephalum ruyschiana*, zebrany w 1925 r. przez Steffena k. Mrągowa; obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony (Ryc. 3);
- buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*, zebrany w 1919 r. przez Steffena pod Ostródą; gatunek obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony;
- gółka wonna *Gymnadenia odoratissima*, zebrana w 1927 r. przez Steffena w Puszczy Boreckiej; gatunek obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony;
- skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*, zebrana w 1917 r. przez Steffena pod Elkiem; gatunek obecnie nie odnaleziony w granicach Warmii i Mazur (Ryc. 4);

Poza wyżej wymienionymi na uwagę zasługują również:

- uludka leśna *Omphalodes scorpioides*, zebrana w 1918 r. przez Steffena w Duragu pod Ostródą;
- rzęśl jesienna *Callitriche autumnalis*, zebrana w 1917 r. przez Steffena pod Olsztynem;
- goździk pyszny *Dianthus superbus*, zebrany w 1925 r. przez Steffena w Dobrym Lasku k. Mrągowa;
- arnika górską *Arnica montana*, zebrana w 1917 r. przez Steffena w okolicach Nidzicy;
- kukułka Traunsteinera *Dactylorhiza traunsteineri*, zebrana w 1927 r. w Puszczy Boreckiej przez Steffena;
- naradka północna *Androsace septentrionalis*, zebrana w 1920 r. przez Grossa w okolicach Pisz;
- wierzbą lapońską *Salix lapponum*, zebrana w 1925 r. przez Steffena w okolicach Mrągowa;
- leniec bezpodkwiatkowy *Thesium ebracteatum*, zebrany w 1927 r. przez Steffena w Puszczy Piskiej;
- namulnik brzegowy *Limosella aquatica*, zebrany w 1927 r. przez Steffena w okolicach Olsztyna;
- lnicę małą *Chaenorhinum minus*, zebrana w 1925 r. przez Steffena koło Mikołajek;

Ryc. 4. Skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*, zebrana przez H. Steffena.

Fig. 4. *Saxifraga hirculus*, collected by H. Steffen.

- trędownik skrzydlaty *Scrophularia umbrosa*, zebrany w 1934 r. przez Miggego w okolicach Ostródy.
- Trzeba tu również zaznaczyć, że niektóre ze stanowisk rzadkich i zarazem cennych gatunków roślin odnotowane są jedynie w niniejszym zielniku; brakuje więc informacji o nich w jakichkolwiek publikacjach. Zebrany materiał florystyczny stanowi zatem również punkt wyjścia do przeprowadzenia badań terenowych w chwili obecnej.

Krzysztof GĘBURA

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

ALGAE. THE KOREAN JOURNAL OF PHYCOLOGY

Kwartalnik *Algae. The Korean Journal of Phycology* (ISSN 1226-2617; Editor-in-Chief: Young

Po pięciu tomach wydanych w języku rosyjskim, przy zmienionym, międzynarodowym składzie redakcji, postanowiono publikować prace autorów własnych i zagranicznych, gwarantując druk też w języku angielskim.

Wyszły już numery 1 i 2 tomu 6 za rok 1996. Oprócz autorów lokalnych spotyka się w nich też licznych współautorów z Izraela i Rosji i, pojedynczo, z Tadżykistanu, Chin i Niemiec. Na razie jednak, oprócz krótkich streszczeń angielskich, teksty i podpisy pod tabelami i rycinami są wyłącznie w języku rosyjskim.

Czasopismo jest zainteresowane pracami z szeroko pojętej problematyki dotyczącej glonów współczesnych i kopalnych, także historią fykologii, recenzjami i informacjami.

Subskrypcja i kontakt z redakcją:

N. G. Institute of Botany,

2, Tereschchenkovskaya Str.

UA-252601 Kiev-4, GSP, Ukraine

Jadwiga SIEMIŃSKA

RECENZJE BOOK REVIEWS

BEHRE K.-E., OEGGL K. (red.), *Early Farming in the Old World. Recent Advances in Archaeobotanical Research*. A Special Volume of Vegetation History and Archaeobotany. Springer-Verlag Berlin Heidelberg 1996, ss. 200. Miękka opr., format 27.4 × 20.7 cm. ISSN 0939-6314.

Wzrost zainteresowania badaniami archeobotanicznymi zaowocował, począwszy od lat 60-tych, regularnymi spotkaniami Międzynarodowej Grupy Roboczej Paleoetnobotaniki (IWGP – International Workgroup for Palaeoethnobotany). Co trzy lata archeobotanicy, przede wszystkim z Europy i Bliskiego Wschodu, mają możliwość przedstawienia i dyskusji wyników swoich badań. Ostatnie, 10. spotkanie, odbyło się w okresie 11–18 czerwca 1995 roku w Innsbrucku (Austria), a wybrane referaty przedstawione podczas konferencji zostały opublikowane w omawianym tu specjalnym wydaniu piątego numeru czasopisma *Vegetation History and Archaeobotany*.

W książce zawarto 19 artykułów poprzedzonych krótkim wprowadzeniem K. E. Behrego i K. Oeggla,

redaktorów wydania. Autorzy zwracają w nim uwagę na interdyscyplinarny charakter archeobotaniki i jej wiodącą rolę w badaniach nad historią rolnictwa, a także na przydatność tej nauki dla rekonstrukcji dawnego środowiska przyrodniczego oraz różnych form działalności człowieka w przeszłości.

Artykuły poruszają szeroki zakres zagadnień, z których część dotyczy wykorzystania roślin w różnych okresach prehistorii, przede wszystkim jako źródła pożywienia i leków. L. Kubiak-Martens (*Evidence for possible use of plant foods in Palaeolithic and Mesolithic diet from the site of Całowanie in the central part of the Polish Plain*) wskazuje na prawdopodobne stosowanie bulwek *Sagittaria* cf. *sagittifolia* i *Polygonum* sp. jako pożywienie przez paleolityczne i mezolityczne plemiona łowiecko-zbierackie, a swoje przypuszczenia popiera danymi z literatury etnograficznej z obszaru Rosji i północnej Kanady.

Rola zbieractwa w okresach późniejszych dyskutowana jest również przez kilku innych autorów. Między innymi P. S. Henriksen i D. Robinson (*Early Iron Age agriculture: archaeobotanical evidence from an underground granary at Overbygard in northern Jutland, Denmark*) uważają, że duża ilość nasion niektórych chwastów (*Chenopodium album*, *Polygonum* sp., *Spergula arvensis*), znalezionych w spichlerzu z okresu przedrzymskiego na terenie północnej Jutlandii, świadczy o ich specjalnym zbiorze w celach konsumpcyjnych.

Znaczna część artykułów jest poświęcona rekonstrukcjom warunków dawnych upraw, metod zbioru i czyszczenia zboża na podstawie badań zawartości prób spalonego materiału roślinnego. Do szczególnie interesujących należą tu: wymienione już wyżej opracowanie P. S. Henriksena i D. Robinsona, a także artykuły V. Matterné-Zech [*A study of the carbonized seeds from a La Tène D1 rural settlement, Le Camp du Roi excavation at Jaux (Oise), France*] oraz J. Wietholda [*Late Celtic and early Roman plant remains from the oppidum of Bibracte, Mont Beuvray (Burgundy, France)*].

Ważny przyczynek do historii roślin uprawnych stanowi praca U. Maier (*Morphological studies of free-threshing wheat ears from a Neolithic site in south-west Germany, and the history of naked wheats*), w której, na podstawie własnych materiałów z neolitycznego stanowiska w południowych Niemczech i danych z literatury, autorka dyskutuje historię upraw tetraploidalnych, nieoplewionych pszenic.

W omawianym tomie znalazły się też prace z zakresu metodyki badań archeobotanicznych. D. de Moulins w artykule *Sieving experiment: the control-*

led recovery of charred plant remains from modern and archaeological samples opisuje wyniki eksperymentu z wykorzystaniem różnych typów urządzeń służących do wydobywania szczątków roślinnych z prób archeologicznych. Sprzęt oceniano pod kątem precyzji i dokładności selekcji materiałów spalonych i storfiałych z trzech typów osadów często spotykanych na stanowiskach archeologicznych. Testy przeprowadzono zarówno na materiałach współczesnych, jak i kopalnych. Wnioski dotyczące metod przygotowania wstępnego prób i dokładność omawianych urządzeń mają duże, praktyczne znaczenie dla archeobotaników. Z kolei artykuł A. Butler (*Trifolieae and related seeds from archaeological context: problems in identification*) dotyczy oznaczania nasion bardzo trudnej pod tym względem grupy roślin motylkowych z rodzaju *Medicago*, *Melilotus*, *Trifolium* i *Trigonella*, których identyfikacja ma szczególne znaczenie w materiałach z epipaleolitycznych i neolitycznych stanowisk archeologicznych południowo-zachodniej Azji i północnej Afryki.

Książkę zamyka kolejne wydanie bibliografii archeobotanicznej przygotowanej przez H. Krolla [*Literature on archaeological remains of cultivated plants (1994/1995)*], sporządzone na podstawie danych z literatury z 1994 i 1995 roku.

Omawiany tom jest szczególnie cennym zbiorem artykułów archeobotanicznych, ilustrujących współczesne pola zainteresowań tej dziedziny i najnowszy stan wiedzy w zakresie przedstawionych zagadnień. Wysoki poziom edytorski, w tym doskonała jakość zdjęć, umożliwia pełne wykorzystanie zamieszczonych publikacji.

Monika BADURA

BRIEGER F. G., MAATSCH R., SENGHAS K. (red.), *Rudolf Schlechter Die Orchideen*. 3 wyd. Band I/B, 31. Lieferung. Blackwell Wissenschafts-Verlag, Berlin & Parey, Hamburg, 1995, str. 1905–1976, ryc. 1866–1947. Miękka opr., format 18.8 × 28.5 cm. Cena DEM 32. ISBN 3–8263–3102–8.

Rudolf Schlechter (1875–1925) był wybitnym niemieckim botanikiem i podróżnikiem, związanym ze słynnym muzeum i ogrodem botanicznym Berlin-Dahlem, gdzie był najpierw zatrudniony jako ogrodnik, a w ostatnich latach życia pełnił funkcję kustosa zielnika. Prawdziwą jego pasją były storczyki, które kolekcjonował w trakcie licznych podróży w tropiki Afryki i Azji i którym poświęcił większość swoich publikacji. Jego sztandarowym dziełem są słynne *Die Orchideen* wydane w Berlinie w latach 1914–1915, w

którym podsumował całą ówczesną wiedzę o storczykach. Zyskało ono ogromną popularność i uznane zostało za jeden z najlepszych podręczników orchidologii. Wkrótce po śmierci Schlechtera ukazało się w 1927 r. drugie, zmienione i poszerzone wydanie tego dzieła, zredagowane przez Emila Miethego, a w 1970 r. F. G. Brieger, R. Maatsch i K. Senghas zainicjowali trzecie wydanie *Die Orchideen*. Jest ono całkowicie zmienione w stosunku do pierwszego wydania i obejmuje formalnie dwa tomy. Pierwszy z nich jest opracowaniem taksonomicznym i składać się ma z trzech części, zaś drugi tom (wydany w 1985 r.) jest jedno-częściowy i omawia storczyki jako rośliny ozdobne i wszystkie problemy związane z ich hodowlą.

Chociaż storczykom poświęcono bardzo wiele dzieł, *Die Orchideen* są jedynym jak dotąd pełnym opracowaniem taksonomicznym rzędu *Orchidales*, zawierającym klucze do oznaczania wszystkich wyróżnionych w nim rodzajów (ponad 850), które w wielu wypadkach uwzględniają wszystkie (lub przynajmniej hodowane) gatunki zaliczane do danego rodzaju. Przedstawiciele wszystkich rodzajów są zilustrowani, zarówno dobrymi rycinami kreskowymi, jak i fotografiami, w tym bardzo często wielobarwnymi. Szczególnie ważnym aspektem ikonografii są ryciny wszystkich elementów kwiatu wykonane na podstawie żywego materiału. Takim osiągnięciem nie może pochwalić się żadne opracowanie taksonomiczne poświęcone storczykom i jest to szczególnie godne podkreślenia, mając na uwadze ogromne kłopoty ze zdobyciem żywego materiału wielu rzadkich taksonów, zarówno z powodu postępującego niszczenia i giniecia tych roślin, jak i rygorystycznie przestrzeganych zasad ich ochrony.

Omawiany tu fascykuł 31 stanowi zakończenie części B tomu pierwszego. Obejmuje on pięć rodzajów z podrodziny *Vandoideae* należących do podplemienia *Ornithocephalinae* oraz sześć ostatnich podplemion (*Pachyphyllinae*, *Pterostemmatinae*, *Raycadencoinae*, *Lockhartiinae*, *Trichocentrinae* i *Ionapsidinae*) z plemienia *Oncidieae*, tworzących w nim osobną grupę („Tribella”) *Bipolliniata*.

Storczyki z podrodziny *Vandoideae* stanowią najliczniejszą grupę w tropikach Nowego Świata, obejmującą niemal 1500 gatunków należących do około 100 rodzajów spokrewnionych w mniejszym lub większym stopniu z rodzajem *Oncidium* Sw. Ich klasyfikacja od dawna wzbudzała spore kontrowersje wśród taksonomów. Nie do zaakceptowania jest m.in. podział Dresslera (1993), który dla tych taksonów utworzył duże podplemię *Oncidiinae*, będące jednak taksonem bardzo heterogenicznym. Bardziej praktyczne

anizeli filogenetyczne podejście zostało zaprezentowane w omawianym opracowaniu przez K. Senghasa. Wyróżnił on w plemieniu *Oncidieae* dwie serie podplemion mające 2 lub 4 pollinia, całkowicie pomijając przy tym inne ważne w systematyce *Vandoideae* cechy, jak np. struktura rostellum, teguli i viscidium. Stąd też wśród *Oncidieae* w ujęciu tego autora znalazły się m.in. *Stanhopeinae*, storczyki, które nie tylko pod względem struktur generatywnych, ale i budowy okwiatu czy części wegetatywnych nie wydają się być bliżej spokrewnione z *Oncidieae* niż np. z *Maxillarieae*. Pomijając ten trudno zrozumiały błąd, klasyfikacja Senghasa w znaczne większym stopniu niż system Dresslera zdaje się odzwierciedlać relacje filogenetyczne pomiędzy omawianymi grupami rodzajów. Pomimo wielu styecznych punktów, klasyfikacja zaproponowana w omawianym dziele różni się także od najnowszej klasyfikacji Szlachetki (1995), m.in. w ujęciu podplemion *Ornithocephalinae* i *Pachyphyllinae*.

Pozostałe rodzaje z grupy *Bipolliniata* rozdzielił Senghas pomiędzy 13 podplemion, z których *Raycandecoinae* zostało opisane jako nowe. Koncepcja taksonomiczna tych podplemion w wielu punktach jest zbieżna z systemem Szlachetki, a jedyne różnice dotyczą kwestii pozycji systematycznej niektórych rodzajów. Również podobna jest koncepcja taksonomiczna wyróżnionych rodzajów, chociaż wbrew powszechnemu przekonaniu uznał on rodzaj *Orchidotypus* Kraenzl., który najczęściej traktowany jest jako tożsamy z rodzajem *Pachyphyllum* Kunth.

Mającą się ukazać w niedalekiej przyszłości część C tomu pierwszego obejmować będzie pozostałe taksony *Vandoideae* oraz niezbędne uzupełnienia, poprawki, indeksy i przegląd cytowanej literatury. Jako całość, trzecie wydanie *Die Orchideen* obejmować będzie około 3200 stron z tysiącami rycin kreskowych i setkami fotografii. Będzie to najobszerniejsze kompendium poświęcone storczykom jakie się kiedykolwiek ukazało. Niestety jak wszystkie dzieła wydawane w długim przedziale czasowym, nie może ono uwzględniać wszystkich bieżących nowości taksonomicznych, a tych w tej właśnie grupie jest szczególnie dużo. Można tylko żywić nadzieję, że redaktorzy uwzględnią większość z nich w ostatniej części.

Dariusz L. SZLACHETKO
Ryszard OCHYRA

HINDÁK F. *Klúč na určovanie nerozkonárených vláknitých zelených rias (Ulotrichineae, Ulotrichales, Chlorophyceae)*. Bulletin Slovenskej botanickej

spoločnosti pri SAV, Suplement 1, Bratislava, 1996, ss. 77. ISBN 80-67292-2-5.

Do oznaczania zielenic z rzędu *Ulotrichales* mieliśmy dotąd jedynie wyczerpujący klucz Starmacha (1972) w 10 tomie *Flory Słodkowodnej Polski*, obejmujący także i inne rzędy nitkowatych zielenic. Od tego czasu nastąpił duży postęp w ich poznaniu, głównie dzięki pracom i przemysłom wytrawnego znawcy tej grupy systematycznej, słowackiego fykologa, autora recenzowanej monografii. Do podrzędu *Ulotrichineae* zebrał on opisy 165 gatunków (w tym 21 przez siebie opisanych) oraz 20 odmian i 4 form, należących do 28 rodzajów (w tym 3 własnego autorstwa) i 6 rodzin (w tym 3 wyłonionych przez siebie). W Słowacji i kilku innych krajach Europy są one najlepiej poznane.

Podrząd *Ulotrichineae* obejmuje najbardziej prymitywne zielenice nitkowate, z których niektóre rodzaje zajmują pozycję przejściową pomiędzy kokalnym (jenokomórkowym) a trychalnym (nitkowatym) stopniem organizacyjnym komórek. Nici tych zielenic są nierozgałęzione, na ogół łatwo rozpadające się na krótkie odcinki lub pojedyncze komórki.

We wstępie omówiono pokrótce budowę komórek, rozmnażanie i ekologię.

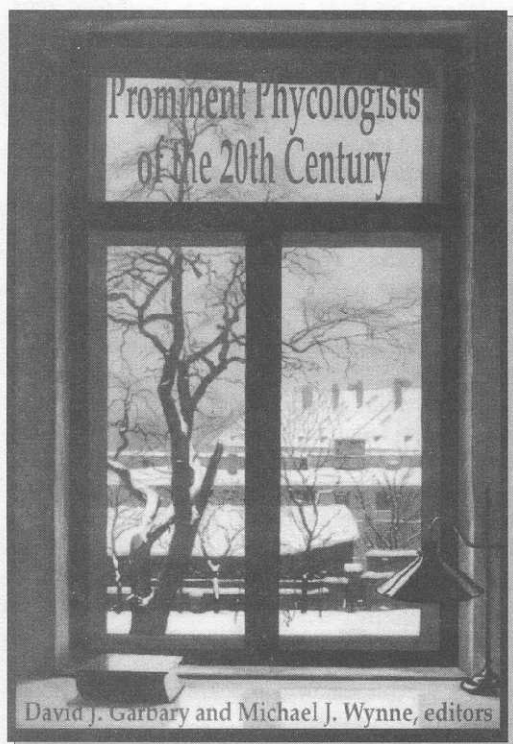
Do wszystkich jednostek systematycznych sporządzono dychotomiczne klucze do oznaczania; wszystkie taksony zostały przedstawione na rysunkach. Przydałoby się jednak podanie synonimów, przynajmniej tych do niedawna używanych.

Cenne to dziełko, napisane po słowacku, zasługuje na rozpowszechnienie w języku angielskim. Byłoby korzystne, by uzupełnić wówczas w spisie literatury szereg brakujących w nim, a cytowanych, pozycji bibliograficznych; umożliwi to użytkownikom nawiązywanie do oryginalnych opisów.

Jadwiga SIEMIŃSKA

GARBARY D. J., WYNNE M. J. (eds.), *Prominent Phycologists of the 20th Century*. Lancelot Press Limited, Hantsport, Nova Scotia, 1996, ss. 360. ISBN 0-88999-636-9.

Tą interesującą książkę wydano dla uczczenia pięćdziesięciolecia istnienia Amerykańskiego Towarzystwa Fykologicznego. Redaktorzy postanowili przedstawić sylwetki i dorobek wybitnych, nieżyjących już, fykologów ze wszystkich kontynentów, którzy w znacznej mierze wpłynęli na rozwój reprezentowanej przez nich specjalności w kończącym się właśnie dwudziestym wieku. Podeszli do dzieła z du-

zym sentymentem, traktując ich jako naszych mistrzów, a niejednokrotnie i bohaterów.

Blisko 50 życiorysów wybranych postaci zgrupowano wokół pięciu ogólnych zagadnień: systematyka glonów mikroskopowych, systematyka glonów makroskopowych, ekologia i hydrobiologia, rozwój i rozmnażanie, i biologia glonów. Redaktorzy zdawali sobie sprawę, że oprócz uwzględnionych tutaj fykologów jest jeszcze wielu innych zasługujących na wyróżnienie. Ktoś inny wybrałby może inne nazwiska. Wiek, w którym żyjemy, zaznaczył się bowiem nadzwyczaj silnym rozwojem tej dziedziny na całym świecie i obfitością wybitnych specjalistów, nie mówiąc już o żyjących. W jednym tomie trudno byłoby ich pomieścić.

Książkę otwiera bardzo osobiste wspomnienie Imre Friedmanna o Lotharze Geitlerze, który równocześnie miał wspaniałe osiągnięcia w zakresie cytologii roślin wyższych i owadów. Szereg uwzględnionych osób zamyka postać Irene Manton – przedstawiona przez Oejvinda Moestrupa – odkrywczyni powszechnej budowy wici u roślin i zwierząt, która przyczyniła się też znacznie do postępu cytogenetycznych badań nad paprociami. Jest dla nas miłą rzeczą, że redaktorzy uwzględnili dwoje polskich badaczy:

Jadwigę Wołoszyńską i Karola Starmacha. Do każdego wspomnienia dołączono portret, wybór najważniejszych publikacji, uwzględniono źródła biograficzne oraz wypunktowano najważniejszy wkład w rozwój fykologii. Jest też na końcu dzieła indeks nazwisk wszystkich wymienionych w nim osób. Bardzo starannie i oryginalnie dobrano okładkę. Jest to słabo nasycona barwami fotografia: melancholijny, zimowy widok przez okno z pracowni Geitlera na zaplecze budynków ogrodu botanicznego w Wiedniu; na stole księga (jakby symbol wiedzy) i staroświecka lampa laboratoryjna (światło, postęp). Na drugiej karcie okładki piękna rozeta z *Ceratium*. W sumie są to godne przeczytania – i posiadania – serdeczne opowieści pisane przez uczniów lub kolegów, przybliżające nam osobowość, życie i osiągnięcia wielu sławnych fykologów, z których publikacjami my żyjemy na co dzień.

Jadwiga SIEMIŃSKA

LANGE-BERTALOT H., METZELIN D. *Indicators of oligotrophy, 800 taxa representative of three ecologically distinct lake types: carbonate buffered – oligodystrophic – weekly buffered soft water*. Iconographia Diatomologica, Annotated Diatom Monographs. Edited by H. Lange-Bertalot, Vol. 2, pp. 390. Koeltz Scientific Books, Koenigstein/Germany. ISBN 33–87429–386–6.

Okrzemki są grupą systematyczną niesłychanie bogatą w gatunki. Jest rzeczą ogólnie znaną, że listy gatunków podawane w opracowaniach fizjograficznych – choć na ogół długie – zwykle nie są kompletne. Pomija się w nich gatunki trudne do oznaczenia lub oznaczone niepewnie, a gatunki reprezentowane w próbkach przez pojedyncze egzemplarze niejednokrotnie uchodzą uwadze. W ostatnich dziesiątkach lat mikroskopia elektronowa przyczynia się wybitnie do wyjaśniania trudności taksonomicznych dzięki ujawnianiu nowych, istotnych cech budowy ich krzemionkowych pancerzyków.

Na całym świecie mnożą się krytyczne studia nad poszczególnymi taksonami, owocując licznymi opisami nowych gatunków i rodzajów, a też przesuwaniami niektórych dawnych do synonimów.

Recenzowana monografia różni się od nich tym, że stanowi obszerne studium taksonomiczno-florystyczne. Wybrano do tego trzy różniące się między sobą, ale jednak oligotroficzne, jeziora europejskie, które nie uległy, jak dotąd, wpływowi antropogenicznemu. Autorzy wyróżnili w nich dobrze ponad 800 taksonów, dokumentując niemal wszystkie fotografiami, też skaningowymi (125 tablic!), często pokazującymi

zmiennosc form. Dokumentacja fotograficzna z mikroskopu świetlnego jest bardzo wysokiej próby, szczególnie gdy weźmie się pod uwagę, że ogromna większość okazów ma bardzo małe wymiary i delikatną strukturę.

Ponad 200 taksonów nie dało się dokładnie zidentyfikować i będą wymagały dalszych studiów. Do 55 nowo opisanych gatunków (z których trzy poświęcono zaprzyjaźnionym Polakom: *Gomphonema bozenae*, *G. jadvigiae* i *Naviculadicta witkowskii*) podano diagnozy po łacinie i po niemiecku oraz uwagi o ich pozycji systematycznej. Byłoby korzystne, gdyby autorzy zechcieli przy każdym nowo opisanym taksonie podawać, jakimi cechami różnią się one od podobnych sobie. Z rodzaju *Navicula sensu lato* wyróżniono dwa nowe rodzaje: *Geissleria* i *Chamaepinnularia*. Spora jest też liczba dokonanych zmian w nazwach {comb. n., status n., nom. n.}. W opisywaniu nowych gatunków i w zmianach nomenklatorycznych oprócz autorów uczestniczyli też: Krammer, Reichardt, Noerpel-Schempp, Witkowski, Alles i Metz. Autorzy zwracają uwagę, że gatunki przedtem nieznanne lub trudne do oznaczenia rzadko spotyka się w większych populacjach. Znajdowano też taksony znane dotąd tylko z jednego stanowiska np. *Navicula fennica* i *N. intracta*.

Zdumiewa bogactwo florystyczne tych jezior zwłaszcza, że rozpoznanie oparto tylko na 18 próbkach materiału, przy czym w jedynej posiadanej próbce z oligo-dystroficznego jeziora Jalma Oelkky w Finlandii znaleziono aż 502 taksony. Ono więc zasługuje na szczególną uwagę i z pewnością w przyszłości będzie dokładniej badane. Byłoby interesujące wiedzieć, czy i inne grupy systematyczne glonów mają w nim tak zróżnicowanych przedstawicieli.

Autorzy przypuszczają, że występujące tu gatunki mogą wskazywać na to, że wody w których żyją, są wolne od wpływów antropogenicznych i w przyszłości mogą posłużyć do określenia ewentualnie następujących zmian.

Autorzy zestawili też listę innych oligotroficznych gatunków znanych z wód Europy, których tutaj nie napotkano. Zwrócili ponadto uwagę, że w ich materiale wystąpiło około 300 gatunków uważanych dotąd za halofilne lub mesohalobiontyczne; wobec faktu znalezienia ich w wodach oligotroficznych nie można ich za takie uważać.

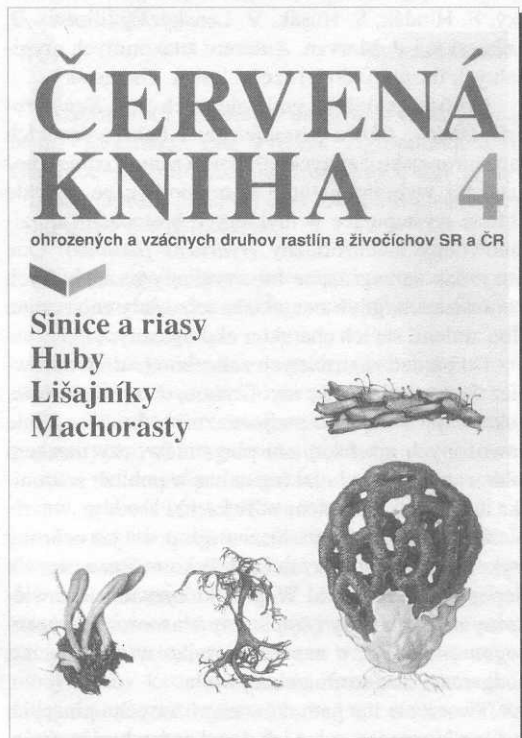
Ciężkie życie mają dziś hydrobiolodzy uwzględniający w swoich pracach okrzemki. Istniejące już nowe klucze do ich oznaczania nie są w stanie nadążyć za licznymi zmianami taksonomicznymi, publikowanymi przez rzesze diatomologów w czasopiśmie

rozrzuconych po całym świecie. Drugi już tom wydawnictwa *Iconographia Diatomologica* z pewnością ułatwi rozpoznawanie i identyfikację zwłaszcza małych okazów z rodzaju *Achnanthe*, *Navicula* s.l., *Eunotia* i *Fragilaria*. Dostarcza cennego materiału porównawczego dla wszystkich studiujących okrzemki słodkowodne, szczególnie oligotroficzne. Jednak niemiecki język, w jakim ta monografia jest napisana, będzie znacznym utrudnieniem, zwłaszcza dla fykologów młodszej generacji.

Jadwiga SIEMIŃSKA

KOTLABA F. (red.), *Červená kniha 4 ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR. Sinice a riasy, Huby, Lišajníky, Machorasty*. 1995, Priroda, Bratislava, ss. 219 Format A4 w twardej oprawie. ISBN 80-07-00735-0.

Czwarty tom wychodzący w tej serii jest poświęcony zagrożonym i rzadkim gatunkom roślin beznaczyniowych: glonom, grzybom, porostom i mszakom Słowacji i Czech. Zamieszczono w nim informacje o 242 gatunkach, z tego najwięcej podano grzybów (119), ponadto porostów (49) i mchów (40).

Wybrano przedstawicieli znajdujących w biotopach najbardziej zagrożonych, jak solniska czy torfowiska, i oczywiście gatunki endemiczne. Nie jest to więc kompletna liczba gatunków zagrożonych. Dla każdego z omawianych gatunków podano nazwę łacińską oraz synonimy, dalej stopień zagrożenia, skrócony opis, rozmieszczenie w świecie; a na mapce zaznaczono stanowiska znane z Czech i Słowacji (nagół bardzo nieliczne lub pojedyncze). Każdy gatunek jest sportretowany, w przypadku grzybów i porostów częściowo ilustracje są barwne. Książka napisana jest po słowacku, bardzo pięknie wydana i ma charakter popularyzatorski.

Opracowaniem poszczególnych grup zajmowały się zespoły specjalistów.

Najmniej danych dotyczy interesujących nas gatunków glonów prokariotycznych (*Cyanophyceae*) i eukariotycznych (*Chrysophyceae*, *Bacillariophyceae*, *Dinophyceae*, *Rhodophyceae*, *Phaeophyceae*, *Chlorophyceae* łącznie z *Vaucheria*!, *Conjugatophyceae* i *Chrysophyceae*), bo tylko 34 gatunków. Podane są tu w większości taksony makroskopowe lub występujące w barwnych skupieniach, łatwiejsze do odnalezienia i stwierdzenia, czy stanowiska nadal istnieją i w jakim stopniu są zagrożone. Tę część książki opracowali znani fykolodzy z Czech i Słowacji: A. Gardavský, F. Hindák, Š. Husák, V. Lenský, O. Lhotský, J. Lukavský, i P. Marvan. Autorem znakomitych oryginalnych ilustracji do tej części jest A. Gardavský.

Oprócz gatunków endemicznych (np. *Kephyriopsis tatrica*, *Chara pistaniensis*) i bardzo rzadkich (np. europejsko-azjatyckiej *Thorea ramosissima*), podano też wybrane gatunki kosmopolityczne, zwykle obficie występujące w niektórych biotopach (np. zimnowodny kalcitroficzny *Hydrurus foetidus*). One wszystkie są zagrożone lub wyginęły na niektórych stanowiskach, gdyż stanowiska te zostały zniszczone albo zmienił się ich charakter ekologiczny.

Do bardzo zagrożonych zaliczono (o dziwo) również kosmopolityczną aerofityczną *Prasiola crispa*, pokrywającą masowo podłoże, znaną z miejsc silnie nawożonych np. fekaliami pingwinów, czy moczem oddawanym przez ludzi (np. u nas w pobliżu schroniska nad Morskim Okiem w Tatrach).

Ciekawostką jest słuszna propozycja ochrony wykorzystywanego przez kąpielisko w Pieszczyanach ślepego ramienia rzeki Wag, w którym rośnie zawleczony subtropikalny i tropikalny krasnorost *Compso-pogon coeruleus*, u nas częsty tylko w akwariach z podgrzaną, rzadko zmienianą wodą.

Tworzenie list gatunków zagrożonych i ginących jest bardzo trudne, gdyż jak dotąd żaden kraj na świe-

cie nie może poszczycić się pełną znajomością flory i zbiorowisk glonów, nawet w specjalnie interesujących terenach. Gatunki rzadko odnotowywane mogą okazać się częste przy dokładniejszym zbadaniu kraju. Ten problem dotyczy zarówno Polski, jak i Czech i Słowacji. Nie ulega wątpliwości, że podstawą tworzenia list gatunków zagrożonych i ginących jest nasilenie regionalnych badań florystycznych w poszczególnych krajach oraz tworzenie banku danych, który możnaby też wykorzystać przy tworzeniu np. czerwonej księgi zagrożonych gatunków dla całej Europy.

Konrad WOŁOWSKI
Jadwiga SIEMIŃSKA

LEWINSKY J., *Illustrierter Bestimmungsschlüssel zu dem europäischen Orthotrichum-Arten*. Meylania 9, 1995, 56 str., 41 tablic. Miękka opr., format 14.7 × 21.0 cm. Ceny nie podano. ISSN 1018-8142.

Rodzaj *Orthotrichum* Hedw. jest jednym z większych rodzajów mchów, liczącym ponad 100 gatunków rozmieszczonych na całej kuli ziemskiej. Jednocześnie rodzaj ten uważany jest za jeden z najtrudniejszych pod względem taksonomicznym, na co niewątpliwie wpływa fakt, że ważne cechy diagnostyczne odnoszą się do sporogonów. Biorąc pod uwagę, że większość gatunków należących do *Orthotrichum* jest epifitami, można go uznać za rodzaj ginący, przynajmniej w Europie, gdyż liczne należące doń gatunki są zamieszczane na wszystkich Czerwonych listach w kategoriach ginący lub zagrożony. Jette Lewinsky, duńska badaczka pracująca obecnie w Finlandii, poświęciła wiele lat pracy temu rodzajowi, opracowując jego monografię dla wszystkich kontynentów z wyjątkiem Europy (północnoamerykańskie gatunki zostały wcześniej zrewidowane przez D. H. Vitta w 1979 r.). Niniejsze opracowanie stanowi swoistą przymiarę do rewizji taksonomicznej *Orthotrichum* na Starym Kontynencie. Zawiera ono klucz do oznaczania europejskich gatunków i kilku odmian oraz ich ryciny. Prócz tego, cechy diagnostyczne wszystkich gatunków z sekcji *Diaphana* zestawione są w formie tabelarycznej. Również dane ekologiczne dla wszystkich gatunków zostały przedstawione w porównawczej tabeli. Wszystkie ryciny, jak zwykle w pracach tej autorki, wykonane są z niezwykłym artyzmem i perfekcją, stanowiąc dla oznaczającego istotną pomoc, gdyż uwzględniają wszystkie ważne cechy diagnostyczne.

Idea opublikowania tego typu klucza przed ukazaniem się monografii rodzaju *Orthotrichum* w Europie wydaje się ze wszech miar słuszna i rozsądna. Potencjalni użytkownicy uzyskają w ten sposób możliwość

przetestowania kluczy i zgłoszenia autorce swoich ewentualnych uwag i zastrzeżeń, które umożliwią wyeliminowanie wątpliwości czy niedokładności.

Z Europy opisano ogółem 156 gatunków pod nazwą rodzajową *Orthotrichum*, z których tylko 27 przeniesionych zostało do innych rodzajów. Z pozostałych 129 nazw 37 odnosi się do gatunków zaakceptowanych przez autorkę jako występujące w Europie (wraz z Kaukazem). Pozostałe nazwy muszą być traktowane jako synonimy i będą z całą pewnością dyskutowane w przyszłej monografii. Wszyscy czekają na nią z dużą niecierpliwością, gdyż rodzaj *Orthotrichum* przysparzał zawsze dużych kłopotów florystom i taksonomom, tym bardziej, że z Europy opisywane są ciągle nowe gatunki (np. *O. ibericum* Lara & Mazimpaka i *O. macrocephalum* Lara et al.) oraz odkrywane gatunki znane wcześniej z Ameryki Północnej (*O. pellucidum* Lindb., *O. sordidum* Sull. & Lesq. i *O. flowersii* Vitt).

Ryszard OCHYRA

GAO CHIEN (red.), *Flora bryophytarum sinicorum*. Vol. 2. *Fissidentales – Pottiales*. Consilio Florarum Cryptogamarum Sinicarum Academiae Sinicae edita, Science Press, Beijing, 1996, 293 str., 93 tab. Opr., format 19.1 × 26.6 cm. Cena: 39.00 juanów. ISBN 7-03-004552-1/Q-563.

Dobrego tempa zaczyna nabierać wydanie flory mchów Chin. W dwa lata po opublikowaniu tomu pierwszego* ukazał się tom drugi, obejmujący rzędy *Fissidentales* i *Pottiales*. O ile pierwszy z nich obejmuje tylko jedną rodzinę *Fissidentaceae* z jednym rodzajem *Fissidens* Hedw., o tyle do drugiego autorzy zaliczają trzy podrzędy z czterema rodzinami: *Calymperaceae*, *Encalyptaceae*, *Pottiaceae* i *Ptychomitriaceae*. Jest to dość niezwykła klasyfikacja tych rodzin, ale dopóki autorzy nie uzasadnią swych racji w bardziej zrozumiałym języku, zaproponowany system należy odnotować jako jeszcze jedną próbę określenia relacji pomiędzy tymi, skądinąd dobrze zdefiniowanymi, rodzinami. Ogółem rodziny te obejmują w Chinach 252 gatunki (z licznymi taksonami wewnątrzgatunkowymi) należące do 40 rodzajów, z których najwięcej, bo aż 34, wyróżnionych jest w rodzinie *Pottiaceae*. Natomiast najbogatszym w gatunki rodzajem jest oczywiście *Fissidens*, liczący w Chinach 51 gatunków.

Chociaż wymienione rodziny są w Azji dobrze zbadane pod względem systematycznym, koncepcje kilku rodzajów zaproponowane przez autorów zaskakują swym konserwatyzmem, w szczególności w rodzinie *Pottiaceae*. Dotyczy to zwłaszcza szerokiego ujęcia rodzajów *Barbula* Hedw., *Hydrogonium* (C. Muell.) Jaeg. i *Tortula* Hedw. Sporo jest także archaizmów nomenklatorycznych, np. *Fissidens cristatus* Wils., *Tortula schmidii* (C. Muell.) Broth. czy *Oxystegus cylindricus* (Brid.) Hilp. Nazwy te winny być bezwzględnie zastąpione odpowiednio przez *Fissidens dubius* P. Beauv., *T. fragilis* Tayl. i *Oxystegus tenuirostris* (Hook et Tayl.) A. J. E. Sm. Również nazwa rodzajowa *Merceya* Schimp. musi być zastąpiona przez *Scopelophila* (Mitt.) Lindb.

Omawiany tom nie zawiera żadnych nowości taksonomicznych, ani nomenklatorycznych. Podobnie jak w pierwszym tomie również i tu można doszukać się licznych błędów w pisowni nazwisk i tytułów czasopism, co sprawia, że dzieło to nie może być w pełni wiarygodnym źródłem informacji odnośnie do danych bibliograficznych różnych nazw. Mimo tych uchybień, omawiana flora stanowi ważny przyczynek do literatury briologicznej i nawet czytelnik nie znający języka chińskiego znajdzie tu dobrą ikonografię wszystkich gatunków opisanych ostatnio przez chińskich briologów.

Ryszard OCHYRA

RONDEAUX J. *La mesure des arbres et des peuplements forestiers*. Les Presses Agronomiques de Gembloux, Gembloux, Belgique, 1993, 521 ss, ryc. 70, tab. 68, cena 2750 FB oraz ± 400 FB koszty przesyłki ISBN 2-87016-041-0.

Książka poświęcona jest dendrometrycznym metodom pomiarów drzew i drzewostanów. Zawiera ona następujące rozdziały:

1 – *Grubość drzew* – pomiary średnicy, obwodu, oznaczanie powierzchni przekroju poprzecznego.

2 – *Wysokość drzew* – pomiary oparte na zasadach geometrycznych i trygonometrycznych.

3 – *Inne cechy dendrometryczne drzew* – wiek drzew, grubość kory, korona drzew.

4 – *Kształt i objętość drzew* – określanie kształtu drzew; oznaczanie miąższości drzew leżących – model teoretyczny, miąższość całkowita, określanie miąższości metodami sekcijnymi; określanie miąższości drzew stojących – ocena wzrokowa, przy pomocy liczby kształtu, metodą Presslera; oznaczanie objętości gałęzi i drewna mierzonego w stosach (sortymentów stosowych).

*Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Ser. Polonica* 3: 443–444 (1996).

5 – *Masa i biomasa drzewna* – masa jako miernik ilości drewna i biomasa jako miernik szerszy, obejmujący również gałęzie, liście, korzenie, pniak.

6 – *Tablice miąższości drzew* – tworzenie tablic, tablice matematyczne miąższości, dokładność tablic miąższości.

7 – *Charakterystyka drzewostanu* – przeciętna pierśnica drzewostanu, przeciętna wysokość drzewostanu, zadrzewienie.

8 – *Pomiar drzewostanu* – pomiar powierzchni drzewostanu, metody inwentaryzacji drzewostanów poprzez pomiar wszystkich pierśnic, określanie miąższości drzewostanu, relaskop Bitterlicha.

9 – *Wzrost drzew i drzewostanu* – określanie przyrostu drzew i drzewostanów.

10 – *Oznaczanie produktywności lasu* – metody bezpośrednie bazujące na miąższości i na średnim przyroście rocznym; metody pośrednie oparte o wskaźniki ekologiczne, dendrometryczne i kombinowane; teoretyczne podstawy wyznaczania krzywej przyrostu.

11 – *Tablice przyrostu* – ograniczenia tablic przyrostu, tworzenie i wykorzystywanie tablic przyrostu.

12 – *Modele przyrostu i zasobności* – modele oparte o klasy grubości oraz na drzewostanie i na drzewie.

13 – *Inwentaryzacja statystyczna* – próby: losowa, prosta, losowa warstwowa, systematyczna, wielostopniowa, prawdopodobieństwa wyboru zmiennego; inwentaryzacja przez pobieranie próbek; metody pobierania próbek bazujące na pomiarach odległości; inwentaryzacja lasów państwowych i regionalnych.

Książkę kończą rozdziały: *Wnioski, Bibliografia* oraz *Skorowidz*.

Zasadą przyjętą w książce jest podawanie w opisie metod – zastosowania metody, wykazu aparatury pomiarowej, wykazanie błędów instrumentów pomiarowych oraz podanie zaleceń i praktycznych wskazówek w celu uniknięcia błędów. Stronie praktycznej poświęcono dużo miejsca, są np. tablice – miąższości, przyrostu, modele – przyrostu, zasobności, wzrostowe, wskaźniki produktywności leśnej, inwentaryzacja leśna, wzory obliczeniowe z przykładami rozwiązań. Nowoczesność książki ujawnia się w podawaniu przykładów wykorzystania informatyki w dendrometrii.

Książka jest bardzo obficie dokumentowana i ilustrowana, o czym świadczy liczba rycin i tabel oraz zdjęcia terenowe z pomiarów autora. Bardzo obfita bibliografia zamieszczona na końcu książki, obejmująca pozycje literatury światowej, może być bardzo cenną pomocą.

Książka przeznaczona jest dla szerokiego kręgu, zarówno dla osób związanych z leśnictwem od strony badawczej jak i od strony praktycznej oraz dla studentów leśnictwa. Może być cennym źródłem informacji dla osób zajmujących się ekologią i środowiskiem naturalnym, dając im np. praktyczne wskazówki dla dokonania oceny stanu zadrzewień, a wzory obliczeniowe i przykłady rozwiązań ułatwią to zadanie.

Książka jest napisana w języku francuskim, co z pewnością znacznie ogranicza krąg czytelników, ale zamieszczono tłumaczenia na język angielski podstawowych terminów z dziedziny dendrometrii. Omawianą pozycję cechuje wysoki poziom edytorski.

Jan PILARSKI

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- 25TH ANNUAL MEETING OF THE ASSOCIATION OF BIOLOGISTS USING COMPUTING (ABC), 17–18 I 1997

Informacja: Dr. Steven J. Wolf, Department of Biological Sciences, California State University – Stanislaus, Turlock, CA 95380, USA
Tel. 209 6673489
Fax: 209 6673694
E-mail: swolf@arnica.csustan.edu
<http://arnica.csustan.edu/abc/>

- XVTH CONGRESS OF THE ASSOCIATION FOR THE TAXONOMIC STUDY OF THE FLORA OF TROPICAL AFRICA (A. E. T. F. A. T.), 05–09 II 1997

Informacja: F. Nengomasha, Institute of Environmental Studies, University of Zimbabwe, Box MP 167, Mt Pleasant, Harare, ZIMBABWE
Tel. +[263 4] 303 211 ext. 1481
Fax: +[263 4] 333 407

- ERASMUS SEMINAR: PHYLOGENETIC MODELS AND THEIR APPLICATIONS, 17–19 II 1997

Informacja: Hubert Turner, Department of Entomology, ISP/ZMA, Plantage Middenlaan 64, NL-1018 DH Amsterdam, THE NETHERLANDS
Tel. +[31 20] 5256245
Fax: +[31 20] 5256528
E-mail: turner@bio.uva.nl
<http://www.nhm.ac.uk/paleonet/Things/Erasmus.Html>

- INTERNATIONAL SYMPOSIUM „MOLECULES & MORPHOLOGY IN SYSTEMATICS”, 24–28 III 1997

Informacja: Simon Tillier (Molecules & Morphology), Service de Systématique moléculaire, Muséum national d'Histoire naturelle, 43, rue Cuvier, 75005 Paris, FRANCE

Tel. +[33 01] 40793896
 Fax: +[33 01] 40793844
 E-mail: tillier@mnhn.fr
<http://www.mnhn.fr/molimpub.html>

● 13TH SYMPOSIUM MORPHOLOGY, ANATOMY, SYSTEMATICS, 6–11 IV 1997

Informacja: Symposium Secretariat, Laboratory of Plant Systematics, Botanical Institute, KU Leuven, Kardinaal Mercierlaan 92, B-3001 Leuven, BELGIUM
 Tel. +[32 16] 321545
 Fax: +[32 16] 321979

● INTERNATIONAL CONFERENCE OF THE SOCIETY FOR THE HISTORY OF NATURAL HISTORY „THE NATURAL BRIDGE”, 27–30 IV 1997

Informacja: Kathryn Morgan, Special Collections Department, Alderman Library, University of Virginia, Charlottesville, VA 22903–2498, USA

● SESJA NAUKOWA SEKCJI PALEOBOTANICZNEJ POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, Muzeum Ziemi PAN, 17 V 1997

Informacja: Doc. dr hab. Ewa Zastawniak lub
 Mgr Grzegorz Worobiec, Instytut Botaniki im W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31–512 Kraków
 Tel. +(12) 21 51 44
 Fax: +(12) 21 97 90
 E-mail: worobiec@ib-pan.krakow.pl

● 13TH ANNUAL SOUTHWESTERN BOTANICAL SY-STEMATICS SYMPOSIUM „EVOLUTION AND TAXO-NOMY OF SOUTHWESTERN PLANTS”, 24 V 1997

Informacja: Ann Joslin, Rancho Santa Ana Botanic Garden, 1500 N. College Ave., Claremont, CA 91711–3157, USA
 Tel. +[909] 625–8767 ext. 251
 Fax: +[909] 626–3489
 E-mail: JoslinA@cgs.edu
<http://www.cgs.edu/inst/rsa/1997symp.htm>

● II KONFERENCJA NAUKOWA „EKOFIZJOLOGICZ-NE ASPEKTY REAKCJI ROŚLIN NA DZIAŁANIE CZYNNIKÓW STRESOWYCH”, V 1997

Informacja: Mgr inż. Halina Waligórska, Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Laboratorium Fitotron, Polska Akademia Nauk, ul. Podłużna 3, 30–239 Kraków
 Tel. + [12] 253301
 Fax: + [12] 253202

● EMBO PRACTICAL COURSE „ELECTRON MICRO-SCOPY AND STEREOLOGY IN MOLECULAR CELL BIOLOGY” 23 VI – 2 VII

Informacja: Dr. Ivan Raska, Department of Cell Biology, Institute of Experimental Medicine, Academy of sciences of Czech Republic, Albertov 4, 128 00 Prague 2, CZECH REPUBLIC
 E-mail: raska@site.cas.cz
<http://info.med.yale.edu/cellimg/EMBO.html>

● SECOND INTERNATIONAL CONFERENCE ON

PRESERVATION OF BOTANICAL COLLECTIONS, 26–29 VI 1997

Informacja: Mgr Grzegorz Worobiec, Secretary of the Second International Conference on Preservation of Botanical Collections, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Lubicz 46, 31–512 Kraków, POLAND
 Fax: +[48 12] 21 97 90
 E-mail: nhworobi@cyf-kr.edu.pl

● AMERICAN BRYOLOGICAL AND LICHENOLOGICAL SOCIETY MEETING, 3–7 VIII 1997

Informacja: Dr. Brent D. Mishler, Department of Integrative Biology, University of California, Berkeley, CA 94720–2465, USA
 Tel. 510 6426810
 Fax: 510 6435390
 E-mail: bmishler@garnet.berkeley.edu
<http://ucjeps.berkeley.edu/bryolab/ABLS.html>

● CHOROLOGICAL PROBLEMS IN THE EUROPEAN FLORA, 8–9 VIII 1997

Informacja: Dr. Pertti Uotila, Botanical Museum, University of Helsinki, FINLAND
 E-mail: pertti.uotila@helsinki.fi

● ADVANCES IN PLANT MOLECULAR SYSTEMA-TICS, 13–15 VIII 1997

Informacja: Dr. Pete Hollingsworth, Graham Kerr Building, University of Glasgow, Glasgow, G12 8QQ, U.K.
 Fax: +44 141 3305971
 E-mail: plantsys@udcf.gla.ac.uk
http://taxonomy.zoology.gla.ac.uk/plant_meeting.html

● 40TH ANNUAL SYMPOSIUM OF THE INTERNA-TIONAL ASSOCIATION FOR VEGETATION SCIENCE (IAVS), 18 VIII 1997

Informacja: IAVS Symposium, Faculty of Biological Sciences, Branišovská 31, cz–370 05 České Budějovice, CZECH REPUBLIC
 Fax + 420 38 45985
 E-mail: iavs97@jcu.cz
<http://www.jcu.cz/~iavs97/index.html>

● SIXTH CONGRESS OF THE EUROPEAN SOCIETY FOR EVOLUTIONARY BIOLOGY, 24–28 VIII 1997

Informacja: Mrs. Jetty Kentie, Congress Executive ESEB97, IAC section OCC, P. O. Box 88, NL – 6700 AB Wageningen, THE NETHERLANDS
 Fax: +31 317 418 552
 E-mail: eseb97@nioo.knaw.nl
<http://www.unibac.ch/dib/eseb/arnhem97.html>

● VIII OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA „ROŚLINNE KULTURY *IN VITRO* W BADANIACH PODSTAWOWYCH I STOSOWANYCH”, 25–27 VIII 1997

Informacja: Prof. dr hab. Barbara Skucińska, Katedra Hodowli Roślin i Nasiennictwa, Akademia Rolnicza, ul. Łobzowska 24, 31–140 Kraków

- MEETING OF THE UNESCO IGCP PROJECT 335. „BIOTIC RECOVERIES FROM MASS EXTINCTIONS” 12–14 IX 1997

Informacja: Petra Hovorkova, Conference Manager, Recoveries '97, Eurocongress Centre, Budejovicka 15, 140 00 Praha 4, CZECH REPUBLIC
Fax: +[42 2] 61211247
<http://www.gli.cas.cz/conf/recovery/recovery.htm>

- FIRST BALCAN BOTANICAL CONGRESS, 25–28 IX 1997

Informacja: Prof. dr. E. P. Eleftheriou, The Congress Secretariat, First Balcan Botanical Congress, Department of Botany, P. O. Box 109, Aristotle University of Thessaloniki, GR-540 06 Thessaloniki, GREECE
Tel. +30 31 998385 lub +30 31 998335
Fax: +30 31 998389 lub 30 31 998295
E-mail: Eleftheriou@olymp.ccf.auth.gr
Moustakas@olymp.ccf.auth.gr

- II INTERNATIONAL CONGRESS ETHNOBOTANY '97 „ETHNOBOTANY: A BASIS FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT OF VEGETAL DIVERSITY”, 12–17 X 1997

Informacja: José Salvador Flores Guido, President of the Congress Organizing Committee, Apdo. Postal 4–116, Itzimná, Mérida, Yucatán, MÉXICO
Tel. +[99] 460333
Fax: +[99] 460332
E-mail: fguido@tunku.uady.mx
<http://www.uady.mx/~aburgos/etnoing.html>

- THIRD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE TAXONOMY OF CULTIVATED PLANTS, 20–26 VI 1998

Informacja: Dr. Crinan Alexander, Royal Botanic Garden, Inverleith Row, Edinburgh EH3 5LR Scotland, U.K.
Tel: +[44 131] 522 7171
Fax: +[44 131] 522 0382

- 5TH EUROPEAN PALAEOBOTANICAL-PALYNOLOGICAL CONFERENCE, 26–30 V 1998

Informacja: Mgr Grzegorz Worobiec, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Lubicz 46, 31–512 Kraków
Fax: +[48 12] 21 97 90
E-mail: worobi@ib-pan.krakow.pl

- VII INTERNATIONAL CONGRESS OF ECOLOGY, INTECOL, 19–25 VII 1998

Informacja: Almo Farina – Vice President INTECOL, Secretariat VII International Congress of Ecology, Lunigiana Museum of Natural History, Fortezza della Brunella, I-54011 Aulla, ITALY
Tel. +39 187 400252
Fax: +39 187 420727
E-mail: afarina@tamnet.it
Web site: <http://www.tamnet.it/intecol.98>

- 51 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, 15–19 IX 1998

Informacja: Mgr Magdalena Jąkańska, Katedra Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9, 80–441 Gdańsk
Tel./Fax: +[58] 412016

- III SYMPOSIUM „FAUNA AND FLORA OF THE ATLANTIC ISLANDS”, 21–25 IX 1998

Informacja: Secredariado, Departamento de Biologia, Universidade dos Acores, Rua da Mae de Deus, 58, PT-9500 Ponta Delgada, PORTUGAL
Tel: +[315 96] 652692
Fax: +[315 96] 653455
E-mail: simposio@alf.uac.pt
<http://www.uac.pt/congress.htm>

- MONOCOTS II & 3RD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON GRASS SYSTEMATICS AND EVOLUTION, 28 IX – 4 X 1998

Informacja: Mrs. Karen Wilson, Monocots II, Royal Botanic Gardens Sydney, Mrs. Macquaires Rd., Sydney, SW 2000, AUSTRALIA
Tel. +[61 2] 23 18 111
Fax: +[61 2] 25 17 231
E-mail: karen@rbgsyd.gov.au

- XVI INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS (IBC), 1–7 VIII 1999

Informacja: Secretariat, XVI International Botanical Congress, Missouri Botanical Garden, P. O. Box 299, St. Louis, MO 63166–0299, U.S.A.
Tel. +[314] 577–5175
Fax: +[314] 577–9596
E-mail: ibc16@mobot.org
<http://www.mobot.org/MOBOT/Research/congress.html>

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

ERRATA

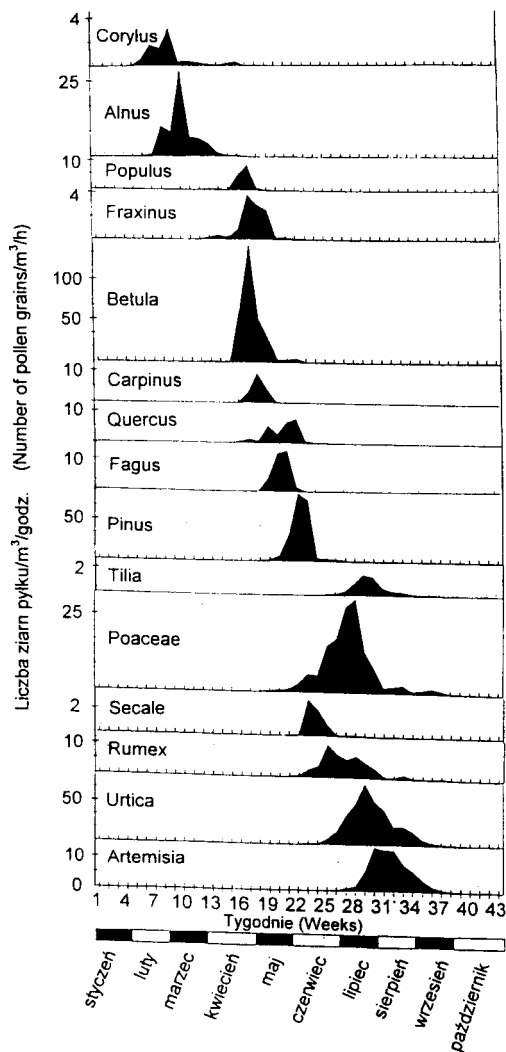
Wiadomości Botaniczne 40(2): 29–37 (1996)

M. LATAŁOWA, M. GÓRA. Aeropalinologia – badania zawiesiny pyłku w powietrzu

W artukule M. Latałowej i M. Góry pt: „Aeropalinologia – badania zawiesiny pyłku w powietrzu”, opublikowanym w *Wiadomościach Botanicznych* 40(2): 29–37 (1996), znalazły się ryciny w wersji sprzed korekty autorskiej. Autorki przygotowały nowe ilustracje, jednakże w trakcie prac redakcyjnych nie dokonano koniecznej zamiany.

Zamieszczamy erratę rycin 2, 3, 4 do wspomnianego artykułu. Jest nam przykro, że nie spełniliśmy oczekiwań Autorek.

REDAKCJA

Ryc. 2. Kalendarz pyłkowy dla Trójmiasta (1994–1995).

Fig. 2. Pollen calendar for the Gdańsk-Gdynia area (1994–1995).

5th European Palaeobotanical-Palynological Conference

June 26–30, 1998

Kraków, Poland

Organizer:

WŁADYSŁAW SZAFER INSTITUTE OF BOTANY,
POLISH ACADEMY OF SCIENCES IN KRAKÓW

under the auspices of the International Organisation of
Palaeobotany, International Federation of Palynological
Societies, Polish Botanical Society.

KATEDRA EKOLOGII ROŚLIN
I OCHRONY PRZYRODY
UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO

POLSKIE TOWARZYSTWO
BOTANICZNE

Oddział Gdański

Erica tetralix L.
wrzosiec bagienny

51 ZJAZD
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
BOTANICZNEGO

15–19 września 1998

KOMUNIKAT NR 1

GDAŃSK, styczeń 1997

Gdański Oddział
Polskiego Towarzystwa Botanicznego
zaprasza
wszystkich Członków Towarzystwa
na **51 Zjazd PTB**
pod hasłem:

**BOTANIKA POLSKA
U PROGU XXI WIEKU**

Zjazd odbędzie się w Gdańsku
w dniach 15–19 września 1998 roku
i zostanie poprzedzony Walnym
Zgromadzeniem Delegatów
w dniu 14 września

PROPONUJEMY

aby ze względu na wyjątkową okazję, jaką
stwarza ostatni Zjazd tego stulecia (a nawet
tysiąclecia), a także jubileusz 75-lecia
Polskiego Towarzystwa Botanicznego,
zostały przedstawione dokonania polskiej
Botaniki w XX wieku oraz przyszłość
poszczególnych dyscyplin botanicznych.

Przewidujemy druk tomu abstraktów oraz
wydanie drukiem referatów i opracowań
nawiązujących do przewodniego hasła
Zjazdu: „Botanika polska u progu XXI
wieku”.

Ramowy Program

Poniedziałek, 14.09.
przed południem – posiedzenie
Zarządu Głównego
po południu – Walne Zgromadzenie
Delegatów

Wtorek, 15.09.
przed południem – otwarcie Zjazdu
i obrady plenarne
po południu – sympozjum i sesje
posterowe

Środa, 16.09.
przed południem i po południu –
obrazy w sekcjach
wieczorem – Wspólna Kolacja

Czwartek, 17.09. – sesje terenowe
Piątek, 18.09. – sesje terenowe
Sobota, 19.09. – sesje terenowe

SESJE TERENOWE

Planujemy zorganizowanie kilku wycieczek
jednodniowych i dwudniowych w najpięk-
niejsze i najbardziej interesujące rejony pół-
nocnej Polski oraz jednej wycieczki trzy-
dniowej trasą przez Pomorze Zachodnie na
wyspę Wolin.

ORGANIZACJA ZJAZDU

Przewidujemy, że obrady sekcyjne i sesje
posterowe odbędą się w jednym z budyn-
ków na terenie miasteczka uniwersytec-
kiego w Gdańsku Oliwie, w bezpośrednim
sąsiedztwie Domów Studenckich i stołów-
ki, w których planujemy zakwaterowanie i
wyżywienie uczestników. Miasteczko leży
w centrum Trójmiasta i ma doskonałe połą-
czenia komunikacyjne. Organizatorzy po-
dejmują się przekazać pełną informację na
temat możliwości zakwaterowania w hote-
lach, jednak zamówienie tych noclegów
będzie należało do samych zaintereso-
wanych.

Dalsze, bardziej szczegółowe informacje,
wraz z kartą uczestnictwa i propozycją
kosztów, zostaną rozesłane wszystkim
członkom PTB, w Komunikacie nr 2, w
drugiej połowie 1997 roku.

Adres do korespondencji:

Mgr Magdalena JAKAŁSKA
KATEDRA EKOLOGII ROŚLIN
I OCHRONY PRZYRODY
Uniwersytet Gdański
Al. Legionów 9
80-441 Gdańsk
tel./fax (58) 41-20-16